

ТОШКЕНТ 1981

ОМОН МАТЖОН

СЕНИ ЯХШИ КЎРАМАН

Шеърлар

Тошкент
Ғафур Ғулом номидаги
Адабиёт ва санъат нашриёти
1981

Уз
М 31

М $\frac{70403 - 215}{352(04) - 81}$ 56 - 81 4702057020

«ОЧИҚ ДЕРАЗАЛАР» КИТОБИДАН (1970)

Ю Р А К К А

Ўзи яратдию сени табиат,
Лекин тинчимади сен яралгандан.
Бу тор сийна ичра бандисан абад,
Табиатнинг сенга рашки келгандан.

Балли! Асирликда кечган умринг ҳам
Ҳикматлар тиклолди фазодан юксак.
Сигдиролмас эди кўксига олам,
Озод ўйларингни бир-бир санасак.

Қандай мўъжизалар кўрарди башар,
Беқафас яралган бўлсайдинг агар.

1967

КОММУНИСТНИНГ ЮРАГИ

Хайгет сукутгоҳида бир қабр уйғоқ ётар,
Шу бир парча тошдадир оламнинг усти-таги.
Сағанага бош уриб чечаклар фарёд этар:
— Бу ётган энг биринчи коммунистнинг юраги!
Эски дунё дарз кетди унинг янгроқ отидан,
Босдилар, топтадилар, йўқ, дедилар, кераги.
У барибир ўлмади, асримнинг ҳаётида
Тепиб турипти бугун коммунистнинг юраги.
Бу ҳаётнинг ўзи ҳам ахир буюк инқилоб,
Ундан четда яшамоқ — қани кимнинг тилаги?
Ҳақиқатнинг шиори қайдаки тушса қулаб,
Шу ерда жангга ўтар коммунистнинг юраги.
Давримиз улкан эрур, мафкурамиз ҳам улкан,
Зафар заридан унинг ҳар сафҳасин безаги.
Башар орзуларига уфқ кўрсатиб бу дам,
Қуёшга эгизакдир коммунистнинг юраги.
Фурсати тугаганмас жангнинг ҳам,
жадалнинг ҳам,
У мангу боқий қолур ҳаёт матлаби каби:
Мисли самандар қушдек бош кўтаргин хокингдан
Курашда ўлган жами коммунистнинг юраги!

1967

* * *

Кўзларингни яширгил мендан,
Ўтиб кетай ёнингдан бефарқ,
Ўтиб кетай ёнингдан бедард.
Кўзларингни яширгил мендан.

Борлигимни пайқама, майли,
Бурчакларда, майли, қайрилма,
Мени деб тинчингдан айрилма,
Борлигимни пайқама, майли.

Номим бўлса қалбингда агар,
Отиб ташла, майли, тупроққа.
...Ҳар куни ўт шу йўлни топтаб,
Номим бўлса қалбингда агар.

1967

МЕЗОН

Гулзорга кирасан, гуллар дил очиб,
Синглингдек туришар интизор, дилкаш.
Сенинг нафсу ҳирсинг баридан ошиб,
Босқилаб кетасан. Гулзор қолур ғаш.
Не дердим: барчага оқ кўнгил боққан
Беғараз гулларга раҳматим чексиз,
Лекин умри боғда тентиб улоққан,
Минг гулни хор этган беорга эсиз.

Мавқега хушомад, мансабга таъзим,
Дўстлик мезонимас, у ўзга буткул.
Дўст сенга гоҳ қулдир, гоҳида ҳоким,
У ҳар бир тангрига тутавермас гул.
Не дердим: фазолар қаърида ҳатто
Йўл топган мардларнинг ҳаёти — юлдуз!
Лекин «Ер — кафтимда» деган «берие»,
Андиша билмаган кимсага эсиз.

Ҳамкасб ютуғидан қувонмоқ ҳам бахт,
Киприк ҳам ҳаётдир, уйғонишин кут!
Умид билан ўзинг ўстирган дарахт
Гул тугса ё бўлса ўзингга тобут,
Не дердим: борингни бир бор кўрганлар
Камингни айтсалар ўгирма сен юз...
Қўлингга қўлини бериб юрганлар,
Бир куни пайингни қирқсалар эсиз.

Асрлар ўтади. Вақт Ерга бефарқ.
Олдга, юксакликка кетади одам.

Лекин йўл чалкашиб қолганда «бир вақт,
Яна тарихларни титади одам.
Бир зумлик ҳақлиги учун бир умр
Талашган лақмани тавоф этингиз!
Давра айланганда ўтмишидан ҳам
Тонган тарихчига эсиз, минг эсиз.

ШЕЪРИЯТ

...Ўз оролинг бўлсин.
«Дҳаммапади»

Шеърият — ҳамманинг ўзи, ўзлиги!
Шеърият ўзинг-ку, қалбдан қалбларга
Эзгуликнинг беқиёс ганжин
Ишонч қоғозисиз элтиб бергувчи!
...Мен ҳам шошиляпман сенга, шеърият!
Унвон, йўлланмалар тегмаса ҳамки,
Сен сари кетгувчи улкан кемадан
Фақат юкларимга жой топсам, майли.
Шеърият!
Шу ишонч тинчитмас такрор,
Сирли кашфлар сари судра солимни.
Сенга содиқлигим байроғи шулки,
Ҳар гал,
 ҳар шеъримда,
 ҳар тепганда қалб —
Ўзим ўз қалбимнинг бўлсам Колумби.

1968

Ю Л Д У З Л А Р

Нега куйламайсиз, совуқ юлдузлар,
Сулув ҳислар сизга эмасми писанд?
Ёки сиздан ўзга оламдаманми,
Истакларим каби эмассиз хурсанд.

Биламан: ё оз, ё кўп улуш билан
Тақдиримга ҳамроҳ бўлолмассиз ҳеч.
Фақат ўйчан чоғда сиздан одамлар
Излайди йўқотган хаёлин ҳар кеч...

...Нега куйламайсиз, совуқ юлдузлар?!

1967

Ч О Р Л О В

Қаърида тарихларни бир хас каби оқизиб
Тирикларнинг тинчини гоҳ ўрнатиб, гоҳ бузиб,
Асрлар Хоразмда ўз ҳукмини юргизиб,
Телба Жайхун аталган дарёни кўрмоқ бўлсанг,
Бор Аму бўйларига, боргин, дўстгинам.

Мунис қалб хоразмийлар зеҳнин сайқаллаган то,
Огаҳийнинг ишқ аҳлин бўйнига таққан тумор,
Беисм ботирлару шоҳ-гадоларга мазор —
Аксини сақлай олган ижрони кўрмоқ бўлсанг,
Бор Аму бўйларига, боргин, дўстгинам.

Олисдаги ёр васли бир-бир эсингга тушса,
Ошиқлар ечолмаган бир сир эсингга тушса,
Қирқ йил дарёда оққан Тоҳир эсингга тушса,
Санам деб Ғариб кечган вафони кўрмоқ бўлсанг,
Бор Аму бўйларига, боргин, дўстгинам.

Авазларнинг қалбидай исёнкор, асов оқим,
Давр ториға жўр ўтган торсиз ҳофизлар оҳин,
Бу икки теранликка ҳиссингни қилиб ҳоқим,
Сеҳрлар очган савти адони кўрмоқ бўлсанг,
Бор Аму бўйларига, боргин, дўстгинам.

Хоразм Жалолиддин хаёлидек қизиқ туш,
Таъбирга пар бермаса на бир пари, на бир қуш,
Содда Гурлан сари бор, келар бир босиқ товуш:
«Кўнгилни кўтаргувчи сабони кўрмоқ бўлсанг,
Бор Аму бўйларига, боргин, дўстгинам!»

Қорақумда нур ийиб, жазира тўқир офтоб,
Воҳа кенгликлариде гужумлар битар китоб,

Кўк минорлар кўксидан энтикиб чиқар хитоб:
«Бу ҳикматдан тикланган дунёни кўрмоқ бўлсанг,
Бор Аму бўйларига, боргин, дўстгинам!»

Бунда пахса деворлар минг-минг йил қўшиқ айтар,
Бунда бир акса урсанг, океан ошиб қайтар.
Бунда Маъмун аҳдидан Маҳмуд шаҳдига қадар,
Минг замон мактабига илшони кўрмоқ бўлсанг,
Бор Аму бўйларига, боргин, дўстгинам.

Қўшиқлардин ийланмиш бу тупроқ бешдин-оёқ,
Мангу ёнар Ҳожию Комил¹ уйида чироқ.
Диллардан қанот ёзиб иқбол дулдули Ғирот
Шаҳдидан воҳа узра зиёни кўрмоқ бўлсанг,
Бор Аму бўйларига, боргин, дўстгинам.

Кўк қирлар сари борсанг, қалбига қилсанг диққат,
Қадоқ қўллар шонидан битилгай фикрингга хат.
Кўзнинг ҳам нурун олгай қуёшдек тенгсиз меҳнат,
Бу чидамга бирор жўр навони кўрмоқ бўлсанг,
Бор Аму бўйларига, боргин, дўстгинам.

Салом, эй асов оқим! Яна қошингга қайтдим,
Эгилиб ҳовучимда ичдим лойқангдан қултум,
Шунда шивирлар менга кафтда қолган чимдим қум:
«Хоразм бир ширин туш, гар они кўрмоқ бўлсанг,
Қол Аму бўйларида, қолгин, дўстгинам!»

1966

¹ Ҳ о ж и, К о м и л — ҳофизлар.

* * *

Беланчакда ётар коинот,
Чайқалмаса тинмасми йиғи?!
Бизни чайқаб турган бу ҳаёт
Кимларнингдир сўнгги қўшиғи.

Самовот — бир жулдур дастурхон,
Сомон йўли унда қанд юқи,
Тунга ваъда этар олтин нон
Юлдузларнинг сўнгги қўшиғи.

Осмон инграб чиқар гоҳ тунда,
Қорга тўлар боғлар бўшлиғи.
Баҳор ваъда этади унга
Бўронларнинг сўнгги қўшиғи.

Мен на кун, на тунман самода,
Бир ошиқман ерда бор-йўғи.
Менга нелар этасан ваъда,
Эй севгининг сўнгги қўшиғи?!

В А Қ Т

Шундоқ ёнимиздан ўтиб кетди у!
Ўтиб кетди, сира қайтиб келмайди.
Бу йўл фақат олдга — орқада йўл йўқ,
Биздан бўш кетган Вақт — у ерда дайди.

Шундоқ ёнимиздан ўтиб кетди у,
Кўрмай қолдик уни ё кўз юмдик жим.
У бир яқин дўстдек, биз қўл берматач,
Бош эгиб йўлига жўнади секин.

У дўстимиз эди — биз чап берган Вақт!
Ундан юз ўгирдик, юз ўгирдик биз.
Минг афсус есанг ҳам, у қайтмас энди,
Ранжитган бу дўстинг келмас юзма-юз.

1967

* * *

Одам бир кун
Ғўла ихтиро этди.
Тешик топди ўйлаб,
Уқ ҳам биркитди.
Яна неларнидир
Тошиб у аранг,
Арава кашф этди.
Кашф этиб,
 қаранг,
Уз йўлига яна
Пиёда кетди.

1968

АФРОСИЁБ

Йиғлаб турдим қошингда,
Не савдолар бошингда,
Кўз ёши бор тошингда,
Афросиёб, Афросиёб!

Шоҳмидинг, гадомидинг,
Ермидинг, фазомидинг,
Руҳмидинг, садомидинг,
Афросиёб, Афросиёб?!

Сени кўмиб кетдилар,
Ер билан тенг этдилар,
Шуҳратингни петдилар,
Афросиёб, Афросиёб?!

Мен дедим: давримга боқ,
Деди: мен мангу уйгоқ,
Сен осмону мен тупроқ,
Афросиёб, Афросиёб!

...Йиғлаб турдим қошингда,
Не савдолар бошингда,
Кўз ёшим бор тошингда,
Афросиёб, Афросиёб!

* * *

Бошқалардек севишдик биз ҳам,
Куйиб юрдик бошқалар каби.
Бу савдони бахт билдик биз ҳам,
Бахтдир, дедик висол, ёр лаби.

Бошқалардек дуч келиб қолсак,
Олислардик минг бор қайрилиб.
Мана, биз ҳам бебахт, беқарсак
Бошқалардек кетдик айрилиб.

Ишқнинг қолди фақат озори,
Қалам, қоғоз — мерос бир ялов.
Қалбимдадир ишқнинг мозори,
Ёниб қолди унда бир олов.

Ишқдан фақат шу қолди менга,
Олов ёнар, сен-чи, йўқсан, ёр.
Келолмайсан ўз мақбарангга,
Унга гуллар қўяр бошқалар.

1967

* * *

Мен илҳомни кўрдим — уйқуда эди,
Уйғотмоққа уннаш беҳуда эди.

Паришонлигимни кўрпадек ёпиб,
Ётар ғамларимга ёстиқдек ботиб.

Мени нотинч қилган сирлар галма-гал
Уни беланчакдек чайқар бу маҳал.

У ухлар олисдан қайтган кишидай,
Ўйларимни кўриб ётар тушида.

1968

БОБИР

Эй сен, юртим, қиличлардан қолган жароҳат,
Эй сен, тиглар чақмоғидан яралган қуёш!
Қайси найза илиб кетди бошинг бу дафъа,
Бир фарзандинг излаб юрар сени сўққабош.
Излаб-бўзлаб юрар у ҳам қўлида қилич,
Номусингни у тиг билан топмоқчи, Ватан!
Курашмоққа қолмаганда на имкон, на куч,
Кўкрагидан ғамли куйлар сирқади баъзан.

У куйлайди тупроғингни сенинг, о ўлка,
Унинг ёлғиз ҳамроҳидир қувғин ва алам.
Кета туриб олган сиқим тупроғи ичра
Бор эди қон ва бор эди бир кичик қалам.
Шундай кетди ул саркарда юртдан бешухрат,
Фақат қалам ола кетди ва қалбдан нидо.
Олисларда топса ҳамки ганжи беадад
Она-Ватан кўйида у бўлди бир гадо.

Лекин чексиз эди ҳижрон. Чидолмай ахир
Ғазал тўла юрагини отди юрт томон.
О, Ватан деб пора-пора бўлган бу бағир
Осиёни қўшиқларга кўмди шул замон.
Қўшиғи деб қабул этди уни Ватани,
Қўшиғи деб энди бунда юради эркин.
Менинг юртим, ололмади шоҳ қалби сени,
Шоир қалби, шоир қалби забт этди лекин.

1967

* * *

Агар кўҳна ернинг қайғу, кулгусин
Ажратиб тортсалар бир тарозуда,
Ғами пастга босиб тушарди унинг,
Бахти баланд чиқиб кетарди жуда.

Балки шунданмикин, бошга тушган дам
Инсоннинг кўнглини чўктирар қайғу
Ва баланд бахтининг кўйида шундан
Тинмай юксакларга интиларми у?!

1966

ФИРУЗА

Келмадинг.

Қушлар кўчиб кетди қошимдан,

Тушлар чўчиб кетди ёшимдан,

Ҳушлар учиб кетди бошимдан,

Келмадинг.

Хазонлар тўп бўлди йиллаб мен учун,

Осонлар йўқ бўлди йиллаб мен учун,

Армонлар кўп бўлди йиллаб мен учун,

Келмадинг.

Ғамларнинг барига тўздим — чидадим,

Намларнинг баҳрида суздим — чидадим,

Дамларнинг шаҳдидан ўздим — чидадим,

Келмадинг.

Кунларим ҳижронга ўқдек ёққанда,

Руҳим оти қонга чўғдек ботганда,

Сўнгги ўқни жонга ўзим отганда,

Сен келдинг узр сўраб...

Сен келдинг нечун?!

1968

ИМҚОН ҲАҚИДА

Тирқиш тирқиш эди аввалосига,
Ундан бир-бир томиб турар эди сув.
Қойил қолди тирқиш сув даҳосига —
Тешикка айланди, сув оқди «зув-зув».

Селмиди ё кўлмак, лекин ўзига
Йўл берган тешикни айлади ўпқон.
Даҳшат солиб келди водий устига,
Тирқишдан бузилиб кетди бир тўғон.

Бу шундай! Бошқа бир тирқишдан аммо
Базўр ўтиб турар қуёшдан зиё.

1967

Ш А Р

Қуёшга, булутларга
Ошиқадир оппоқ шар.
Хув мовий сукутларга
Бош суқадир оппоқ шар.

Йўлда совуқ елларда
Ёрилишин билса ҳам,
У юксаклик ишқиди
Нотинч яшайди бу дам.

• Бироқ кета олмайди,
Дилгинаси доғлидир.
Чунки қай бир бешафқат
Қўлларга у боғлидир.

1968

ДУСТЛАРИМ

Бир дўстим бор менинг шўх-шамол,
Армайди лабидан кулгу.
Гоҳ қиламан унга арзи ҳол,
Лекин бунга парво қилмас у.
У кулади, билмайсан, дейди,
Бу кулгили дунё ишини.
Жим кетаман. У хоҳламайди
Кулгусининг дард бўлишини.

Бир дўстим бор менинг жимгина,
Ўз гамида яшайди ёлғиз.
Ёғдираман унга гоҳ таъна:
«Уйнаб-кулмоқ пайти, ҳой, бу кез!»
«Эҳ, билмайсан,— дейди у пурғам,—
Бу дунёнинг дарду ташвишин!»
Жим кетади. Истамас у ҳам
Дардларининг кулгу бўлишин.

1968

«ШОҲИЗИНДА»

Қирқ тўрт пиллапоя! Босаман бир-бир,
Асрлар юкидан чўкмиш зиналар.

Қирқ тўрт пиллапоя, ҳар поясида
Тарихлар туғилмиш, кечмиш саналар.

Харсанг зиналардан чиқарканман тик,
Хаёл дер: «Қанчалар улғайдинг, инсон!
Боболар юз йиллаб ўтган йўллардан
Бугун сен бир зумда ўтгунг бегумон».

1963

* * *

О, тун — сўлим денгиз... Маёқчи каби
Сулув ҳамроҳим-ла шайлайман қайиқ.
Уфқ — ўтган куннинг қизғиш кўлмаги,
Йўлдошим рўмолин чаяр чўнқайиб.

Тун денгизмас, гўё олис хотира,
Юлдузот қайсидир унут бўлган жой...
Ҳаммасин ютмоқчи каби бир сира,
Ортада оқ чўртандек келар ярим ой.

Кўзларим чарчайди... ва пешанамга
Босилар уфққа чайилган қийиқ.
«Қара, — дер ҳамроҳим, — келдик нақ тонгда!»
...ва аста қуёшга тақалар қайиқ.

1987

* * *

Юлдузимиз бормиш иккимизнинг ҳам,
Само унгурида порлармиш гўё.
Вақт келар ва совуқ осмон қаъридан
Иккиси ҳам бўлар эмиш зим-зиё.
Яхшиси, кел, жоним, мен юлдузимни
Сенга бериб қўяй, ёнсин кўксингда.
Осмон ата сен ҳам менинг кўксимни,
Ҳаётинг юлдузин ишонгил менга.
Дилимизда сақлаб юлдузларни, оҳ,
Бахтнинг бодасини сипқорайлик жим.
Қалбимиз уришдан тўхтаса ногоҳ,
Юлдузлар сўнганин кўрмасин ҳеч ким.

1965

Ернинг ўтли сатҳи совиган куни
Кулни ёриб чиқди бир тоғ кўк томон.
Бир ирмоқча эса унинг тагини
Эговлаб ётибди минг йилдан буён.
Мен учун бу ҳолат сирли ва ажиб:
Қаърида не сирни асрайдир ул тоғ?
Ирмоқ нени излар ул тоғни қазиб,
Кимларни қутқазмоқ истайди ирмоқ?!

1969

* * *

Тун чўкди.
Уфққа урилди қуёш,
Йиқилди чангаллаб қонли бошини.
Самога ёйилиб кетдилар ювош
Ернинг соялари судраб лошини.
Кафтида юлдузлар мавжига боқиб,
Само — салқин денгиз ётарди сокин.
Дафъатан самовот яшин ўйнатиб,
Қоқ ёриб юборди сукутнинг чокин.
Дунё остин-устин бўлди айланиб,
Само денгизини қоплади тўзон.
Уфқлар йўқолди бирдан қайгадир,
Гўё тўнкарилди ўчоққа қозон.
...Довул секин тинди.

Унга пойма-пой

Тўнiamoқ булутлар устига ҳазин —
Қайиқдек омонат чиқди ярим ой,
Чўккан юлдузларнинг ахтариб изин...

1967

ЭШИГИНГДАН ҰТАМАН...

Куз ёйса ҳам йўлларга хазон,
Қор кўмеа ҳам борлиқни бутун,
Кўклам келиб, урса ҳам хандон,
Эшигингдан ўтурман бир кун.

Сочларингга тушса ҳамки оқ,
Пешанангни босса ҳам ажин,
Кирганда ҳам гавдамга титроқ,
Эшигингдан ўтурман бир кун.

Майли, шунда танимасанг ҳам,
Ёки десанг кўрмайин турқин,
Ёшим ютиб, бошим қилиб ҳам
Эшигингдан ўтурман бир кун.

Мени демай юмсанг ҳам кўзинг,
Хонанг қолса зулматга тутқун,
Хотирингга шам бўлиб ўзим,
Эшигингдан ўтурман бир кун.

Вақтим етиб чиқса бу жоним,
Дардларимга ясалса якун,
Бу дунёни тарк этар оним
Эшигингдан ўтурман бир кун.

1965

МАНЗАРА

Кўз ўнгимда эрир туман
Қояларнинг тўшида.
Қуёш — олтин сават, турар
Хув чўққининг бошида.
Сеҳр ҳамшираси — сабо
Ипак елпигичи-ла
Кўк шудринглар ҳидин ёяр
Қизгалдоқлар қошида.

Нақ уфқнинг босқонида
Яллиғланар қоялар.
Тоғлар ёйиқ байроқсимон
Олов рангга бўялар.
Оппоқ куннинг таъқибидан
Эриб, ёниб, қисқариб,
Дараларга, унгурларга
Сингиб борар соялар.

1966

«КАРВОН ҚЎНҒИРОҒИ» КИТОБИДАН
(1973)

БОЛАКАЙ ЧИЗГАН ҚУЁШЛАР

Йўлакда
болакай юрипти
ўзича кашф этиб кўчани.
Қўлида оппоқ бўр —
қуёшчаларга
тўлдирди ҳовлининг ичини.
У қуёшни чизди
қоронғи муюшда
унутилиб ётган бир тошга.
Уйнинг ҳам эшигу деразасини
тўлдириб юборди қуёшга.
Суйкади бўрини юнгли ғалтакка, —
момосини бир зум босганда уйқу.
Занжирда талпинган кучугига ҳам
жажжи бир қуёшча ҳадя этди у.
Серқатнов чорраҳа,
таниш-нотаниш
кишиларнинг оёқлари остига
сонсиз қуёшларни чизди болакай,
чизди дарахтларнинг пўстига.
Кўприкларга чизди,
сояга чизди,
ҳарбий машинанинг чизди зирҳига...
Яна қайларгадир,
ўнлаб ё юзлаб
унут деворларнинг сиртига
оппоқ қуёшларни чизди болакай...
Тагин чизмоқчийди,
бўри тугади,
бошқа нарсаларга

кетди маҳлиё.
Кетди,
бошқа нарсаларга маҳлиё...
Лекин шу каттакон,
кекса оламнинг
бир кичик кўчаси,
бир бурчагида
митти қуёшчалар,
оқ қуёшчалар
ёниб қолди бола умиди каби!
Биламан!
Кўп эди, кўп эди ҳали
нурга зор гўшалар,
нурга зор ерлар —
лекин уларга ҳам болакай бир гал
қуёш элтишига ишонгим келар!

ОЙ БЕК

Сукунат тиллардир.
...Оқшомнинг юлдузли тиллари,
Гулларнинг илтижо тиллари,
Вулқоннинг им-илиқ тиллари.

Сукунат тиллардир.
Тоғларимнинг оғир тош тили,
Кўзнинг киприк тили, ёш тили,
Бутун самовотнинг бош тили.

Сукунат тиллардир.
Алангалар, чўғлар шу тилда сўйлар,
Уйлар, хотиротлар шу тилда сўйлар,
Унут бўлган зотлар шу тилда сўйлар...

Шу тилни ўйлагим келади,
Шу тилда сўйлагим келади.
Сукунат — шоирнинг сўзлари.
Айта...
олмай...
кетган...
сўзлари.

ОНА ДЕГАН СЌЗ

Юлдузлардан сирқилиб шабнам,
Уфқ билан кўришганда ер,
Офтобга кипригим билан
Она сўзин ёздим гўё шеър.

Аму оқар мисоли булут,
Уфқ бўлиб оқади Аму.
Қирғоғини этса ҳам унут,
Майсаларни унутмайди у!

Ҳар кўкат, ҳар баргнинг номига
У элтади тоғлардан таъзим,
Она деган сўзининг ёнига
Чизгим келди МАЙСАнинг расмин.

Капалак ранг, булбуллар оҳанг
Кашфи билан маст бўлган лаҳза
Она сўзин қаватига ман
Ёзиб қўйдим БАҲОР деб аста...

Мен жо этдим Она номига
Ерний сўнгни гардигача то,—
Энди Она сўзи ёнига
Дадил ёзиб қўяман: ДУНЕ!

Мен юлдуз деб уни куйлайман,
У Ватандир, у арши аъло.
Мен унга минг ташбеҳ ўйлайман,
Етказурман миллионга ҳатто...

Ерда, лекин минг-минглаб одам
Сут ҳидини билса муқаддас,
Уруш деган биргина сўздан
Оналарни сақлай олур, бас!

Т О Ғ

Уфқда — оқ туманлар аро
Қотиб қолган исёнлар мисол,
Бир тоғ турар адил ва янгроқ,
Умри дунё умрига савол.

Ҳислар оқиб ётган самода
У кўприкдек турар юксалиб.
Унинг метин ажинларида
Шаҳди қотиб ётар муз бўлиб.

Ҳар тонг унинг манглайн ўлар
Кўк забтига чиққанда қуёш.
Тиғ урсалар зирҳига агар,
Учқун отар ҳар бир митти тош.

Булутларнинг ўтлиғ ўйига
Гоҳ овунчдир шул қора маскан.
Оҳин тўкар унинг пойига
Умри бўйи оқёл денгиз ҳам.

Шошар унга сўқир қалдироқ,
Гўё қибла топган муаззин...
Нечун шу зил, шу қаровсиз тоғ.
Курра уза савлати азим?!

Кемирса ҳам замон шамоли
Борлиғини унинг бѣомон,
Бузилмагай тоғнинг хаёли,
Матонати умрига қалқон!

Бу қандайн улкан бир сабот,
Бу қандай бир муқаддас қасам?!

Тоғ кўкxида энага ҳаёт
Не хислатлар этди мужассам?!

Не ҳикмат бор тоғнинг қалбида,
Қандай қудрат унда яшайди?
— Ўзининг тош сийнасида у
Сирларимни менинг асрайди!

* * *

Қалбимдан сир ахтармагил сен,
Яширин бир сир унда йўқдир.
Яхшиси сен жимгина келу
Енгинамда бир нафас ўтир.

Ениқ қалбин уфқда қўйиб,
Ўй суради ҳорғин табиат.
Қўлларида титрайди осмон,
Саволларга гўё тўла хат.

Турналарнинг сафлари билан
Хайр, куз, деб ёзар у кўкка.
Сўнг Қуёш ва Ерни қайгадир
Жўнатар қиш отли конвертда...

Сен саволлар бермагил менга,
Борлиқни ҳам тергама бу дам.
Бу улуғвор мактуб ичида
Билсанг, бормиз иккаламиз ҳам.

Учиб кетар фурсат оқ каптар,
Қўй, билмайман, бу хат кимгадир?
...Яхшиси сен жимгина келу
Енгинамда бир нафас ўтир.

ҚАДИМГИ ОҲАНГЛАРДА

Ою йиллар кезардим ажиб сўроқ ичинда,
Гул каби гоҳо очиб кўнглимни боғ ичинда,
Гоҳи кўмдим дилимни ойдаги доғ ичинда.
Бу дунё бир тилсимдир, қил бор қиёқ ичинда,
Бир ганжи кўк ичинда, бири тупроқ ичинда!

Ишқ боғини сайр этдим — қиш ёз бўлиб кўринди,
Дунё — келин, дурмуши пардоз бўлиб кўринди,
Севги сўзи фалакка парвоз бўлиб кўринди,
Ёрнинг акси қуёшдай қалқди қароғ ичинда,
Оҳанрабо оҳулар кезгандай тоғ ичинда.

Илм истадим — етмиш тур нур бўлди шаҳдим оти,
Ҳар бир юлдузда ёнди улуғларнинг нигоҳи,
Ҳар шом уфқ дудоғин ёққан шуларнинг оҳи,
Жойлашмагай буюклик пилта чироғ ичинда,
У кўкларда яшайдир яшин-яроғ ичинда.

Ҳар киши бир умрга етгулик дўст танласин,
Бирга маҳшарга қадар кетгулик дўст танласин.
Тангрисиз қолса тавоф этгулик дўст танласин,
Дўсти йўққа йўқ илинж яқин-йироқ ичинда,
Мулки борлиқ бўлса ҳам гарчи қучоғ ичинда.

Қўндиргали жаҳонни бир сулув кишвар тилаб,
Кўкка отдим дилимни руҳиямдин пар улаб.
Уфқни майдек ичдим шеър йўлида ҳай-ҳулаб,
Умри бемақсад, Омон, пучдир ёнғоқ ичинда,
Ёнмоқчиман ҳар дилда ёнган чароғ ичинда.

ШУЪЛАЛАРДАН ҲАЙРАТЛАНИШ

Болаликда ҳар нарсага тонг қолар эдим,
Сирли эди боққанимдан осмону фалак.
Еруғ дунё чарх урарди мисли йўқ тилсим,
Чарх урарди гўё қирда довдир капалак.

Бўёқларга тўла эди дунё у маҳал,
Тўрт тарафим чайқаларди шуълага тўлиб.
Фурсат эса энагадай солиб галга-гал,
Овутарди гоҳо қуёш, гоҳо ой бўлиб.

Қайсидир кун жимиб қолди гўё қўққисдан
Болаликнинг сон-саноқсиз қўнғироқлари.
Эндигина ошган эдим унда тўққиздан,
Балки тишим эндигина тушган чоғлари...

Варрак билан машғул эдим қўшни томида,
Кўк гумбазда талпинарди бир парча қоғоз.
У эркинлик тилар эди ипнинг сўнгида,
Қанча галтак бўшатсам ҳам шунча эди оз!

Худди шу дам ҳис этдим мен осмонни аён,
У тортарди ҳаёлимни кўкка бешафқат.
Худди шу дам бошим узра бўлди намоён
Туб қирғоқсиз бир бўшлиғу зич бир сукунат.

Борлиғимга туғён солди сирли бир шамол,
Кашф этгандим мен самонинг чексизлигини.
Гўдак қалбим шу туйғуга бўлганди поймол,
Шу чексизлик оолган эди ҳайратга мени.

Йиллар ўтди. Баҳорнинг шўх сувлари янглиғ
Томиримда юзди мавжкор бўтана бир қон.

Ёлқин тушди кўзларимга, тушди сонсиз чўғ,
Юрагимда шаршаралар солдилар сурон.

Ҳар тарафда эзгуликдан кўриб нишона,
Ҳар нарсада қиёссиз бир гўзалликдан лол —
Поёнсиз бир ялангликка чиқиб алпона,
Қарар эдим жаҳонгашта бир сайёҳ мисол.

Бу хаёлни бахш этганди менга бир сулув,
Бу ишқ эди — юрагимнинг янги ҳаёти.
Вужудимга шу солганди ҳайрат ва ғулу,
Бахш этганди афсонавий қушнинг қанотин.

Лекин билдим: на болалик, на муҳаббатнинг
Кашфлари-ла яшаб бўлмас дунёда танҳо.
Ҳар янги тонг гўдак каби янги ва маъсум,
Ҳар янги кун муҳаббатдек сирли муаммо.

Ва бир куни титраб қолдим навниҳол мисол
Буюк-буюк инсонларга дуч келганим чоғ.
Ҳар даҳодан туйиб турдим ҳайрат ва малол,
Гўё саҳро ўғлонига дуч келгандай тоғ.

Дунё шундай янгиланган эди қаршимда,
Олам очиб олам ичра кўрардим олам.
Шуъла бўлиб нозланарди энди қошимда
Қоронғи ва сир кўринган ҳарки нарса ҳам.

Тўйиб-тўйиб боқдим энди ерга, самога,
Кипригимда тилло бир гард эди офтоб.
Гўзал борлиқ шаҳдимга жон этди омода,
Гўё юзин қўли билан тўсган моҳитоб.

Неча довон нортуюдай чўкди қаршимда,
Луғат мисол титиб чиқдим қанча саҳрони.
Инсон тугал ёза олса бахтлидир чиндан
Ернинг шу чўнг манглайига битта имлони.

Булар энди солोलгаймн ҳайратга кимни,
Ахир инсон не қадарли қодир ва ўктам?!
Лекин баъзан машқларимдан олсам қўлимни,
Китоблардан бош кўтариб атрофга боқсам,—

Узга-ўзга бир аҳволга келаман дучор,
Узга бўлиб кўринади мен кўрган дунё!
Мен кечирган умр буткул кўринур бекор,
Кимларгадир фақат кулку бўлибман гўё.

Бойлик йиғиб айш қуради кимдир куну тун,
Ҳуши йўқдир ён-верига боқмоққа бир ров.
Кимдир ҳатто севгисини ўз куни учун
Ғижимланган бир сўмликдай қўяди гаров.

Кимларнингдир ўз уйида ҳаёти танглик,
Боши узра қора қушлар чарх уради бот.
Гўдак қонин талаб қилган аждаҳо янглиғ
Пок тупроққа тумшуқ чўзар қора махлуқот.

Менинг нурли ўйларимга шулар қоришар,
Кўкка учган хаёлимни шу тортар пастга.
Дейман бирдан ёрий қолса икки яримшар,
Шуъла тегса самода шу буюк атласга!

Бу шуъладан зулмат мулки кул бўлса дарҳол,
Нур игналар кирса ундан кўз юмганларга.
Бу шуъладан, яшин теккан қоялар мисол,
Тош юраклар чил-чил бўлиб сочилса ерга!

Порлаб қолса ўша ёлқин кўзларда фақат,
Ҳар юракда ёниб турса, ҳар ерда, ҳар он.
Ҳар ўлкада, ҳар қитъада балқиб шу шафақ,
Бутун курра балқса Данко юрагисимон!

Ҳайрон бўлма, бу қандайин сирли ижоддир —
Одам ўгли қани қандай дуч келар унга?

Уни излаб на Олимпга бормоқ ҳожатдир,
На зардўшлар масканида йўқ бу аланга.

Сен болалик кўчасига бор бугун такрор,
Ўшал онлар кўзларингда ёнган ўтни топ!
Сен умрингнинг ишқ исмли ўлкасига бор,
Хотиротлар тоғи аро ётар бир офтоб...

Сен ақлингга ёғду қорган буюклар билан
Таъзим сақлаб юзма-юз кел қайта ва қайта,—
Аминдурман, юрагингда уйғонар гулхан
Ва ойдин бир йўлга бошлар қўшиқлар айта...

БОЙҚУШЛАР

Заррин қуёш уфқ қўйнига
Сингган чоғи гўё сирли туш,
Аста чиқди излаб хароба,
Ёруғликдан қувғин бир бойқуш.

Ола-кула бўлиб кўзлари,
Туни бўйи чарх урди ҳар ён.
Қай кўз билан кўрсин: бу юртнинг
Тунлари ҳам обод, чароғон!

...Тополмади!
Тағин бекинди.
Бир ковакни этди у меҳроб.
Тангрисидан тилъй бошлади,
Олам мулки бўлсин деб хароб...

ИНҶИЛОВ

Олам бир мукофот кутиб ётарди.
океанлар нажот,
вулқонлар имкон,
тоғлар мақсад,
дарёлар булут
кутиб ётар эди ғойибдан.

Булут маскан,
қутблар қуёш,
Ибтидоий одам ўткир тош
кутиб ётар эди ғойибдан.

Олам бир мукофот кутиб ётарди,
ўзлигига ўзак изларди гир-гир.
Излар эди болари бўлиб,
бўлиб акула,
бўлиб гармсел...

Имконида
бўлса — бўлгудек
неки бўлса,
у бари бўлиб,
кутиб ётар эди ғойибдан
мукофот!
Мукофот!

Мўмиёи асил истаб мамонтлар
туманлардек
беҳол суяндилар тоққа.

Осмон бўғоз эди чақмоққа...
...Оқ скелетлар
қотиб қолган йилдирим мисол,
ўтмиш бўлиб кўмилдилар тупроққа,
давоси йўқ эди уларнинг.

Саҳрои Кабирда,
бошқа кабирларда
қумга дўниб кетди кўп тоғлар,
тупроқтеги бўлди неча денгизлар —
қолганидан қолди митти булоқлар...
Худоси йўқ эди уларнинг!

Олам бир мукофот кутиб ётарди,—
ибтидой одам — овига барор!
...Омади келмади,
оч қорнини ушлаб,
қайтди
қўтос шаклин чизиб қояга.
Ёғиш қуйди бир ой —
ови юрмади,
қояга қуёшни тирнади.
Яна бир гал қурол синди,
қочди қўтослар,
чўкич расмин ясаб келди қояга,
Безгакка чалинди.
Қўли қалтираб,
отган тоши нишонига етмади...
Ўз ночор келбати қояга чизди —
Одам суратини солди қояга!
(Сазоси йўқ эди буларнинг...)
Одам гоҳ қуёшдан,
гоҳи қўтосдан,
гоҳ чўкичдан
армонига изларди ташбеҳ —
нидоси йўқ эди уларнинг...

(Олам бир мукофот кутиб ётарди!)
Олдда қиш.
Қорин бўш.
(Балки бу Октябрь ойи бўлгандир!)
Қуёш жим.
Қўтос жим.
Чўкич жим.
Одам ўз расмига қараб ўйланди:
«Шундан сўрасам-чи, ҳой, мададни ҳам?!»

...Ва бирдан
кўксида ненидир топиб,
ненидир уйғотиб,
қаериндир ёпиб,
қўшни ғорга томон чопа кетди бот!

Биринчи Инқилоб шу эди одамда!
Биринчи Мукофот шу бўлди Оламга!

СЕНИ ИЗЛАЙМАН

Хаёл етмас яқин-йироқларда мен,
Сомончидай овлоқ сўқмоқларда мен,
Кемалар қайтмовчи қирғоқларда мен,
Ёшлигим кечган ул қишлоқларда мен,
Тунда ёниб қолган чироқларда мен
Сени излайман.

Яхшилар уйида, ёмонлар ичра,
Ҳали тарқалмаган гумонлар ичра,
Йиғилмай қор босган сомонлар ичра,
Дурлари таланган уммонлар ичра,
Биз кўрган, кўрмаган замонлар ичра
Сени излайман.

Туманли юртларнинг пойтахтидан ҳам,
Гадо тўрвасидан, шоҳ тахтидан ҳам,
Юм-юм ёш тўккандан ё бахтлидан ҳам,
Тузалган беморнинг илк аҳдидан ҳам,
Тўрт фаслнинг эрка дарахтидан ҳам
Сени излайман.

Баҳорги жилганинг бўйларида жим,
Севишмаганларнинг тўйларида жим,
Кекса ҳофизларнинг куйларида жим,
Ўн олти ёш қизнинг ўйларида жим,
Бева хотинларнинг кўйларида жим
Сени излайман.

Юлдузлар пойгаси солган чангда ҳам,
Ерда камалаксиз ётган рангда ҳам,

Она сўнги ўглин берган жангда ҳам,
Қиличлар юзига қўнган зангда ҳам,
Ватандан олисда ё Ватанда ҳам
Сени излайман.

Ел оралаб юрган эгатлар узра,
Тошни ёриб сўлган кўкатлар узра,
Остонада сўнган журъатлар узра,
Қўл силтмай ўтганим бекатлар узра,
Альбомларда сарғиш суратлар узра
Сени излайман.

Қадимда эканинг биламан-ку мен,
Ёнимда эканинг биламан-ку мен,
Олдинда эканинг биламан-ку мен,
Дардимда эканинг биламан-ку мен,
Қалбимда эканинг биламан-ку мен —
Сени излайман.

ОЛТИН

— Олтин ётар тупроқ остида,
Қоронғида ётипти олтин.
Ҳой табиат, кимнинг қасдида
Ерга кўмдинг унинг ҳаётин?
— Порлаганди, дўстим, коинот,
Кашф этилган куни бу ёғду.
Кимларгадир энди у, ҳайҳот,
Бу дунёни этар қоронғу!

ЁҒМАҒАН БУЛУТЛАР

Музли тоғлар ортидан
Келаверди булутлар.
Нурда ётган қирларга
Елаверди булутлар.

Симоб қатраси янглиғ
Қуёшойни ютдилар.
Яшин отиб, гулдираб,
Ерни ўққа тутдилар.

Соя солиб, шу кўйи
Кўкда кездилар узоқ.
Сел тугул бир томчи ҳам
Ёмғир ёғмади бироқ.

Кўп ўтмайин уларнинг
Бири қолмай йўқолди.
Фақат дилларни бир зум
Хира этгани қолди.

ДЕВОРЛАР

Деворлар...
Нелар йўқ улар ортида?!
Хаёлий бир кучни излайман баъзан,
Жирканиб боқаман гоҳи-гоҳида,
Сирли бир деворни истайман баъзан...
Кўряпман,
Балоғат ёшига етиб,
Бошпана деб боқмас деворга дунё.
Деворнинг паноҳлик шуҳрати кетиб,
Ниқобга айланиб қолгандай гўё
Қандай деворлар ҳам қурилмаган, эҳ,
Хитой деворидан чордеворгача.
Кўрғону қалъалар, уларга йўқ чек,
Қурилган, бузилган, тузилган неча...
Йўқ, ҳечам девормас мен қизиққаным,
Девор ичкариси,
Ҳа, ичкариси!
Хаёлий бир кучни тусар гоҳ қоним,
Бир силтаб кўтарсам ердан барисин!
Бутун бошли дунё деворсиз қолса,
Ичкара ташқарига айланса бир зум
Ва бу сирли қуршов ниқобин олса,
Шу қизиқ!
Неларга тушарди кўзим?!
...Биз қурган ва лекин бизсиз бир олам
Қайта кашф этарди бизни ўзида.
Ва у девор орти — ғалати одам
Сиридан ажрарди кўз ўнгимизда!
Ҳа, кимдир буд-шудин,
Кимдир ҳаёсин

Бекитиб, қапишиб қоларди ерга
Ва фақат...
Энг ҳалол кишилар буни
Ўтказарди тинчу тушмасдан терга...

* * *

Ҳа, бу бир хаёл-да!
Э, қайларга ҳам
Бошламайди дейсиз бу хаёл — беор?!
Қўрқма, қўрқмагин сен, эй қаллоб одам,
Кўрганмисан қачон кўчганин девор?!
Яшайвер тинчингга, қўрғонлар тикла,
Қат-қат деворларга ўра ҳар ёнинг!
Асраб ол қопоғон — зотдор итлардан!
Яқин ҳам йўлатма бу кенг дунёни!
О, кечир!
Бошқа бир сўзим бор эди,—
Деворга бош уриб турибман нечун?
Мен фақат ойнангни чертмоқчи эдим
Баҳор келганини эслатмоқ учун.
Бу ҳам важ эмасдир?
Баҳорми — баҳор!
Нимаси ажабли, нимаси ғалат?
Офтоб, шабада, қушлар, гул, анҳор...
Бари минг йилги ранг, минг йилги ҳолат...
Фақат айтмоқчийдим, кўчангдан тўлиб —
Шарқираб оқмоқда эриган қорлар...
Бундай пайт турмасанг кўз-қулоқ бўлиб,
«Хавфли» бўлиб қолар энг зўр деворлар...

* * *

Тун чўкканда — кечқурун
Ўйлар мени этар банд.
Дейман, рангини туннинг
Қаламга этсам пайванд.

Мулки зулмат шу кўйи
Тушсаю оқ вараққа,
Унинг қора юзини
Солиб қўйсам чироққа.

Баъзан шундай, ўзимча
Қайгураман оламини.
Балки бу иш бирмучча
Енгиллатар одамини.

Бир уй тикласам дейман,
Мезбони қуёш бўлса.
Бўсағаси тонгларнинг
Йўлига туташ бўлса!

Қўйсам дейман бир кўзгу
Бу уйнинг қопқасига,
Қора кўнгилларни у
Қувласин орқасига.

...Бир тўғон қурсам дейман,
Кўммай дарё шонини.
Майли, сувни бўғсину
Бўғмасин илҳомини.

Дейман, жаҳон ягона
Бир байроқни кўтарсин,

Орзулари бош узра —
Ҳаёти қўлда бўлсин!

Истакларим кўп шундай,
Истакларни истайман.
Бугун ҳам шу тунги пайт
Бир... гўзални эслайман.

Эҳ, дейман, топсам бир ёр,
Шеърлар атасам ноёб...
...Бирдан бўлинар хаёл,
Эшик очилар ногоҳ!

«Мана чой!» дер. Узатар.
Кўзида сеҳр, ифрат...
Буёғи энди, дўстлар,
Ҳаёт отлиғ шеърят!

* * *

Хаёлимда яшар бир наргис,
Алвон-алвон тонг ваъда этар.
Лекин унинг алвон рангини
Тонгда қуёш олар-да кетар.

Хаёлимда яшар бир наргис,
Юлдузлардан ҳидлар жам этар.
Осмонимнинг хуш ҳидларин ҳам
Дайди еллар олар-да кетар.

Хаёлимда яшар бир наргис,
Сийнасини болга кон этар.
Дунё кўрган арилар буни
Кўрмай ўтмас — олар-да кетар...

Хаёлимда яшаса ҳам ул,
Яшолмади даҳлсиз буткул.

М А С А Л

Сим ҳалқада бир ит югурар,
Бўлар-бўлмас акиллаб турар.

Ҳу^рар яқин меҳмон келса ҳам,
Яхши келса, ёмон келса ҳам.

Ҳураверар, каттами-кичик,
Безор қилди шу ола кучук!

Занжирининг қисқалигини,
Ўғриларнинг усталигини

Билса ҳамки жуда кўп ҳу^рар,
Сим ҳалқада тинмай югурар...

Бошқа уйда ювош бир ит бор:
У кўп ҳурмас ва лекин ҳушёр!

Х О Т И Р А

Эшигимни тонг билан бетоқат қоқар биров,
Тирқишлардан мўралар, бу — мен, дейди, хотирла!
...Очай, киритай десам, юраккинам бермас дов,—
Кетиб қолади ахир...
У бир олис Хотира.

Қовлида кезиб юрар тун бўйи яна дук-дук,
Гоҳи деразамдан у қарар эмиш бокира...
Кел, десам, ўз сасимдан ўзим оламан ҳадик,—
Кетиб қолади ахир...
У бир олис Хотира.

Эсла, дейди, бешигинг чайқаган эдим бир вақт,
Еруғ кунларда бирга бўлолмадик биз сира...
Э-ҳе, бу — сен-ку, дейман, яна қоламан карахт,
Кетиб қолади ахир...
У бир олис Хотира.

Гоҳо шеър дафтаримга имлар эмиш негадир,
Излаганин тополмай, кўнгли тортармиш хира...
Кечир, демоқчи бўлсам, қаламим ожиз, кечир...
Кетиб қолади ахир...
У бир олис Хотира.

Уйғонаман. Сезаман йўқлигини кимнингдир,
Мен унинг кимлигини ўйлаб кўрдимми сира?!
Ўз уйига балки у кира олмай юргандир?!
Кетиб қолмасайди, оҳ...
У бир олис Хотира...

* * *

Тун қучоғи турли нурлар,
Сасларга лим-лим.
Тундаги бир шарпалардан
Кўзимни юмдим.

Кўзни юмдим, хаёлимга
Кирди дамо-дам
Олис ўтмиш, олис авлод,
Олис бир олам.

Бир ҳикматни англадим мен
Боқиб ўтмишга:
Кимдир нурга айланмиш, ким —
Мавҳум товушга...

ЭСКИ УЧОҚ

Олис-олисларнинг бефарқ елида
Қорайиб ётар бир ташландиқ ўчоқ.
Чўғлар йўқдир унинг совуқ кулида,
Энди босиб ётар чағиру янтоқ.

Унутдими уни балки ёш сайёҳ,
Йўлига кетдими айтмай ҳам хайр?!
Ё топганми бунда овунчли даргоҳ
Шаҳар шовқинидан қувилган шоир?!

Ададсиз ўчоқлар қурган бир чўпон
Бир тун завқи учун қуриб кетдими?!
Қора қаҳратонда балки бирор он
Адашган йўлчини хушнуд этдими?!

Ҳа, қуршаб-қуриган қайсидир жонга
Ҳарорат бергандир ёниб-тўлганиб,
Ундан исинганлар ўзга томонга,
Ўзга ўчоқларга кетган ишониб...

Йиллар ўтиб борар чақмоқларсимон,
Поёнсиз саҳрода бир ўчоқ ётар.
Уни эслаб келар ҳар йил Баҳоржон,—
Бутун қирга лола гулханлар ёқар!

«МУНОЖОТ» ТОҒИ

Бу тоғ Султон Увайс¹ зиёратгоҳида бўлиб, бу ерга келувчилар унга битта-биттадан тош олиб чиқишади. Бу — бутун гуноҳларидан халос этармиш кишини ...

Гуноҳларим кўпдир менинг, оҳ,
Билолмайман улар қанча бор?!
Гуноҳларим балки тоғ-тоғ,
Балки улар юлдузларча бор...

Гуноҳларим менинг мунг бўлиб
Бекинганми оҳу кўзига?!
Шарқ илҳоми то қалам билан
Кезиб юрар унинг изида?!

Тоққа қочган лолалар балки
Муҳаббатим гуноҳларидир?
Балки шундан ошиқ қалбининг
«Доғ»ларига лола доридир?!

Гуноҳимдир совиб ётган ой,
Гуноҳимдир қуёшдаги доғ.
Фазодаги бўшлиқ ҳойнаҳой
Қачонлардир мен қилган гуноҳ.

Тусаб қолсанг арши аълони,
Дардлиларнинг ахтар қалбидан.
Бойни кўрсанг, кўрсанг гадони,
Гуноҳимни ахтар фарқидан.

Унут бўлган бир йўлни кўрсанг,
Ёки нураб ётган бир девор,
Кўрсанг суюк қабрларда чанг,
Бил, барида гуноҳларим бор!

¹ Амударё ёқасида бир тоғ.

Дарё-дарё тўкилган қонда,
Юракларда, ўқ изида ҳам,
Не муаммо бўлса жаҳонда,
Гуноҳим бор ҳаммасида ҳам...

Буни қандай юваман десам,
Шу бир умр, шу бир бош билан,
Баъзилар шу гуноҳларидан
Қутулмоқчи битта тош билан...

ТАЁҚЛАР

Ҳазил

Бирларин «от» этиб болалар
Чопишар қишлоқнинг йўлида.
Бирлари эгилар — ёй бўлар,
Ўқ отар бировлар қўлида.

Бирлари чолларга йўлдошдир,
Кексалик юкига кўнади.
Бирларин «хизмати» сал бошқа:
Кимнингдир бошида синади...

КАРВОНЛАР

Нуриддин Шукуровга

Мен бугун жаҳонгашта Али «дулдул ҳатлатган» —
Амунинг бўғовидан Хоразмга боқдим лол.
Қаршимда тенгсиз уммон пайдо бўлди дафъатан,
Бошим устида елкан ёзди минг-минглаб хаёл.
...Бир маҳал очкўз Чингиз қўшин санаган жойда
Бугун, не боис, яна қўзғалди чангу тўзон?
Асрлар лаънатлаган мазгилда бўлиб пайдо,
Не излаб қолди экан яна тинмагур инсон?!

Даврим дулдуллари — ул асов «Белаз»лар бугун
Ер курар, тупроқ ўяр, айтинг, недир муддао?!
Сулаймоннинг минг нафар йилдирим тойи учун
Ушал сирли булоқни излаётганмикин ё?!
Кремль ҳам дарёдай қалқди қарсақдан кеча
Туямўйин мавзуси тилга олингани он!
Назаримда Аму ҳам шундан шаҳти ўзгача,—
Шод кетмоқда воҳага гулдурос қарсаксимон.

Шу қарсақдан бошланди бундаги қайноқ ҳаёт,
Замондошлар бу боис келдилар карвон-карвон.
Тарих ҳали бир йилга бармоқ букмасиданоқ,
Бунда чақалоқлардай кўз очди янги замон.
Ана, қурувчиларнинг уйлари — карвонлари,
Шулдир эртақлардаги «Қуёш шаҳри», эҳтимол!
Ана, болалар билан борар боғчачи «Пари»
Жажжи қуёшчаларнинг жажжи карвони мисол!

...Бир ёнда эса ўша тарих кўролмаган туш,
Фалақдан баланд бир руҳ, қатрадан нозик сезги,—
Амудан жило йигиб, халқим гўё олмос қуш,

Туямўйин денгизин ияр мисоли кўзгу.
Бу кўзгу зарралари йиғилганча йўқ ҳали,
Бири ўтда, бириси қурувчининг терида,
Бири деҳқон қалбида, балки баъзи бирлари
Эгам, Бекниёз, Эркин, Фозилларнинг шеърида.

Бирин сақлар Боғолон — Матжон бува узуми,
Бири келинчакларнинг баҳорги туйғусида.
Булбулнинг кўз ёшидай ялтиллер бир ғужуми
Ҳазрати Ҳожихоннинг самовий чолғусида...
Уфққа улангайдир тез бу ойнамавж уммон,
Жаҳон юртим жамолин шу кўзгуда кўражак!
Яна юзлаб Беруний, яна юзлаб Паҳлавон —
Яна келажак томон шундан боқиб туражак!

Илк севгидек очилган оппоқ чаноқ чаккада —
Шу кўзгудан бахтига фол кўрурлар Санамлар;
Бахтиёр Ғариблар ҳам, қўлда тор, бир чеккада
Пардоз тугашин кутар... Кечар осуда дамлар...
...Мен бугун жаҳонгашта Али «дулдул ҳатлатган»
Амунинг бўғовидан ҳар ён боқарканман лол,
Қаршимда зил ўтмиш ҳам пайдо бўлди дафъатан,
Кўҳна армонлар билан юзма-юз қолди хаёл.

Бир ён қаровсиз саҳро — сеҳрланган бир уммон,
Қалайи тўлқинларин тош этмиш бир зол жоду.
Бир ёнда туяларин қатор чўктирган карвон —
Барханлар лол ётадир... ёдида фақат Аму.
Уфқда оқ денгиздек жимирлаб турар қуёш,
Буюк сувлардан айри шўр Оролга калака.
Пастда кимсасиз қирда Аму ётар тўкиб ёш,
Қасрдан ич кийимда гўё қочган малика.

О, Хоразм! Тарихинг Оксинг тарихидир,
Амунинг тарихидир, Жайҳунникидир ва ё!
Понгвош саҳро мулкида топармиди йўл ахир,

Жайҳунона курашга қодир келмаса дарё?!
Замонлар қуёшининг солсам нур элагига
Тарихингдай минг зарра, қайноқ қумингни бугун,
Дурдоналар тўлгайдир уфқнинг этагида —
Келажакка кетгувчи буюк карвонлар учун!

Барханларга лаболаб қўбиз тортар шамолжон,
Гармсел пардасида титрар саробий хониш.
Бу — парвозлар қўшиғи, бунда ҳар йиқиқ қўрғон
Фалакдан куйиб тушган гўё афсонавий қуш.
Бу ётган эртаклардир, хароб деворлар эмас,
Жайҳун ҳам дарё эмас, боболар эҳтироси!
Сўнгсиз Қорақум сари термилиб турсам бирпас,
Бошланмаган туюлар дунёнинг ихтироси...

Бунда барханлар узра ҳар бир чўян саксовул —
Дафн этилмай кўмилган тарихларга содда туғ.
Тарихларким, бирининг кечмиши қонли довул,
Бириники юрт уза Аму тонгидек қутлуғ.
Бунда «...дашту биёбон Оссиана юртининг
Худони тан олмаган лаънати қабиласи...»¹
Ролланд куйчиларига бир вақт солиб ҳайрат, мунг,
Энди тўзиб ётипти аршу оташкадасиз...

Бунда ётар қуёшга тақлид этиб яшаган
Ўтпараст аждодларим, қум остида гўё кўр.
Қани, шу гўзал дарё — узоқ ўтмишли ватан
Ўз номига лойиқ ҳеч тополдими меросхўр?!
Гўзаллик бахт эмасдир, бахт — уни асрай олмоқ!
Қум денгиз ичида Хоразм бир жавоҳир...
Бу диёр истиқболин ўйлаб кўрмади ҳеч вақт
Амудан чанқоқ босган ҳар босқинчи жаҳонгир.

Замонлар карвонидек оқиб ётипти Аму,
Ҳар қатраси Хоразм ҳаётидан солнома.

¹ «Ролланд ҳақида қўшиқ»дан.

Ёт бўлганидек унга қирғоқ деган бир туйғу,
Ёв эди хонга хону алломага аллома.
Буюк тоғлар бошидан ўзи келтирган қуйқа
Хазор ва Орол аро этди ўзин дарбадар.
Кўп шоҳлар келди-кетди шу улуғ сув бўйига,
На юртга оқибатсиз, на Амуга бир қадар!

Хоннинг каниз овлаган карвонлари гоҳида
Туяларга ўт қўйиб қувланса ҳам Гурландан,
Карвон-карвон қочарди халқ Самарқанд роҳида
Ададсиз хонларидан ададсиз ғам кўргандан.
На бир Хоразмий оҳи, на Огаҳий «тумор»и¹,
На Ферузнинг кўксида истаklarнинг сараси,
На бидъат ўпқонида Исломхўжа минори
Лойқа Амударёдан кўролмади нарисин.

Бир руҳ бор эди, лекин инсонлар қалбида бот,
Тирик эди бир қўшиқ нафасида уларнинг.
Балки бу бир туйғудир — қувганда ҳам минг сайёд,
Кўзларида осуда сақланган оҳуларнинг...
Ахир бунда ўзбекнинг бебош ва алп дарёси
Хўп ҳайқириб ётибди мангу бир шодлик мисол.
Уни тўхтатолмаган Ҳазрат Умар дарраси,
Уни бўға олмаган Султон Санжар солган сол.

Хоразмни қоқ этмоқ истаганди у тайин,
Тўрабек хонимнинг ҳам чўпчак эмас қиммати,
Лекин хонлар ер ёриб ор этгани бўлса чин,
Ғалвир бўлмасми эди Хоразмнинг хилқати?!
Мозийнинг карвонлари гоҳ машъал, гоҳ тиг тутиб,
Хаёлида шуҳрат-шон, пойида қон, ўтдилар.
Барисига Қорақум бўлди қора бир битик,—
Гоҳ ўлиб, гоҳ тикланиб карвон-карвон ўтдилар.

¹ «Таъвизул ошиқин».

Бошсиз — бошвоқсиз энди тўзиб ҳаёт карвони,
Тақир қисматга ружу қилмоқдан толиб эллар,
Номзодсиз ётган чоғи Карвонбоши унвони...
Шимол ёғдуларидан мужда келтирди еллар!
Ғоз туриб Хоразмга қўл берди бир ёшулли,
Мийиғида мангулик табассумга муҳр бор.
Кўзларида чақнарди дунёмизнинг ёшлиги,
Сўзда эса Хоразм чолларидай бузруквор...

Дарё устида дарё — инқилоб карвонлари
Қадим юртга кирдилар келгусидан чалиб бонг.
Ва уйғониб асрлик ғафлатидан норларин,
Сафга турди ҳар даҳа, ҳар қалъада минг карвон.
Бутун шарқнинг умрида энг музаффар бир карвон —
Лениннинг оқ ҳайкалин келтириб елкасида,
Сарой назмларида толган Аму ҳам бу он
Боғларга кетди ўйнаб қуёш чилдирмасида.

Қўзғолди энди ёшлар ярим минос қошидан,
Боболар орзуларин тиклаш учун бус-бутун.
Қуёш сари учган бу қушлар карвонини ҳам
Тўсолмади уфқда сўниб боргувчи тутун.
Унутмас зулмни ҳам, саховатни ҳам бу эл,
Бу ерларда шиордир эҳтиромга — эҳтиром.
Башар ақидасидан ўчмагай минг-миллион йил,
Хоразм карвонлари ЛЕНИНга элтган нишон!!!

Энди бунда Коммуна тонготаридан дарак —
Қалбимизни уфққа кўз-кўз этди алвонлар,
Энди еру кўкларда қўзғатдилар гулдирак
Дунё йўлига чиққан коммунистик карвонлар.
Бугун мен жаҳонгашта Али «дулдул ҳатлатган»
Амунинг бўғовидан Хоразмга боқдим лол:
Қаршимда тенгсиз осмон пайдо бўлди дафъатан,
Бошимдан каптарлардек учди минг-минглаб хаёл...

Бунда кўрдим хаёлан кўҳна Ҳевоқ камолин,
Бунда кўрдим янги-ю, кўҳна Урганчи буюк!
Бунда кўрдим Хоразм шуҳрати хиёбонин —
Жами буюкларига ҳайкал қўймиш эл суюб...
Бунда кўрдим асрлар телбараб юрган дарё
Туямўйин — Хоразм денгизида топмиш қут.
Бунда сўлим каналлар сайрин этиб муддао,
Ўлмасликка байт тизар буюк Паҳлавон Маҳмуд...

Бунда гужумлар турар самовий элчилардай,
Азал-абад меҳнаткаш бу халқ учун таъзимда.
Дарё оқар, вақт оқар, умр оқар пайдар-пай,
Ҳар қутлуғ карвонга мен рағбат сездим ўзимда!
Қани, энди кўк чойдан қуй, эй дўсти меҳрибон,
Иш фақат шеърга қолса бир гап бўлар буёғи.
Бугун воҳа устида туймоқдаман бир тугён,
Қалбимда сас бермоқда карвонлар қўнғироғи.

ТҮРТЛИКЛАР

* * *

Дўстлар тарқалдилар тонглар каби бирин-бирин,
Гоҳ каср, гоҳ бекаср сонлар каби бирин-бирин.
Охири тонгларни ҳам, сонларни ҳам қилдик унут,
Ҳеч унут бўлмовчи ул онлар каби бирин-бирин.

* * *

Дўстгинам, дўппинг жилоси ойсимон,
Ойга ё шаҳдин қаратган ёйсимон.
Тор келар юлдузли чарх чакканг узра,
Ё бошинг ташбеҳидирми осмон?!

* * *

Бу жаҳон давраси тор ўлтирсангиз тўрт-беш бўлиб,
Йўллари чокдан кетар йўл юрсангиз тўрт-беш бўлиб,
Гоҳ ғами бир дилга кўп, гоҳ кулкуси бир лабда оз,
Уйлари камлик қилар ўй сурсангиз тўрт-беш бўлиб.

* * *

Боқсалар дилбаргинам, кўкда қуёш тўлқинланур,
Қалбда қон, танглайда тил, ҳам кўзда ёш
тўлқинланур.
Балки олам бошланур шул бир қорачуғдан аё,
Боқса денгиз тош бўлур, тоғларда тош тўлқинланур.

* * *

Темирчининг кафти томирбанд, қадоқ,
Табибнинг қўллари тоза ва юмшоқ.

Деҳқон панжасида тупроқ ҳиди бор,
Аммо, ўғри қўллар... Ҳамиша титроқ!

* * *

Боғбон узум сувин қайга яширди?
Кўза оғзин суваб лойга яширди.
Шарбат қирқ йил яшаб зулмат қаърида,
Фақат шиддатини яна оширди.

* * *

Хаёллардан ўзни халос этолмайман,
Хаёлимдек лекин парвоз этолмайман.
На қувсам мен уни қувлаб тутолдиму
На қочсам мен, қочиб ундан кетолмайман.

* * *

Ҳув қора тўнка яшар неча аср,
Умри — ёлқин умрлар ичра каср.
Уринманг энди уни ёқмоқ бўлиб,
Балки ковақдир ичи, балки сасир...

* * *

Умр иши бир бурда нон, бир қарасам,
Нон фақат умримга жон, бир қарасам,
Умриму оламнинггу бор хислати —
Бурда нон ичра ниҳон, бир қарасам.

* * *

Қуёшман деб лоф уриб қолдинг,
Жинчироққа ўхшайсан, кечир.
Бўш жисмингга кимдир ёғ қуйиб,
Пилигингни кўтарар кимдир.

* * *

Жонгинам, сенга ўхшайдир, алдамчидир қуёш,
Фироғинг, васлинг ипинда арғамчидир қуёш.
Лекин ишқимдек боқийдир, соғинган кўзларимдан
Фалакнинг кафтига томган бир томчидир қуёш.

* * *

Эмлашур ҳар хил жароҳатни гоҳо туфлаш билан,
Қўрқсангиз, энтиксангиз, кўз тегса ё туфлаш билан.
Туфласанг қўлга гоҳи мушкулни кўп осон этар,
Гоҳи инсон умри ҳам бўлғай қаро туфлаш билан.

* * *

Тонгда кўр, шабнам билан гул шохлари титраб турар,
Тун билан тонг фарқини билган сари титраб турар.
Қаршидан кундуз ҳиди ҳуркибгина солса назар,
Орқада тун шарпаси кетмай ҳали титраб турар.

* * *

Кўз ўнгимда гоҳи кун, гоҳида тундир сочларинг,
Гоҳи оламга ёйиқ, гоҳи тугундир сочларинг.
Нақ олов олган ёноқ узра тутундир сочларинг,
Шундайин ўт устида қандай бутундир сочларинг?!

* * *

Ой каби кўнглим ярим — тўлдиргуси кулгичларинг,
Дилни тундан қутқариб кулдиргуси кулгичларинг.
Кулгичингга банди эт кўнглимни сен зулфинг билан,
Ўлдирар бўлса кулиб ўлдиргуси кулгичларинг.

* * *

Зим-зиё кўргач фалакни офтоб,
Ўзлигин тун мулкига этди чироқ.
Юлдузот бош қўшмади бу ғалвага,
Қолди то зулмат аро кўздан йироқ.

* * *

Бир қамар басдир фалакка, иккиси кўплик қилар,
Бир самар басдир тилакка, иккиси кўплик қилар.
Юрт учун бахш этгали минг бошли бўл, лек ишқ аро
Бир гуҳар басдир юракка, иккиси кўплик қилар.

* * *

Кўнглим ичра бир сирли шам гоҳо олис, гоҳо яқин,
Ҳой, кетмагил, ел бор десам, гоҳо олис, гоҳо яқин.
Бул шишаи дил синса гар, зулмат бўлур хулқинг
десам,
Бир тингламас ул шунда ҳам, гоҳо олис, гоҳо яқин.

* * *

Мен шифо топган кўкатдан ўзгалар топмас шифо,
Ўзгаларга балки ёқмас менга ёққан маҳлиқо.
Балки бу дунё ўзи ҳар дилга мос сувратдадир,
Дилни дил топмай туриб ҳислар топишмас мутлақо.

* * *

Қайинзор қошида ўйлар йўлдошим,
Етаман тўнкага қўйганча бошим.
Мен сукут ичраман, оқ қайин ҳам жим,
Гўё синамоқда менинг бардошим.

* * *

Оқ кўкрак қалдирғоч — кўклардан нишон,
Вижир-вижир дея чарх урар кўкда.
Сен-чи, қалдирғочим, жавоб эт, тўхта,
Қайси қалбга баҳор элтасан шу он?!

«ҚУЁШ СОАТИ» КИТОБИДАН (1974)

* * *

Табиат буюк бир шоир экан: ёмғирни ерга, ранглар камалагига солиб отади... Ерга ошиқаётган ҳар учқун қорга гул солиб улгуради.

У чиндан ҳам буюк! Шогирд бўлсам эдим унга...

* * *

Ер оқарди. Ухлаётган қушнинг қанотларини босиб олгандагидай ғалати товушлар чиқади қадамлардан. Бу оқликни кимдир қор деб тушунди. Томлар, йўлакларни тозалашга киришди. Кимлардир ундан «бобо» ясай бошлашди: калласига кўҳна челақ, кўзига кўмир, қўлига чўлтоқ супурги раво кўришди... Сўнг унутишди.

Қор! Оқлик! У менинг назаримда кумушранг қанотларини бутун борлиққа ёйганча эркаланиб ётган оқ каптарга ўхшарди. Унинг эркин ва хотиржам парвоз билан яна самога, қуёшга томон кўтарилиб кетишига ишонар, оппоқ парларига нималарнидир ёзиб қолгим келарди.

* * *

Баҳор асаларилар мусиқаси: «Ғув-ғув-ғув».

Бу мусиқа гулларнинг қулоғига изҳори муҳаббат, тупроққа эса тирилиш гимни бўлиб эшитилади.

Бу мусиқага дуч келган шабада мулзам қолиб, унга тақлид қилади. Лекин бу куйни ўзидан тополмай, гирдикапалак бўлиб кетаверади.

Бу мусиқани эшитган дарё қирғоққа тирмашиб

чиқади, кенгликларга қарайди, ўзини унутади, йўлини унутади.

Бу мусиқа ёш тоғларни алладек эритади, элитади. Қарияларига эса водийнинг ўз кенглигидан зеркиб қилган хиргойисидек туюлади.

Бу мусиқа ўрмоннинг қулоғига қирда қуёшга бош қўйиб куйлаётган лолаларнинг саси бўлиб қуюлади.

Бу мусиқа айиқполвонга бир лаҳм асал ҳидини келтиради. У зах ва оч ўрмонни, қор ости уясини — болаларини унутиб ўша иссиқ кенгликларга шошади — фақатгина панжа сўравериш билан кун ўтармиди, қуриб кетсин!

Инсонга бу мусиқа буюк умидлар қўшиғи бўлиб эшитилади, юрагини жўр этади унга.

— «Ғув-ғув-ғув...»

О, Ўзбекистон, асал сандиғим менинг, асалистони менинг!

* * *

«Чиқ-чиқ-чиқ... Бу — соатнинг товуши. Деразадан Баҳор салтанати кўринаётир — ҳовурланиб ётган ҳув тупроқда, бўғотдан узилаётган қатрада, ҳавода, танамизнинг ҳам ҳар бир ҳужайрасидаги туйғуда гўзал ва чексиз ҳаёт қайнаб ётибди. Ҳаётнинг мангу, борлиқнинг боқийлигига буткул ишонаман!

Ҳаёт фурсат мисоли поёнсиз ва илинжсиз экан, ўлим ўзи нима, қаерда бошланади?

* * *

Қўшқулоқ гўза ўзи униб чиққан чигит қобиғини бошига кўтариб турибди.

* * *

Лабларига ҳаёт суви қуйилавергач, тўғон тошларидан ўт униб чиқибди.

* * *

Чўққи водийлар жомига ҳаёт суви қуйиб турибди, ўзи ичмайди. Юксаклигидан шундайми, шундайлигидан юксакми?!

* * *

Дарё гоҳо тўлиб-тошса, қирғоқ бузиб тикка йўл солиб кета бошласа, бу унинг хатосидай бўлиб кўринади бизга!

* * *

Оқим ўртасида тўхтаб қолган шохча гўё дарёнинг қудратини қоқ иккига бўлиб турганга ўхшайди.

* * *

Бу кўл ойна каби тиниқ. Ўз аксингни томоша қилмоқчи бўлсанг, эҳтиёт бўл, бехос кўзингдан ёш томса, у тўлқинланиб кетади, юрагинг ҳам!

* * *

Баҳорда гуллаш билан бирга... чириш ҳам бошланади. Агар кўкармасанг, чирийсан!

Эндигина тили чиққан қизил лаб қизғалдоқ шабадада чайқалиб ёнбошидаги сағанани туртди:

— Ҳой, турсанг-чи, баҳор келди-ку!

* * *

Табиат ўз ибтидоий қонунлари билан ҳаёт кечираётган эса-да, доим ёш, доим мусаффо...

* * *

Юлдузлар! Баъзилари ёрқин-ёрқин. Баъзилари хирагина. Кўплари тун ярмидаёқ сўниб қолади...

Уфқ тепасида бир юлдуз бор. Осмон салтанатини тун зулматидан шу юлдуз қутқаради, уни тонг исмли бекатга элтиб, кейин... сўнади.

— Бор бўлсин тонг юлдузлари!

* * *

Тоғда тунадим. Қария нотинч эди. У қаерлардадир оғир тошларни гумбурлатиб теварак-атрофга ларза солар, гоҳ тонгдан чўғ олиб тамаки тутатишга тушар, унинг оқ тутуни олис-олисларга сузиб кетарди.

Нега тоғ нотинч, нега титрайди? Нега иложсиз хўрсинади, совуқ терга ботади у? Боқий ва буюк салобатини синдириб — елкасида бемалол хуррак отаётган мен — митти одамдан қаҳрланяптими?!

...Тоғда тунадим.

* * *

Кўзингни юм, ўтмишингни кўрасан, лекин ундан кўзингни юмма!

* * *

Одамни келажак эмас, ўтмиш донишманд қиладди, лекин донишмандлик келажакка интилишнинг ўзгинасидир.

Маркс одамзоднинг минг-минг йиллик тарихини ўрганиб, юз йилдан кейин нима бўлишини башорат этди.

* * *

Самарқандда — Регистон майдонида Навоий кинотеатри бор. Унинг пештоқига ўрнатилган карнайдан гоҳ-гоҳ мусиқалар эшиттирилиб, бутун майдон қўшиққа кўмилиб кетади.

Лекин майдон ўртасидаги улкан автомобиль қатновини кесиб ўтаётганимизда карнай овози бир лаҳза эшитилмай қолади. Бу шовқиндан халос бўлиб, тинч гулзорлар сари олислар экансиз, куй яна эшитила бошлайди...

Баъзан ажойиб бир манзарага маҳлиё бўлиб турганингизда, олдингиздан ўтиб кетаётган юк машинасининг чанги уни тўсиб қўяди. Орқада — баландроқда турганлар эса уни бемалол кўриб тураверадилар.

* * *

Одамларнинг йўлида «Ё ўлим, ё ҳаёт!» муаммоси туриб қолса, юракларга тушган бу изтиробдан, бу тугёндан тарих ҳомиладор бўлади. Ё халоскор бир фаришта, ё доҳий туғиб, кўзи ёрийди тарихнинг!

...Қутблар кўзи ялт очилди. Уфқлар силкиниб, юзидан моғорли ҳижоб сидирилиб тушди. Осмон қуёш бўлиб ерга аграйди. Баландроққа чиқиб қулоқ солди:

— ЛЕНИН, ИНҚИЛОБ!!!

Янги бир дунё, янги бир инсон, янги бир туйғу туғилган эди ерда! Ундан ҳеч нарсани аямадилар: на нон, на қон, на жон! Қурра гўё беланчак эди. Бир боғичини қуёшга, бирини ойга боғладилар. Гўдак юлдузларни ўйнаб ётарди. Гўё қариганида кўрган фарзандидек, олам унга парвона эди, умиди фақат шу эди.

Бу ЛЕНИН эди! Инқилоб Ленин ҳаётининг да-
воми...

* * *

Бу тупроқнинг тилини деҳқон билади, шоирлар
у билан юлдузлар орқали гаплашадилар.

...Бир шоир қаламини тушириб қўйиб сира то-
полмаган эди. Негалигини энди тушундим: Ерга
теккан заҳоти илдиз отиб, қаламча кўчат бўлиб қол-
ган экан ўша қалам!

О, Ўзбекистон тупроғи, сендан ўрганмоқ керак
шоирликни!

* * *

Умри бўйи тиним-тинчим, ҳаловат нималигини
билмаган бир чол ўлим тўшагида ётарди. Одамлар
уни аллақачоноқ қилтириқ — бедавога чиқариб қў-
йишган, касалланмай ҳам ўлиб қолишини башорат
қилишган эдилар.

Бироқ мана неча ой, неча йилдирки, етти қават
осмоннинг жами «азроил»лари унинг оппоқ киприк-
ларини юмдиrolмай ҳайрон. Гўё табиатда унинг
кўзларини бекитгудай куч йўқ!

Ўлим бу тинчимас вужудга яқинлаша олмаётган
эди!

* * *

Одамлар чироққа ёғ қуйишди. Пилик эса, «энди
пичоғим ёғ устида», деб ўйлади, оловга кўпроқ ёғни
рўпара қилаверди... Лекин ҳақ жойида қарор топди:
Пиликнинг боши ҳар кеч қирқиладиган бўлди.

* * *

— Кўзимизга кўриш қобилиятини берган қандай
куч?

— Қорачиғимизда сув билан ўтнинг иттифоқ яшашидир.

* * *

Куз кунларидан бирида кекса бир шоир ёш адиб билан кетаётиб, баногоҳ унинг бошига қўнган сариқ барғни олиб ташлади.

— Эҳтиёт бўл, укам, бошингга куз қўнмоқда...

— Сиздек устозлар омон бўлсалар, бошимиздан хавотиримиз йўқ.

* * *

— Эркинлик нима?

— Интилмоқ, курашмоқ!

— Имкон бўлмаса-чи?

— Ҳамма имкониятларга курашиб эришасан. Курашдан ташқаридаги ҳаёт (агар бу ҳаёт бўлса) бўшлиқ...

Демак, эркинликнинг яшаш қонуни — курашмоқ!

* * *

Тушлар кўраман: юрагимда шуълалар туғени. Нурлар туғени. Улашиб бергим келади юрагимни дунёга! Гоҳ қуёшга, гоҳ ойга кўнгил бераман, гоҳ сомон йўли билан овунаман. Ишқилиб, хаёлимда осмон! Шунда ёнгинамдан бир хитоб эшитилади. Бу отамнинг овозига ўхшайди: «Бу бошсиз-оёқсиз кўкка сиғиниб юргандан кўра, ҳув кичик бир юлдузчага топшир юрагингни!»

* * *

Одам... Таниш киши... Унда ҳали мен билмайдиган нимадир бор. Унинг баҳоси ана ўшанда!

* * *

Баъзан мен кимдандир кутиб юрган нарсани... у мендан кутаётган бўлади.

* * *

Еруғ хаёллар салтанатига кетиб қоламан... Уфқимда ранг-баранг нур иплари балқиб ётипти. Киприкларим шу иплардан кўзларимга баҳорни тўқийдилар...

Балки ҳар ким ҳам ўз баҳорини ўзи тўқир...

* * *

Баъзи нарсалар ўзини яратган сабабиятлар сақланиб турсагина гўзал бўлиб кўринадилар.

Баъзилари ўша сабабиятлар йўқолиб кетганида ҳам ўз гўзаллигини сақлаб қолади.

* * *

Сув бўйида ўтирардик. Сен ойнинг аксига қараб ўтирар, сувдаги ойнинг устига қум сепар, гўё уни кўймоқчидек эдинг. Сув лойқаланар, лекин кафтингда қум тугаши билан ой яна ярақлай бошларди.

Ўйланиб қолдинг:

— Нур ҳам сув бўлганида эди, пойимизда шундай ястаниб ётар эди... Жимиб қолдинг, кейин бош чайқадинг:

— Йўқ, уни лойқатиб қўярдик...

* * *

Ҳаёт ажойиб ўқитувчи: иншо ёздиради, ўзингга текширтиради, баҳони эса бошқалар қўяди. У ҳеч кимга ё унвон, ё гувоҳнома бермайди. Фақат баъзи ўқувчиларгина «чипта»ни ўзлари ясаб олишади, ён-веригагиларни алдаб — инонтириб юришади.

Ҳаёт эса бир кулиб қўйиб, ўзининг абадий иншосини давом эттиради. Ўзингга текширтиради. Баҳони бошқалар қўяди...

* * *

Икки чол суҳбатлашарди. Уларнинг вазмин, ургули суҳбатидан шу сўзлар қулоғимга чалинди:

— Бу дейман, мулла Шомурод, кўҳна дунё қаёққа кетяпти ўзи?

— Ўтмишга, қария, ўтмишга...

* * *

Ўзининг ҳақлигини бирон марта ёқлай олмаган одам бошқани ҳимоя қилолмайди.

* * *

Мансаб баъзан ноёб бир истеъдоднинг зомини бўлиб қолса, баъзан бутунлай бўм-бўш кимсада фавқулодда таланти очгандай бўлади.

* * *

Оёқларинг чиққунча онангнинг елкасидан тушмадинг, неча беланчакнинг бели сени кўтаравериб букчайди, юрадиган бўлганингда синф тўридаги парта опичиб олди сени... Хайрият, улғайдинг! Қани, олға! Ҳаётга қадам қўй энди!

Э, нега жим турибсан? Ё... энди кимнинг елкасини кўзлаяпсан?!

* * *

Қашқирлар йўлиққан насибасини тутиб еб кетадилар. Топган ўлжасида бошқа ҳеч кимнинг ҳаққи

ҳам, улуши ҳам йўқ! Мабодо иккинчи бир қашқир келиб қолса, ўлжа очиқ олишувда ажрим бўлади.

Бир кимсани танийман. У ҳам умрини «ўлжа» ахтариш билан ўтказиб юрибди. Топганлари бошқа бировларнинг ҳақи эканини яхши билади у, лекин хуфия саранжомлайди...

* * *

Унинг вужудида икки туйғу: ҳеч бир чек, ҳеч бир чегарани тан олмайди. Ўз атрофини эса ўраб-қуршаб яшайди...

* * *

Эшикнинг тутқичи гердайди: «Мен жаҳон эшикларини очувчиман».

* * *

Бўйиннинг гавдани идора қилишдаги хизматларини маржон билмайди, чунки ўзининг гавдаси йўқ, ўзи бировларнинг бўйнида!

* * *

Тонг шафағида ялтирай бошлаган шабнам ўзининг шу бугун тунда туғилганини унутди, гулнинг мангу гўзаллик қулф уриб турган ғунчасига ёпишиб деди:

— Мен қуёшман!

* * *

«Қарзларга ботиб қолганман, қачон тўлаб қутуламан?!» деб, ҳаётдан фақат нолиб юрувчилардан қўрқ, улар ҳаммани судхўр деб ўйлайдилар.

* * *

Унинг бутун вужуди қорнига — нафсига бўйсунди, у — халта!

* * *

У очилиб ётган ҳикматни кўрмайди, ёпиқдаги ҳамма нарсадан сир ахтараверади.

* * *

Бир дўстим авваллари «тез-тез кўришиб турайлик» дегувчи эди, яқинда қўнғироқ қилди, хайрлашаркан, қўшиб қўйди:

— Телефонлашиб турайлик!

* * *

Сен алиқ олишдан аввал менга бошдан-оёқ тикилдинг, мен эса саломимдан сўнг турқингга назар солдим.

* * *

У киши катта иш қилишдан ҳам кўра, катта ишда туришни яхши кўрардилар!

* * *

Ҳозир сенинг бошинг қуйи, балки ўйларинг билан биздан юксакроқдасан.

* * *

Ҳофизни узоқ олқишладилар. Менинг қарсақ чалгим келмасди. У йиғламоқда эди.

* * *

Ўзининг қалбида бирор учқун бўлмаса, устози қуёш бўлса ҳамки, ундан ёруғлик чиқмоғи гумон.

* * *

Бир шахсни биламан. У биздек ёшлар орасида: «Тилимизни, урфу одатларимизни ундай қилиш лозим, бундай қилиш лозим!» деб юради. Эътиборлироқ давраларда миқ этмайди ёки бутунлай бошқа нарсаларни гапирди.

Шундай, у ҳамма келишикларда турланадиган одам! Фақат БОШ келишикда эмас!

* * *

Китоб дўконининг бошқаларидан ажойиб фарқи шуки, бу дўконга ҳар бир харидор ўз тарозуси билан келади.

* * *

Машҳур бир киши ҳаваскор бир қаламкашнинг нарсаларини кўрмоқда эди. Мен «устоз»га четдан қараб, важоҳатидан: «Мана ҳозир бўш жойини топаман-ку, мана ишкали чиқиб қолади-ку!» деган ўта дидсиз бир ишбилармонликни ўқир эдим. Лекин ул «зот» сусайгандан сусаяр, башарасининг қаеридадир такаббурлик аломатлари йиғилмоқда эди.

— Ҳа-а... Умуман...— деди у ўқиб бўлгач.

...Эҳ! Шундай «умуман»лар қачон йўқолади, шундай «умуман» одамлар-чи?!

Гўзалликни кўрганда беихтиёр чапак чалиб юборадиган кишиларни соғинаман.

* * *

Илиқина нафасинг. Аёз тонг. Сариқ япроқлар.
Сокин қадам. Ҳаётбахш ҳис. Кўм-кўк осмон сахий.
Лабларингда бахтим изи. Оҳ, не фасл бу? Атрофда
куз. КҮЗ! Куз атрофда. Не фасл бу, оҳ?! Бахтим изи
лабларингда. Сахий осмон кўм-кўк. Ҳис ҳаётбахш.
Қадам сокин. Япроқлар сариқ. Тонг аёз. Нафасингги-
на илиқ...

* * *

Кўз — топади. Баъзан, яширади ҳам!

* * *

Осмондан оппоқ капалаклар тушаётир. Қуёш бе-
кинган. Дов-дарахт бошига оқ парда тортиб туриб-
ди. Муз чойшаб остига кириб олган дарё ҳар ёнига
ағдарилади. Ухлолмайди. Умри ўтиб кетган бевадек
хўрсинади...

Осмон ерга оқ капалаклар тўкди: юзларинг ёниб
сен чиққан эдинг...

* * *

Ер шивирлайди. Юлдуз шивирлайди. Баҳор кў-
ринади. Хаёлга ўхшайди у! Сабога ўхшайди. Бу сабо
кампирларнинг кемтик тишлари орасидан ўтиб, кўк-
рагида хира бир деразани дириллатади! Моғор бос-
ган қопуғни итариб кўради. Ҳеч ким йўқ!.. Ҳеч ким
йўқ... Қайтиб чиқади. Кампирнинг қилтириқ қўлла-
ридаги жун ипга суркалади, ип гуллаи кетади...

Кампир бепарво. Бунини ўзи қўлқопчага тўқиётган
гул деб ўйлайди. Баҳорга — сочлари кўк ҳид тўзи-
тиб, кўзлари сирли ёниб, кўкраклари гуриллаб, яланг

қеқ ўтаётган Баҳорга парво қилмайди, кўрмайди.
Қўшни қиз деб ўйлайди.

Ер шивирлайди.

Юлдуз... .

* * *

Ернинг юрагида ҳали ҳам ўт борлигини билишад
ди шекилли, аллақачон сўниб қолган юлдузлар ҳам...
ерга ёниб тушишади!

* * *

Нега ипак қурти аввал ўзини ипакка буркаб, ке
йин ўлади?

— Умр бўйи қилган меҳнатига мукофотни ўзи
танлайди!

* * *

Табиат океанларга улкан коса, фаслларга ранг,
ерга мувозанат, инсонга ақл-идрок ато этган. На
уруш, на талаш, на бошқа рўйи сиёҳликни раво
кўрмайди у ҳеч кимга!

— Ўзини Ернинг дарғаси деб эълон қилган эй,
Инсон! Ўзингга қуёш соати ясаб ол! Шунга қараб
иш тутишни ўрган! Бутун оламни юргизиб турган
Мураббий Қуёшнинг сирли бир соати борлигига
ишонаман! Мен бу соатнинг қандай ясалишини бил
майман, балки уни ясаш эмас, уқиб олиш керак
дир?!

* * *

Ёмғир тинавермади. Осмон келиб ерга қўнмади
микин деб ўйлаган чувалчанг юзага судралиб чиқди.

— Ҳафсалани қаранг!

* * *

Уришқоқ қўчқор қариган эди... Кўк майсани ҳам базўр тамшайди. Раҳмим келди унга. Эркаламоқчи бўлдим. Кафтимга иккита барг қўйиб узатган эдим, пихиллаб калла ташлади...

— Эҳ, калла, калла!..

* * *

Баъзи одам ўзини пок кўрсатмоқ учун атрофидаги лойни ер юзига чаплаб ташлашдан ҳам қайтмайди.

* * *

Бир дўстим: «Ўзимдан ҳам кўра соямни яхши кўраман!» — деганди. Сабабини ҳамон ўйлайман: «Ҳеч нарса таъма қилмай, умр бўйи изингда юргани учунми?!»

* * *

Қумурсқа: «Агар белим бутун бўлганида қалъани судраб келардим!»

* * *

— Болалар ўт ўйнашни, чоллар ўтга қараб хаёл суришни ёқтиришади. Икки оралиқдагилар-чи?

— Уларнинг ҳаёти ўзи олов-ку!

* * *

Хоразмда тоғлар йўқ эмас, бор:— Хоразм тоғлари воҳани тонгда қуёшдан тўсиб қўймаслик учун одамлар қиёфасида яшашади!

— Хоразмий, Беруний, Паҳлавон Маҳмуд, Огаҳий, Ҳожихон...

«ЁНАЁТГАН ДАРАХТ» КИТОБИДАН (1977)

СИРЛАРИМ

Ўйнашиб бармоқларинг
Бир-бир кўзимни ёпсалар,
Севгидан роз айлайин
Тонг қушлари учган маҳал.
Куйлайин осмон тўлиб,
Куйлайин оламга ман,—
Сен агар машшоқ бўлиб,
Най агар бўлганда ман!

Она юртим ҳуснига
Мот бўлиб, кўнгил қўйиб,
Ҳар уруғнинг кўксига
Мавж ийиб, ғулу ийиб,
Бўлса ким ғафлат паноҳ,
Тошқин солардим унга ман,—
Сен агар бўлганда тоғ,
Сой агар бўлганда ман!

Тонгда қуёшнинг шуъласи
Шабнамдин излар туйғулар.
Тоғда оҳулар галаси,
Дилда сеҳрли чалғулар...
Ўқ тиқай қалбин ўйиб,
Ҳиссиз киши кўрганда ман,—
Сен агар сайёд бўлиб,
Ёй агар бўлганда ман!

Ойки минг йилдан буёқ
Ердан йироқ кетмас, нечун?

Билмагай, бағри қуроқ —
Ул ўзгага боғлиқ учун!
Етмай ўз бахтимга то,
Киргай эдим минг жангга ман,—
Сен агар бўлсанг само,
Ой агар бўлганда ман!

Энг муқим тинчлик учун,
Энг гўзал севги учун,
Энг асил дўстлик учун,
Энг нафис сезги учун
Ҳар қадаҳ ичра ниҳон
Ёғду бўлардим лоларанг,—
Сенки соқни замон,
Май агар бўлганда ман!

МЕН ШЕЪР ЁЗСАМ..

Шоира Зулфияга

Мен шеър ёзсам,
Энди уни қоғозга эмас,
Анов ял-ял ёнаётган ўтга ёзаман.
Ўтнинг алвон шиорлари, олов лаҳжаси
Қалбимдаги ёнишлардан сўйлар безабон!

Мен шеър ёзсам,
Энди уни қоғозга эмас,
Лойқа-тошқин сувларига битгум Жайхуннинг:
Мен ботиниб, тўлиб-тошиб айтмаган ҳислар
Қирғоқбузар мавжларида уйғонсин унинг!

Мен шеър ёзсам,
Энди уни қоғозга эмас,
Ёзай ҳозир мола ўтган илиқ шудгорга:
Шеърларимни майса-гуллар бағрига олсин,
Имтиҳонга олиб борсин инжиқ баҳорга!

Мен шеър ёзсам,
Энди агар қоғозга ёзсам,
Варрак қилсин — болаларга берай атайин:
То шеърларим энди кўм-кўк осмон тубидан
Чорлаб турсин сизни овоз чиқариб майин.

ТАБИАТНИНГ «ҶИЗИЛ КИТОБ»ИГА

Ғаройиб маъруза қилдингиз, домла,
Табиатнинг «Ҷизил китоб»и ҳақда!
Ҷирилмоқда экан ноёб жондорлар
Африками, Миссисипи ёқда!

Вулқонруҳ бизонлар, тун кўз оҳулар
Ё жаннатошиён хумо қушлари...
Бари секин-аста камаймоқда экан,
Туғаб бораётган экан пуштлири.

Бу ташвишга солиб қўйди ҳаммани,
Бошқа йўқотишлар гўё эди кам!
Зоти хавфда қолган жониворларни
Бугун шу китобга ёзмоқда одам!

Мувозанат мезон бутун борлиққа,
Берса — қайтиб олмай қўймайди!
«Ҷизил китоб» — нажот элчиси бўлса,
Етди унга кўп гап ёзмоқнинг пайти!

Дейлик, Лос-Анжелес шаҳри устига
Қора қанот ёйди моторлар дуди.
Токио, Лондон, Нью... Қурум босган кўк —
Ҳавохўр бир калхат, офат ҳудҳуди!

Балки эртақдаги мингбош аждар — шу,
Ут пуркаб, қурбонлик сўраган юҳо!
Ҳа, «Ҷизил китоб»га ёзинг шошилич:
«Осмон тораймоқда, ҳаво деб, ҳаво!»

Шаҳарда қолмади оқар тоза сув,
Гоҳ ташна қолмоқда қишлоғим, далам.
Наҳот ифлосланса бор дарё, кўллар,
Наҳот булғатилса Баҳри Муҳит ҳам?

Хўп, «Сув!» деб ёзамиз! Лекин дунёда
Тугаётган бошқа кўп нарсалар бор!
Дунёга разм солинг: кимлар пур-тўкин,
Кимлар энг охирги бир кўмакка зор!

Қитъаларга қаранг: чўнгми мазмуни,
Қиймати буюкми ДУСТЛИК сўзининг?»
Дўстнинг дўстлигига аминмисиз хўп,
Сотмасми бир нафи учун ўзининг?!

Давронга кўз солинг: замондошлар ким,
Кимларга ҳамқадам кечмоқда ҳаёт?!
Инсонмиз деб юрган жоннинг барида
Борми бирон зотга собит эътиқод?!

Қалбингизга боқинг: юртнинг табаррук
УДУМлари бутми, илғарми хома?!
Удумлар наинки бир-икки авлод,
Бир халқ тақдиридан шаҳодатнома!

Ернинг айланиши — ана қонли из,
АСАБлар, ЮРАКлар бўлмоқда талон!
Қон ва зардоб билан битинг, ҳайқиринг
Ул «Қизил китоб»га: «Замину замон!»

Бастакор бировга куй бағишласа,
Ўз қалби, ўз дардин этганидек роз,
Инсоннинг табиат учун китоби
Ўзин тақдирига шамадир, холос!

1975

ЁНАЁТГАН ДАРАХТ

Туида яшин тушди боғнинг четига,
Зулмат бойўғлидек чекинди карахт.
Вулқондек портлади қоронғуликда
Ёнаётган дарахт!

Салобатли яшил салтанат эди,
Эркин қушчаларга зангор пойитахт.
Учқунлардек тўзитди қушларини
Ёнаётган дарахт!

Нега, нега ёнди?! Кечқурун бехос
Булутлар гулдираб қилгандилар жаҳд,—
Уйғоқ эди, ўзи илк зарбни олди
Ёнаётган дарахт!

Ана, ёнар, ёнар тунга ўчма-ўч,
Юракдай потирлар ҳар барг оловсахт.
Огоҳ этаётир ўз боғин хавфдан
Ёнаётган дарахт!

Дарахтлар ёнмоқда бугун дунёда,
Ёниб, ўзгаларни уйғотмоқ не бахт!
Дўстларимдир барча ёнаётганлар,
Юрагимдир — ЁНАЁТГАН ДАРАХТ!

1975

БИР ҚАДАМ ОЛГА!

Фазо жимлиги ичра кетиб бораркан курра,
Кафтидаги йўллардан ўз уфқига очиб фол,—
Этагини миллиард йил тутган қуёшидан ҳам
Қорлар қадар чекиниб олар ложувард иқбол.

Инсонлармиз... Кашф этсак қонимизда кичик чўғ,
Ҳаётимиз ҳусни деб элтамиз қуёш томон.
Бу хилқатнинг мукаммал фарзанди саналсак-да,
Умримизнинг кўп бўлур оғир дамлари ҳамон...

Маймун билан қурдошлик туйганмас идрокимиз,
Қўлга илк тош оларкан кашф этдик ўзимизни.
Куррадаги зўр тоғлар салмоғига тенг келур,
Тошлар билан ўлчанса бу олис йўлимизни.

Келажак авлодларга бус-бутун қисмат излаб,
Чекиниб кетдик гоҳи неча йил, неча умр.
Чекинишлар бу йўлнинг содда бир касри эмас,
Улар башар умрининг бир бутун салмоғидир.

Келажакни кашф этдик чекинишларда, шундай,
Боқийлик шарафига муяссар бўлдик ўлиб.
Топталмасин кўклардан топган учқунимиз деб,
Биз гулханга чекиндик камтар Бруно бўлиб.

Биз тиг қадар чекиндик — Улуғбекдай чексиз онг—
Мижжамизда юлдузни асрамоқ қайғусида.
Офтобдан атомлар қадар чекиндик ногоҳ,
Мария қиз кафтида тонг топай деб осуда...

Ғарб ақлининг очгандир қурум босган кипригин
Ленин кўзида Разлив қадар чекинган зиё.
Ун олчоқни Берлиндан Нюрнбергга элтгали,
Панфилов сафигача чекиниб келди дунё!

Эътиқод — Ҳаёт отлиғ қизнинг номус поклиги,
Жон фидо этди унга неча нозим хикматлар.
Не-не руҳлар шу кўйи сўнгандир нур кўролмай,
Улкасига қиш кирган қушлар каби дарбадар.

Она-тарих, кечиргил, келажакнинг йўлида
Биз гоҳ чекиниб кетдик энг сўнгги бекатгача.
Ва лекин... шу бекатни йўлда ташлаб кетмадик,—
Чекинганда биз фақат чекиндик юракча!!!

САЛЬВАДОР АЛЬЕНДЕНИ ЙЎҚЛАБ

Сантьягода тун бўйи шарпалар ҳарб этдилар,
Ҳар уй олдига қора тобут қўйиб ўтдилар,
Бирлари сен, бирлари Пабло томон кетдилар,
Альенде, нега ўлдинг,
нега?!

Айни тонготар, нега, сени шум гафлат эди,
Боғингнинг калитларин ким ғанимга тутқазди?!
Сен эккан ҳар дарахтда қузғунлар мажлис тувди,
Альенде, нега ўлдинг,
нега?!

Ахир оламда қанча ёринг-дўстинг бор эди,
Бир ёнда Лучо сергак, Хара жаранг тор эди,
Яшашинг даркор эди, яшашинг даркор эди,
Альенде, нега ўлдинг,
нега?!

Наҳот ҳақсизлик ҳали шу қадар бениҳоя,
Шунча мушкулми ҳақни қилмоқ очиқ ҳимоя?!
Ҳақиқат ўлмоғига наҳот бир ўқ кифоя?!
Альенде, нега ўлдинг,
нега?!

БАХШИГА

Бугун давра тузиб феълидек улкан,
Шеър, ўлан базмига чорлади ўлкам!
Қани, Ислом шоир, Эр Фозил, Пўлкан, —
Тўйингдир, май рангин ёноқда қолдир,
Шеър юртида бизни қўноқда қолдир!

Чал энди, авжларинг йилдирим той-эй,
Дўмбиранг торлари икки шўх сой-эй,
Бир пардаси ер-эй, бириси ой-эй,
Қалбингни тонг тўла бўёқда қолдир,
Рангин табиатни бир доғда қолдир!

Самарқанд — кўкёлқин минорлар юрти,
Азалий яшиллик — чинорлар юрти,
Шеърга, ипак торга хумморлар юрти,
Нафас қил, осмонни пештоқда қолдир,
Булбулни мангуга бутуқда қолдир!

Кўз ўнгингда қанча даврон чувалди,
Йўл топмай — қанчалаб хушхон чувалди,
Ҳақиқат чувалди, мезон чувалди,
Куйла, тоғ шавкатин сен тоғда қолдир,
Борни бор, йўқни йўқ сиёқда қолдир!

Дўмбиранг тан олмай тақиқ, чекларни,
Фош этди талтайган хонлар, бекларни,
Умринг куйлаб ўтди ҳур ўзбекларни,
Номимни минг бовли аймақда қолдир,
Шарқу ғарб, Ҳинду Шом, Ироқда қолдир!

Замона майдондир, ҳаёт — кўпқарн,
Келмоқда шоирман деган кўплари,
Жилловни қўйибсан Келажак сари,
Не тўсса йўлингни — туёқда қолдир,
Манман деганларни улоқда қолдир!

Бугун юз йил оша келаркан сасинг,
Дейман, мангуликка тушипти басинг,
Турғаз Алпомишинг, турғаз Авазинг,
Юртим деганини шу тупроқда қолдир,
Сохта полвонларни фироқда қолдир!

Яхши шоир ёри — яхши ғоялар,
Йўқдир сўз лашкари олмас қоялар,
Десанг, солломмасин йиллар соялар,
Шеърингни халқ учун айт, оқда қолдир,
Руҳингни ҳув алвон байроқда қолдир!

1975

* * *

Осмон соғинч каби поёнсиз, яшил,
Қирлар лаҳза сайин ўзга турланар.
«Қур-қур»лар тўлмоқда кўкка муттасил,
Қайтиб келаётир юртга турналар.

Томларда қизғалдоқ — арғувон мужда,
Тоғларда лолалар — қирмизи хабар...
Осмони фалакда — шошқин бир мавжда
Қайтиб келаётир юртга турналар.

Қишнинг зардалари охир чекилди,
Кўклам деб ким ўзи солаётган жар?!
Борлиқ нигоҳ бўлиб кўкка тикилди,
Қайтиб келаётир юртга турналар.

Ана, ана улар! Сафбаста, мумтоз,
Бариси бир жону, бир тану бир пар.
Издан оламини эткизиб парвоз,
Қайтиб келаётир юртга турналар.

БИБИХОНИМ

Бибихоним!

Бибихоним!

Сенинг синиқ иморатингни,
Ойдаи куюк муҳаббатингни
Тўлдириб ҳисларим, кўзларим билан,
Ой қилиб отайин осмонга,
Кун қилиб отайин осмонга,
Бибихоним!

Бибихоним,

Қорачуғим жароҳатинг малҳами бўлсин!
Юрагимни ул қайрулиқ киприкларингга
Умид ёши қатрасидек, кел, қадаб қўяй!
Бибихоним!

Бибихоним,

Чала қолди қўшиқлари дегани шуми?!
Қайлардасан, пишиб қопти тутларинг ахир?!
Ё қайларга боқмоқдасан ярим минордан?
Шошма энди, ўтлиғ хабар йўқ чўлоқ ёрдан,
Шошма энди, битиб қолди иморатинг ҳам,
ҳам ривоятинг...
Бибихоним!

Бибихоним,

Қўрқма энди!

Ҳукмдоринг кета билмас ҳеч қайга энди!
Қошингга ҳам келолмайди энди ҳеч қачон.
Қўрқма энди,

қурмоқдамиз қасрингни қайта!
Қўрқма энди,
На палахмон, на тазйиқу, на сиқиқ ва на...
жаҳонгирлар қўли етмас жойлар бор, жоним,
Бу — одамзод хаёлидир,
О, Бибихоним!

Бибихоним!
Бошгинангни кўтар, қани, кел!
Киприкларинг тори даврим куйин чалсинлар!
Самарқанднинг юлдузлари бари қайтдилар,
Регистонда бошладилар самовий базм,
Интизордир бари сени ўпмоққа бир-бир...
Ҳой, сесканма, бу — фарзандлар бўсаси ахир!
Бибижоним!

ГҰДАКФЕЪЛЛИ ДҰСТИМГА

Ҳазил

Гўдак тасавури — тасавурумиз,
Гўдак тафаккури — тафаккуримиз.
Йўқса, ҳар қадамда нечун хатолар,
Нечун шунча йнги ҳам илтижолар?!

Гўдак тасавури — тасавурумиз,
Гўдак тафаккури — тафаккуримиз.
Йўқса, не учундир бунча тўймаслик,
Не топсак: сўргичдек қўлдан қўймаслик?!

Гўдак тасавури — тасавурумиз,
Гўдак тафаккури — тафаккуримиз.
Йўқса, надин ҳар ён қўғирчоқ назар,
Надин бирни суймоқ, бировдан — хазар?!

Гўдак тасавури — тасавурумиз,
Гўдак тафаккури — тафаккуримиз.
Йўқса, нима учун катталар зинҳор
Не десалар, шуни қиламиз такрор?!

Гўдак тасавури — тасавурумиз,
Гўдак тафаккури — тафаккуримиз.
Йўқса, не учундир шунча овутмоқ,
Шунча алдаб, шунча уйқуда тутмоқ?!

ПАХТАМИЗ ХУСУСИДА НУТҚ

Қадим Хоразмда кекса момолар
Кўзи оғриганга — нияти шифо —
Янги кўсак селин қуймишлар саҳар,
Ёруғ бўлсин дея кўзига дунё.

Хушсўз улфатларга ошино бўлиб,
Аста чой совутиб ўлтирганинг дам,
Пахтадан сўз кетса, баҳс нурга дўниб,
Ёритиб юборар ер юзин бирдан.

Гарчи ҳар йил экиб, ҳар йил терамиз,
Гарчи ҳар бир чигит қалбда зоҳирдай —
Илк чаноқ очилса, яйраб кетамиз
Сандиқдан ёруққа чиққан Тоҳирдай.

Не-не карвонларни узатган, кутган
Дунёнинг каттами кичик йўллари, —
Кузда карвон бўлиб оламга кетган
Юртимнинг баҳорги оқ хаёллари.

Олис ўлкаларда қорланиб ётган
Тоғлар мавзу бўлса бир анжуманга,
Бунда пахтадан сўз кетмаганда ҳам
Юртимда оқ тоғлар кўринар менга.

Йироқ денгизларда оппоқ кемалар
Сайёҳ тасавури учун жимжима.
Дўстлар, сирлимасми лекин бир қадар
«Зангори денгизда зангори кема?!»

Қадим Хоразмда кекса момолар
Кўзи оғриганга — нияти шифо —

Янги кўсак селин қуймишлар саҳар,
Еруғ бўлсин дея кўзига дунё.

Бугун инсон ақли гўё нурли қўл
Таниш юлдузлардан нарини чоқлар.
Менга ул осмонга бўлди Сомон йўл
Яшил далаларда тизим чаноқлар.

Беш деган сўз асли ҳикмат ёнғоғи,
Беш юлдуз, беш қитъа, беш панжа, «Хамса»,
Не сўз пахтамининг бешбанд чаноғи
Шу буюк тимсоллар сафида ёнса!

Пахта! Минг хислати оламга маълум,
Минг хислати пинҳон самовий ҳосил!
Пахта — тилсиз ерга деҳқон — муаллим
Бахш этган, оламга манзур, момик тил.

Деҳқон бобо билан айни куз бирпас
Юзма-юз бир суҳбат қурсангиз агар,
Унинг кўзларида қорачуқ эмас,
Куррамиз айланиб турганга ўхшар!

Ўзга юртлардаги санъат, билимни
Санаб, ҳурмат сақлаб турганим маҳал,
Ҳар киши пахтакор бўлган элимни
Кўраман тоабат эъзозга маҳтал!

Қадим Хоразмда кекса момолар
Кўзи оғриганга — нияти шифо —
Янги кўсак селин қуймишлар саҳар,
Еруғ бўлсин дея кўзига дунё.

Бугун бутун дунё чамалар экан
Ўзбек даласида ҳосил чўғини,
Юртим, қуёшпайванд қўлларинг билан
Силаб қўй оламнинг қорачуғини!

* * *

Бугун ой ботганда сени соғиндим,
Хаёлинг ой бўлиб овутди бироқ.
Ёнимда бўлсайдинг, айрилиқ шомин
Қўлни қўлга бериб қувлардик йироқ.

Бошимга мушкуллар тушди дафъатан,
Дўстимга айтмадим — араз бўлди ғов.
Қошимда сен бўлсанг, кулфатмиди тан,
Қўлни қўлга бериб енгардик икков.

Мана дафтарларим — нурсиз, сурурсиз,
Қишки далалардек ялтироқ, ёбон.
Шеъримга кирарди қалдирғоч, ялпиз,
Сен кириб оҳиста қўл берганинг он.

Эмиш, ишқ фаслида ҳамма зор яшар,
Ҳамма ҳам излармиш Бахтни шундайин.
Биздан мужда кутиб турганда башар,
Наҳот қўл бермоғинг шу қадар қийин!

* * *

Кўнглим менинг парвоз истайди,
Етти қават осмонда ёди.
Ақлим дейди, етти қат ердир
Одамзоднинг охир ҳаёти.

Кўнглим менинг етти иқлимга
Солмоқ истар довруқ-даввора.
Ақлим дерки, остона ҳатлаб,
Етти қадам отолсанг зора!

Етти ўлча — бир кес, дер ақлим,
Ўз эркига қўймас кўнглимни,
Ҳа, кимнидир зил ақли қийнар,
Тинмас кўнгли қийнайди кимни!

ЭНГ УЗУН КЕЧАДА

Ҳар йили декабрь сўнгида бир кун
Шамдек хира тортиб мураббий қуёш,
Она-Еримиздан олислар бутун,
Ҳали тонг эскирмай кун бўлар одош.

Энг узун кеча бу! Хаёлга толиб,
Ахтардим ялдон шу шабга маъни.
Бунчалар зулумот қайдандир вожиб,
Давомат бу тунга боис не қани?!

Билмадим, қандайин тасвирлаш мумкин.
Шунчалик қора тун, шунчалик ваҳм?!
Бир ёғи юлдузлар шивири, сукун,
Бир ёғи тубсиз ҳам омонсиз лаҳм.

Бир қутбида унинг балқиса беном
Инс-жинсга айланган дайди ёғдулар,
Бир ёғидан — интиқ оқ тонгдан пайғом —
Ўқтин-ўқтин келар сирли ҳу-ҳулар.

Тунми бу ёинки томонлар унут —
Уфқлар чалкашган мавҳум ломакон?!
Бунда қўним тутган ўтмишдан ёхуд
Қора ғусса ортиб қайтган шум карвон.

Бу тун — Прометей кўксин чўқилаб,
Қирмиз томчиларни шимиб, ўч, сағир,
Энди қон лаззати элтиб, мудраб,
Лоқайд парвоз этган қузғундек оғир.

Шунча ҳам чўзилиб кетарми оқшом,
Зулматми борлиқда қилган тантана?!
Ё осмон тубида қора интиқом
Куррани этдими қуёшдан пана?!

Йўқ! Ернинг ўзида ҳали шу қадар
Бадният кимсалар тиклаб юрар бош,
Шуларга осмоннинг қаҳри бу магар,
Шунга бир иш ташлаш қилгандир қуёш?!

Тўққиз юз қирқ бешда бир тўп нобакор
Адолат ҳукмидан қочганда урён,
Улкан Америка, паришон диёр —
Уларга берганди паноҳ ва омон!

Бугун бош кўтарди улар Чилида,
Қуёш меҳр қўйган ўлкада мотам.
Шулар ғов бўлгандир тонгнинг йўлига,
Тунни узайтирган шу гуноҳ зотан?!

Пабло Неруданинг бутми қароғи,
Сўнгбор кўз ўнгидан ўтди нималар?!
Шоирнинг кўзлари тонглар маёғи —
Адашдими шафақ ортган кемалар?!

Тунга салбий ташбеҳ — одати азал,
Жами қора хислат унга сийлов, тож.
Тўхтанг, у балки бир ҳамдамга маҳтал,
Балки бир меҳрибон назарга муҳтож?!

Тунмасми нурли туш, суюк аллалар,
Сирли эртакларга бошланғич мактаб?!
Тунда кўз очмасми соҳир паллалар,
Тунда бирлашмасми туйғу билан таъб?!

Ё кимни ром этмас оқшом деган сўз,
Нақадар ўйчанлик, латифлик пайдо!

Азал шоирлари ёр кўзин юлдуз,
Сочларин тун атаб бўлдилар шайдо.

Ахир илк севгини ёмон кўзлардин
Асрамоқ эмасми тунги висоллар?!
Ё узун кечалар топмасми ечим
Кундуз пайдо бўлган сонсиз саволлар?!

Хўш, йилда шу бир тун чўзилса кечам,
Уни гуноҳкордай тергашми даркор?!
Тун ҳам табиатнинг ўғли, унинг ҳам
Ўз турмуш тарзи-ю, ўз ҳаёти бор!

Балки у Шимолий қутбда уч ой
Роса тўниб қолиб, энди Шарқда ҳам
Ўзига келолмай ҳамон, ҳойнаҳой,
Оҳиста, шошилмай қўймоқда қадам?!

Бойқўнғир даштида чироқлар бу дам
Тунни талвасага солгудайин оқ!
Дастхат олмоқ учун тарихий залпдан
У бундан кетолмай қолдимиз узоқ?!

Балки бирон оғир, зил муаммони
Ватан тақдиридан йўқ қилмоқ учун
Қоғозга бир лаҳза эгилган они
Олимнинг ўйига тор келган бир тун?!

Ёки бахт ҳақида шеър битаётиб,
Зулфия тортганми бехос ўтлиғ оҳ?!
Шу олов метеор куйдириб, ёқиб,
Оёқдан чалганми тунни ҳам ногоҳ?!

Бу йил-ку деҳқоним меҳнат қилди шан,
Дунёга улашди Офтоб ўстириб!
Пахтамга ҳавасан ё ухлаб қолган
Тун бирон бўшаган хирмонга кириб?

Ана, ташқарида оқ қорлар ёғар,
Нурида ҳатто шеър мумкин ўқимоқ!
Табиат булутга ийиб ҳамки зар,
Қоронғи кечани этипти оппоқ!

Қуёш порламоғи учун мўътадил,
Тез кетмоғи учун тун бошимиздан,
Кел, зулмат кўзига боқайлик дадил,
Дадил қўл чўзайлик қуёшимизга!

Демак, тафтиш этмак тунни ноўрин,
Демак, зулматни ҳам қарғамоқ абас.
Чархнинг қалб зарбидир кундуз билан тун,—
Ўзимиз рангларда адашмасак, бас!

1974 — 75

ҒАФУР ҒУЛОМ ХОТИРАСИ

Самовотда қора нур кўндир,
Қуёшдан ҳам у беҳад катта.
Дунё излар шуълали тақдир,
У кўникмас асло зулматга.

Кўмилганда ерга ҳатто дон
Тарс ёрилар ўтмайин ҳафта.
Жисмин отар осмонга томон,
Кўникмайди у ҳам зулматга.

Ер тубинда ётадир тоғлар,
Егду кенглик излаб шиддатда.
Портлар бир кун олов булоқлар,
Кўникмаслар тоғлар зулматга.

Сен қуёшни мадҳ этиб ўтдинг,
Сен яшадинг нурга хизматда.
Нега йўқсан?! Жанггами кетдинг —
Ер остида қолган зулматга?!

ОГАҲИЙ ҒАЗАЛИГА МУХАММАСИ МУЛОҚОТ

Кўклам эди. Жунбуш келиб ўю хаёл, ёд устина,
Руҳин зиёрат этгали бордим мен устод устина,
Сас берди ул: «Ҳолим забун, келдингму имдод
устина,
Мушкин қошининг ҳайъати ул чашми жаллод устина,
Қатлим учун нас келтирур нун элтибон сод устина!»

«Эй пир, дедим, ёдлар бугун ашъорларингни
Хоразм...»

«Қўйғил, деди, фахриянги, дардими топгил чорасин,
Ён, ошиқ ўл, ҳеч босмасин даврон чанги кўз қорасин,
Қилғил тамошо қомати зебоси бирлан оразин,
Гар кўрмасанг гул бўлганин пайванд шамшод
устина!»

Кетдик улуғ шоир билан боғлар сари, қўйдик қадам,
Олам ғамин сўзлай десам, оламни суйган ул ҳакам
Ишқий ғазал айтур эди: «Ошиқ туморидур ситам,
Нозу, адоу, ғамзаси қасдим қилурлар дам-бадам,
Ваҳ мунча офатму бўлур бир одамизод устина?!»

Ногоҳ шу он қўзғолди кўк — кўк ичра не сир борким,
Чақмоқ чақиб, ел даф қилиб, еткурди кўп озорким,
Роз қилди устоз: «Ёр десам, ҳақдин бу қандай
корким,

Мен хастага жон асрамоқ эмди эрур душворким,
Қотил кўзи бедод этар ҳар лаҳза бедод устина!»

Бор журъатинг, ёзгин, Омон, юртинг овозин

шеъргаким,

Не журъат ила Огаҳий очгай оғиз сўз дергаким,

Юз хайли гам қилмиш ҳужум ул зору ношад устина!

* * *

Кўзингда мунаввар дунёлар,
Кўзингда севгининг диёри.
Кўзингда тазкира этилган
Азаллий бир ишқнинг ашъори.

Лекин сен мен томон боқмайсан,
Билмадим, нелар ғов йўлингга.
Ё Сукут исмли юлдуздан
Бир оғир тош тушган тилингга?!

Жимликда толдирма сен мени,
Кўзингдан муждалар учиргил.
Кўзингни — ул қора куррани
Мен ёнган меҳварга кўчиргил.

Топмасанг, адашсанг, тўхтасанг,
Боқ, ёвлар тийрлар отарлар.
Уқларнинг изидан қарасанг,
Кўзларинг қалбимни топарлар.

«ЯРАДОР ЧАҶМОҶ» КИТОБИДАН (1979)

ЮРТИМДАГИ ВАЗМИН ОДАМЛАР

Юртимизда жой кўп, маскан кўп,
Тонг қолгудек боғи эрамлар.
Ҳар бирида яшар нур чеҳра,
Оқил, сипо, вазмин одамлар.

Андижонга кираркан шитоб,
Сокин тортди бирдан қадамлар.
Руҳ юклади гўё қалбларга
Бу ердаги вазмин одамлар.

Бунда баҳор, қиш, ёз чўт эмас,
Бунда куз деб кечади дамлар!
Фурсатни ҳам ўргатган қўлга
Водийдаги вазмин одамлар.

Анъаналар конидир элим,
Ҳаммасини, қани, ким жамлар?!
Минг-минг йиллик эл удумларин
Асраб келар вазмин одамлар.

Сал тупроғи енгил жонлардан
Эл озмунча кўрганми ғамлар?!
Ҳақ йўлига солгандир неча
Тарихни ҳам вазмин одамлар.

Мен Бобирдан, Машрабдан айтсам,
Ё Нодира... О, нурли ғамлар!
Ўтган улуғ зотлардан ёдгор
Юртимдаги вазмин одамлар.

Аскиялар авж олса бунда
Ҳатто булут кулар, кўз намлар.

Санъат деса, қуш каби енгил
Парвоз этар вазмин одамлар.

Ер шарининг қоқ ўртасида
Зўр бир олов урармиш дамлар.
Ҳароратга қариндош дейман
Анжондаги вазмин одамлар.

Йўқса, қанча бузилиб осмон,
Қишга сотилган чоғ кўкламлар
Кўзларида сокин бир шуъла —
Чигит экар... вазмин одамлар.

Шу ёғдудан нурафшон юртим,
Шундан ўткир бизнинг қаламлар.
Бахтимизга минг-минг йил турсин,
Бор бўлсин шу вазмин одамлар.

Ўзбекистон деган ном мангу,
Мангу собит эрур оламлар,
Чунки барин сақлар устивор
Заминдаги вазмин одамлар.

1978

* * *

Киши кайфияти, руҳига қараб,
Гул ҳам бажаргандай турли хил хизмат,
Китоб ҳам шунақа, ўқиб чиққанда
Минг киши уқади минг турли ҳикмат.

Энг кўҳна ривоят, афсоналардан
Ута замонавий романгача то,
Кузатдим ғалати бир маантиқни мен,
Сескандим бир нима дейишга ҳатто.

Мана, Навоийнинг «Фарҳод, Ширини»,
Парвозга обқочар дилни ҳар сўзи.
Бирдан пайдо бўлар Ёсуман кампир,
Ҳамма ишни бузиб, даф бўлар ўзи.

Дейлик, мана Яго, бадкирдор кимса,
Унга нафрат ўқир асрлар инсон.
Қилгуликни қилиб, асар сўнгида
Жазо-пазо олмай бўлади гумдон.

Эсланг «Фауст»даги Мефистофелни,
Буюк инсонларни қўйган балога.
Бутун бир авлодни чалғитиб йўлдан,
Ўзи қочиб кетди Арши Аълога.

Ким оҳ тортмас эслаб «Ўтган кунлар»ни,
Отабек, Кумушнинг ўйлаб қисматин.
Шунча фожиага сабабчи бўлиб,
Дев урмай, соғ қолди қўшмачи хотин.

Булар ким?! Ҳар давр, ҳар воқеада
Ўзига ўзгача бердириб сайқал,

- Баъзан бир асармас, ҳатто бир халқнинг Тақдирин ўзича этадилар ҳал.

Улар биз билгандай балки кўпмасдир,
Балки бир одамдир қув ва устомон —
Замоннинг зайлига қараб ҳар ерда
Турли қиёфада бўлар намоён?!

Ишқилиб, ўқувчи яхши билади
Минглаб шундай шахс, шундай жонларни,
Ёзувчи уларни кўпда унутар
Мадҳ этиб асосий қаҳрамонларни.

Балки шунинг учун улар соғ-омон
Китобдан китобга кўчиб юрарлар?!
Кичкина, хушгина кўриниб кўзга,
Таъқибдан, жазодан қочиб юрарлар?!

Мен бугун китобдан мисоллар олиб,
Атрофга, ҳаётга боқмадим атай.
Балки улар кўпдир теграмизда ҳам,
Балки ҳаётда ҳам яшашар шундай?!

Бу бошқа масала!
Азиз ёзувчим,
Қай тақдирни ёзманг, қайси замонни,
Шуларга кўз-қулоқ бўлинг, илтимос,
Шулар ўлдирмасин Бош қаҳрамонни!

1978

ЧАРЛИ ЧАПЛИННИ ЭСЛАБ

Чарли Чаплин ўлди.

Хаёл экрани

Бехос қора тортди. Мусиқа тинди.

Қарз берилган нурни олиб кетдилар —

Тунлари Чаплинсиз яшаймиз энди.

Чарли Чаплин ўлди.

Хабар келган он

Теграмизга боқдик хавотир олиб:

Катта, жиддий зотлар кўп-ку! Олишсак,

Биз ҳам чиқармизми Чарлидек ғолиб?

Дўстлар,

Талаш-тортиш дунё бу дунё,

Давра тарқашидир гулхан совуши.

Кимга шляпаси тегаркан унинг,

Ҳассаси кимгаю кимга ковуши.

Ҳали мусибатнинг захми битмасдан,

Мўмиёдек қотиб ётганда бағир,

Чарлининг жасади йўқолди, деган

Хунук гап қалбларга урилди оғир.

Тажовуз асри бу!

Авжига минган

Узгалар ерини талаб-ташишлар,

Катталар кичикнинг қонини сўриб,

Ўлганни тепишлар, мозор очишлар...

Лекин бошқа гап ҳам бордир — мажозда —

Чарлилар бир гўрга сиғиши маҳол!

Эсланг ўзимизнинг Насриддини сиз:
Ун битта қабри бор — ўн бири ҳам фол.

Хушчақчақ дўстгинам, бўғилма гоҳи
Ўта жиддий зотлар ичида — дарддан.
Ҳайҳайлаб, кўз қисиб етиб келарлар
Чарли Чаплин — Ғарбдан, Насриддин —
Шарқдан!

Бир вақт болаларни алдаб Насриддин,
Ўзи ҳам чопгандек ишониб чиндан,
Бугун мен «чарлилар тирик...» дейману
«Зора шундай бўлса!..» дейман ичимда!

1978

* * *

Умр ўтган сайин

кўзнинг гирдидан

Безовта тўлқинлар таралмоқда

юзга.

Дўстлар,

Кўз чўкмоқда унсиз додлаб,

сув ютиб...

Лекин ҳеч ким нажот беролмас КЎЗга!

КИТОБГА СЎЗБОШИ ИЗЛАБ

Бир сўз боши қўйиш зарур бўлқолди
Шундоқ навбатдаги шеър китобимга.
Устозлардан сўраб кўрсамми дедим,
Дилдош мунаққид ҳам келди ёдимга.

Ҳа, сўз боши зарур. Ўзим ёзсам-чи,
Бор гапни — ортиқча дабдаба этмай?!
Драмтўгаракдан кетганимни бир пайт
«Куйгай»нинг авжида овозим этмай.

Айтсам-чи, дарёга илк борганимни,
Ботиб қолганини қайиқ қумлоққа!
Қайиқчи «Юк оғир...» дея ғудраниб,
Эшкакни отганин бирдан қирғоққа.

Айтсам-чи, бир пайтлар мен эртак ёзиб,
Ойни ҳам ёнимда тунатганимни.
Ҳали ярми битмай, газеталарга —
«Давоми бор», дея жўнатганимни.

Айтайми мактабда ўқиган пайтлар
«Пахтани ўт босди!» деган хабардан
Адабиёт дарслари ўтмай қолганин,
Одам келганини ҳатто шаҳардан.

Ғалати аср бу! Топилмас бугун
Буюк ларзалардан холи бир бурчак.
Хаёл ва ҳақиқат замондош бугун,
Бир кўрпада ухлар Ўтмиш, Келажак!

Файзулла Хўжани эслайман ногоҳ:
Аксиллар таклифин рад этган ўктам —

«Файзулла! Бизга қайт! Большевикларинг
Отиб ташлайдилар бир кун сени ҳам...»

Қачон эшитгансиз, бошқа қитъага —
Турмага телефон қилинганини?!
Досон оролида эшитган Луис
Тинчлик мукофоти берилганини!

Яна Америка! Утган октябрь,
«Жейнтс Стедиум». Саксон минг одам!
Пеле футбол билан хайрлашмоқда —
Қаршисида рақиб... микрофон бу дам.

У сўнг сўз айтиши керак футболга,
Кейинги умрига эса сўз боши.
«Болаларни севинг!..» деди у бирдан,
«Севинг!..» деб ҳайқирди, кўзида ёши...

Дунёда шундай кўп катта-кичик гап,
Бари ҳам юракка, руҳга биродар.
Лекин менниг учун қайси энг муҳим,
Қай бири умримга олий, бош хабар?!

Неча эврилгандир замин, замона,
Утгандир қанчалаб шоири даврон,
Чақирсанг сас бермас бугун кўплари,
Бош сўзи борлари барҳаёт ҳамон!

1978

* * *

Меҳр кўзда эмас, мен билдим, билдим,
Меҳр кўзда деган гап бир оз хато.
Кўз гўё ойна кўл — акс этар унда
Осмоннинг бағрида не бўлса пайдо.

Меҳр кўзда эмас, мен билдим, билдим,
Меҳр кўзда деган гап бир оз хато.
Кўз гўё яхмалак, сирғанар ундан
Худди нурдек енгил тоғ, водий, дарё.

Меҳр кўзда эмас, мен билдим, билдим,
Меҳр кўзда деган гап бир оз хато.
Меҳр хотирадир бизга кимдандир,
Кўз юмсақ биздан ҳам шу қолар танҳо.

Меҳр кўзда эмас дедим ва лекин
Бордир меҳр кўзда дейишда маъно.
Юракдир кўзларда акс этган асли,
Ушандан ёруғдир, ёруғдир дунё.

1978

ТАҚЛИД

Бу шеър ёзилмасди, агар яқинда
Бошқа юртда меҳмон бўлмаган бўлсам.
Шу ёқларда қолиб турмуштоб бўлган
Бир ўзбек юртдошни кўрмаган бўлсам.

Баъзида қисқа бир учрашув, суҳбат
Умрий хулосанинг бўлар сабаби,
Археолог домла ернинг тарихин
Рангли харитада кўрсатган каби.

Умр дафтаридида саҳфалар рангдор,
Умр — болаликнинг ижоди гўё.
Гулга, капалакка, оловга меҳр
Болаликда бўлган юракларга жо.

Лекин қайсидир он бошланар бизда
Қуруқ нусха олиш, бесамар тақлид.
Эсимда, бир пайтлар ҳамма болалар
Шохлардан сакрардик мард Тарзан тахлит.

Кейинроқ дўст-душман деган гаплардан
Мавҳумроқ бир маъно туйганимиз кез,
Бировни душман деб билсак, Чапайдек
Қилич сермар эдик билиб-билмай, тез.

Ҳар кун янги кино,
янги китоблар —
Қаҳрамон устига янги қаҳрамон.
Негадир йўқ эди улар ичида
Алпомиш, Ғиротлар, Маҳмуд Паҳлавон.

Навой, Машрабни ўқишни у пайт
Эскилик, сарфит деб ёзган эканлар.
Бир жоҳил сўзи-ла бутун бир халқнинг
Оғзига қора қулф осган эканлар.

Менинг шеърларимда антик дунёдан
Урушқоқ тангрилар топганда макон,
Сўзнинг Яссавийдек камтар пирлари
Кезаркан ўз жойи бўлиб лوماкон.

Адолат — қуёшдир деса, ишонинг,
Нурли замонага тан берингиз, тан,
Уйимда бемалол баҳслашар бугун
Абдулла Қодирий Толстой билан.

Бу шеър ёзилмасди агар яқинда
Бошқа юртда меҳмон бўлмаган бўлсам.
Шу ёқларда қолиб турмуштоб бўлган
Бир ўзбек юртдошни кўрмаган бўлсам.

Боши кўкка етди, йиғлади шўрлик,
«Яхшимисиз?!» десам... ўзбекча бир гап.
Кейин гал бермади менга у сира
Ўзбекистон ҳақда тинмасдан сўраб.

Ичдик ҳам! Шоирлик тутди денг шунда,
Соатлаб жаврадим ўз ижодимдан!
Тўғриси, Огаҳий, Гафур Ғуломни
Унча ўқий олмас эдим ёдимдан.

Бир жойда ногаҳон қалқиб тўхталсам,
Мезбоним бир луқма ташлади ёмон:
«Бирон пластинка обкемабсан-да...
Майли, Ҳалимахон... Майли, Ҳожихон...»

Тамом!
Қадаҳларга тегмадик бошқа.

Меҳрсиз жимликда қолдик икков кож,
У пақир солганди қудуққа ташна —
Пақир бўш — дангирлаб чиқди, наилож?

Бу ҳолга ўқувчи нима дер экан,
Дунёда ташналик азоби тенгсиз.
Шу кафтдек юртимдан бежиз ҳайқирмас
Аму, Сир, Зарафшон, Оролдек денгиз.

1978

БАҲОР АРАФАСИ

Учрашувимизга яқин қолди
Ғишнинг таъқибидан қочиб
Дарахтин тарк этган япроқлар билан.

Учрашувимизга яқин қолди
Тошларини лола ёниб гизлаб,
Булут тўплаётган тоғлар билан.

Учрашувимизга яқин қолди
Ўзимиз билан ўзимиз, совуққон,
Орзиққан юракнинг ёнгинасида.

Учрашувимизга яқин қолди
Ўтмиш, Бугун билан юзма-юз
Шундоқ Келажакнинг ёнгинасида.

1978

ҚРИМДА БЕТОБЛАНГАНИМ

Бирдан қон босимим ошди Қримда:
Юздан ошиб кетди юрак уришим.
Оқ халатлар аро кўриниб ўтди
Қишлоқ,
 болалигим,
 беғам юришим...

Нимадир юз берди,
 мўътадил иқлим
Дувалай комида узилди ердан.
Шу пайтгача умрим — кўз орти экан,
Кўз олдимга келди ҳаммаси бирдан.

Ўзбекнинг миллион йил синалган қони
Недан ларза топди бирдан танамда?!
Сокин ярим оролини Қалбимнинг
Бирдан чағалайлар босди чамамда!

Қар ҳолда бир сир бор бу ерда,
 сездим,
Қар ҳолда эзгин ва безовта руҳ бор.
Қаранг,
 Аю-доғ ҳам бош қўйган ерга,
Қаранг,
 Айпетрининг қовоғида қор.

Биламан:
 мангудир оламда шодлик,
Лекин ўткинчи деб бўлмас волани.
«Кўзёш фонтани»га бир вақт Пушкин ҳам
Бежиз қолдирганмас бир жуфт лолани.

Бугун Қрим деса кўплар талпинар,
Худди эртакка ўч болалар янглиғ.
Барча шод — семириб кетгувчи бу жой
Нега бир юракка қилдийкин танглиғ?!

1978

А Й Р И Л И Қ

Илк оғоч гуллади Қримда,
Олмага ўхшатдим тусидан.
Тонгнинг кўнгли гўё ёришди
Шу учми-тўрт гулнинг исидан.

Бу оғоч кимнидир соғинган,
Бошига гулбаргак тақмоқда.
Саҳардан уйғониб, қайгадир
Оёғи учида... боқмоқда.

Тошкентда тонг отди қачонлар,
Сен унда соатни тезлайсан.
Шошасан зангори қутига
Чўзилиб... оқ конверт излайсан.

1978

ЯРАДОР ЧАҚМОҚ ЕКИ БИР ЮЛДУЗ ТАРИХИ

Евгения Руднева. Учувчи. Совет Иттифоқи Қаҳрамони. Йигирма тўрт ёшда. Улуғ Ватан урушида олти юздан ортиқ жанговар учиш қилган. Сўнгги ҳаво жангида ёнаётган самолётини душман галаси устига олиб бориб портлатган.

Яқинда жаҳон астрономлари уюшмаси янги кашф этилган бир астреоидни унинг номи билан атади...

ЕВГЕНИЯ РУДНЕВА! Расмингни

кўрдим:

Кўзларинг осмоннинг мовий парчаси.

Осмон дейилдими, кичраяр шу зум

Қолган нарсаларнинг барча-барчаси.

Кимдир ер ошиғи. Ким илмпеша.

Кимнидир мавҳум руҳ судрар жомега.

Сени — тубсиз фалак, ҳув мовий шиша

Кўзингга ранг бериб тортди комига.

Сен учдинг. Ватанинг бахш этди қанот.

Изма-из учди қир. Йўллар. Қайинзор.

Лекин худди шу дам, шу асно, ҳайҳот,

Юртингни ёв босди, о, қисмат маккор!

Шу зумда торайди бағри осмоннинг,

Енишга тенг бўлди ҳавода учмоқ,

Сен ёндинг! Ва ерга — қора босқиннинг,

Устига отилдинг — ярадор чақмоқ.

Унутмас садоқат, меҳрни замин,

Уни қўймас экан само ҳам беиз:

Тубсиз коинотнинг қаъридан қай кун

Кашф этилди тиниқ, митти бир юлдуз.

Шуни «Евгения Руднева» атаб,

Соғинган кўз бўлиб тикилди жаҳон.

Суюндим, шунча йил тупроқда ётиб,
Кўкдан қайтиб келдинг, тўлишди осмон.

Энди сен юлдузсан!
Лекин мен учун —
Кўзинг ўша-ўша осмон парчаси.
Осмон дейилдими, кичраяр-қолар
Қолган нарсаларнинг барча-барчаси!

1977

ЯНГИ ЙИЛ ЖОМСЎЗИ

Гўё икки замон, икки асрни
Кўрган оқсоқолдек, нуруний, сипо —
Тамаки чекмоқда ташқарида қиш,
Ўлтириб эски ва янги йил аро.
Ҳайкалтарош қиш бу! Бутун дунёни
Ураб қўйди оппоқ чодирга — қорга,
Эрта-индин бизни бир қувонтириб,
Ҳайкал очади у яшил баҳорга.
 Қиш бобо, ижодинг барқарор кулсин,
 Сенга бу янги йил муборак бўлсин!

Қишлоқ устидаги чинорнинг бугун
Шохлари изғирин билан олишар.
Узун кечаларда ухлатмай уни
Қарғалар тинимсиз шовқин солишар.
Гарчи ўтган умр қайтмас ҳеч қачон,
Чинор, япроқларинг қайтиб келади.
Бағрингга баргингдек митти қушчалар
Мангу қўшиқларни айтиб келади.

 Мағрур салобатинг шох ташлаб турсин,
Чинор, янги йилинг муборак бўлсин!

Ҳоритиб йил бўйи чеккан ташвишлар,
Қаттиқ ухлаб қопти, ана, жон дала.
Гоҳо қурғоқчилик жонини олди,
Гоҳ заҳар дорилар, гоҳи сел-жала.
Лекин далам севар элимнинг қўлин,
Шундан тандирдаги нон юзи қирмиз.
Шундан ҳар чаноқда тошгани хирмон,
Очил дастурхондир шундан еримиз.

Далам! Уйқинг яшил тушларга тўлсин,
Сенга ҳам янги йил муборак бўлсин!

Ўзбек тупроғининг бир чеккасида
Кекса денгиз яшар якка-ягона,
Гўё ўғилларин сафарга йўллаб,
Интизор-интизор кутгувчи она.
Ўғиллар олисда, ташвишлар бисёр,
Хабар ололмас гоҳ Аму ҳам, Сир ҳам.
Сочларида оқлар ортмоқда унинг,
Кўзлари киртайиб бормоқда кам-кам.
Икки ўғлинг сенга мангу интилсин,
Орол, янги йилинг муборак бўлсин!

Йил хайрли кечди. Лекин дунёда
Йўқмас «илон йили» деган нохуш гап.
Судралиб юрибди чунки кин, фитна,
Не-не пок қалбларни огулаб, чирмаб.
Бир пайт, ой тутилса — барча безовта,
Жаранглатар эди не тушса қўлга.
Ёмонлик! Сен узоқ чидармикансан
Ёруғ кунларда биз чалган довулга?
Бор бўлсанг, ҳолингга маймунлар кулсин,
Сенга ҳам янги йил муборак бўлсин!

Дўстлар! Ҳар янги йил дилга энг аввал
Умид ато этар — қанотлари оқ.
Сарбаланд парвозлар шундан бошланар,
Шундан туғилади юлдузлар, чақмоқ.
Янги йил жомини кўтариб, дейман:
Кўкка дўст тутинсин ҳар кўнгил, ҳар дил,
Дунёнинг тонглари вақтида отсин,
Орзулар йўл олсин ишига дадил!
Орзулар, қолган гап сизларга қолсин,
Сизга бу янги йил муборак бўлсин!

1977

ИККИ ҚАЛЪА

Хивада қалъа бор қалъа ичинда:
Бири — Ичон¹ қалъа, бириси — Дишон².
Машҳурдир бирининг номи очунда,
Бири нураб ётар беназар, бешон.

Не сир бу? Бир ёнда мовий тафаккур
Қулф уриб турибди сокин, беозор.
Бир ён — тенгсиз жангда енгилган мағрур
Ботир жасадидек эгасиз ва хор.

Ичон қалъа демак — Хоразм фахри,
Баҳорнақш гумбазлар, минор, сардоба...
Шундадир ул буюк Маҳмуднинг қабри,
Шундадир шон, гурур... Дишон — хароба...

Халқимнинг устивор руҳи — зўр даҳо
Мангулик топгандир Ичон қалъада.
Уни бузмасин деб минг турли бало
Қалъа қурилгандир Дишон — далада.

Азалий беомон бир ҳукмдир бу:
Одам — Дишон қалъа, орзуси — Ичон!
Оз яшаб кўп заҳмат кўрса ҳамки у,
Руҳин қолдирмоғи мумкиндир омон.

¹ И ч о н — ичкари.

² Д и ш о н — ташқари.

Мен бугун Хивада виқорли турган
• Асрий ёдгорлардан туяркан маъни,
Дейман: умр ҳикмати бобонгдан ўрган,
Асрамоқни ўрган Ичон қалъани!

1977

«ШАЛОЛА» ШЕЪРИЯТ КЛУБИНИНГ ҚАТНАШЧИСИГА

Шоир бўлмоқчиман, дебсан хатингда,
Шеърият сирларин ўргатинг, дебсан.
Сен гўё чақмоққанд тутиб отингга,
Борса қайтмас йўлни кўзлаб турибсан,—
Шоирлик касб эмас минбаъд, укажон,
Шоирлик ҳикматдир, ҳикмат, укажон.

Эсимда: оқ тутлар айни ғарқ пишган,
Яшил шохлар аро терардик қувнаб.
Шу пайт қуртбоқарлар келиб қолишган
Қўлида болта-ю, чопқилар ўйнаб.
Барғни обкетдилар боғлаб, укажон,
Лекин бизлар қолдик йиғлаб, укажон.

Ушанда болалик бир дам чекиниб,
Баъзимиз жим кўниб, хафа кетгандик.
Лекин бирларимиз роса сўкиниб,
Уларга тош ота чопа кетгандик,
Инсонлик — ўз ҳаққинг таниш, укажон,
Шоирлик — ҳақ дея ёниш, укажон.

Сен эрта баҳорда токка назар сол:
Милт-милт ёш тўкар у гуллашдан олдин,
Лойгарчилик кунлар, қирғияк шамол,
Келмасдан тиклаши даркор-да қаддин...
Шоирсан — шу ток деб куйсанг, укажон,
Шоирсан — шу ёшни тийсанг, укажон.

Умр гарчи узун, кечар бир онда,
Умр камалакдир ер ва кўкка дол.

Баъзи шоирлар бор — кўнгли осмонда,
Ҳатто ўз бўйича пастлаши малол,
Сен кўкдан излама маъни, укажон,
Аввал ўз ерингни тани, укажон.

Бугун юрт ҳақида ўй сурсанг агар,
Оламга бир қара; ким танир бизни?
Пахтангдан таниса ерингни башар,
Шеърингдан танисин юрагимизни!
Қалбингни халққа эт минбар, укажон,
Жаҳон шунда сени тинглар, укажон.

Она тил! У бизга маъбад бетимсол,
Ҳар бир миллат учун ўз тили Она!
Тил — ўтмиш, тил — бугун, тил бу — истиқбол,
Тил — она халқингдан нурли нишона.
Не бор «она» деган сўздек, укажон,
Ўзбексан, ўзбек бўл, ўзбек, укажон.

Ҳа! Шоир қалбининг харитасида
Сўз, туйғу, ранг, имон эрур бош томир.
Оролдек денгиз ҳам қурир аслида,
Айқириб оқмаса Аму билан Сир.
Чўққиларга солгин ларзон, укажон,
Гувлаб турсин улуғ уммон, укажон.

Утган устозларда қисмат ягона:
Сўздан номдор улар, сўздан хунбағир.
Қоғоз-ку бир оҳдан учгай тўлғона, —
Унга муҳрланган ҳақиқат оғир.
Енгили ризқ бўлмас бизга, укажон,
Қанот бер энг юкдор сўзга, укажон.

Сен мағрур, камтар бўл! Лекин бир четда
Чекиниб яшама якка, хор, нолон.
Жаҳонда ҳар недан Адолат катта,

Лекин митти қалбдир унга ошиен.
Кўз тутар одамлар, халқинг, укажон,
Бош устида бўлсин қалбинг, укажон.

Сен дўст бўл, вақтида фош эт Яғони,
Ишқда Отеллодан бўлгин бешбаттар.
Асраб қолмоқ учун Мўмин Мирзони
Тутқаз Алишернинг қўлига ханжар...
Шоирнинг юраги доғли, укажон,
Сен ҳам шу дард билан оғри, укажон.

Долғалар гоҳ тиниб, шоирнинг қалби
Афсонавий кўлдек сукутда онлар —
Топилар, тош отиб тўлқин чиқариб,
Томоша қилишга ҳавасманд жонлар.
Қўйни тошлилар кўп, кўпдир, укажон,
Тўлқин ур, четга сур, чўкдир, укажон.

Борди-ю, сендан ҳеч чиқмаса шоир,
Зарур жиҳатларнинг кам бўлса бири,
Уксима, тонгда тур, табиат соҳир,
Қара, рангин шеърдир ўзбекнинг ери.
Шу юртни бир умр севсанг, укажон,
Ҳақиқий шоир ҳам сенсан, укажон!

1977

* * *

Мен ишқимни айтолмасам ўзингга,
Булутларга топшираман қалбимни.
Улар кўзинг осмонида безовта —
Чақмоқ тахлит нақш этсинлар дардимни.

Мен ишқимни айтолмасам ўзингга,
Баланд тоққа бориб солай қайё-ҳу!
Пойинг узра дарё бўлиб тўлғомсин,
Чўққиларнинг бошидаги оқ уйқу.

Мен ишқимни айтолмасам ўзингга,
Вижир-вижир қалдирғочга айтайин:
Ҳар баҳорда шу зангори сўзлардан
Бўғотингда уя қурсин атайин.

Айтолмайин, чекиб оҳу нолалар,
Ерга кўксим қўяр бўлсам ногаҳон,
Юрагимдан хабар топган лолалар
Фарёд солиб қирга чиқсин бағри қон.

* * *

Йиғладингу... кулдинг.
Бўрон босилди:
Кумуш кўл юзида
Қалқди икки ой.

Йиғладингу... кулдинг.
Тинди қуйқум сел.
Майса ўтлар расмин
Сола кетди сой.

Йиғладингу... кулдинг.
Булутлар ариб,
Майсаларга тўлди кўк,
Қушга тўлди боғ.

Йиғладингу... кулдинг.
Кўзларингда бирдан
Яшай бошладилар
Сув ва чўғ
Иноқ.

1975

П О Е З Д Д А

Қозоқ саҳросида бир уюр булут
Ҳурккан аргумоқлар янглиғ тўпалон
Елиб кетмақдалар ёлларида ўт —
Асрий кенгликларда кўриб бир нишон.

Уларнинг кўнглида нима бор экан,
Нимадан бунчалик таҳлика, озор?!
Дейман, Олатовда қор кўчдимикан,
Жамбул олдимикан қўлига дутор?!

Балки Олмаота ўланга тўлиб,
Борлиқни айтдимиз тўйга-улоққа?!
Шунданми булутлар хабардор бўлиб,
Борарлар айланиб оқ аргумоққа?!

Ҳар юртнинг бошида ўз булутлари,
Ўз тоғи, саҳроси борлиги аён.
Аммо тенг қўшилиб кетарлар бари
Ватан бир сўз билан чорлаган замон!

Қозоқ саҳросида бир уюр булут
Ҳурккан аргумоқлар янглиғ тўпалон.
Елиб кетмоқдалар ёлларида ўт —
Асрий кенгликларда кўриб бир нишон.

1974

* * *

Сен кетурсан, изингдан —
Мен боқурман жим, жим.
Менга қолди кўзингнинг
Қаролиги тим, тим.

Қаро энди кунларим,
Қаро энди қисматим.
Кўзим қароғида ҳам
Ёшим энди лим-лим.

Бул қаролиғ — тун эмас,
Юлдузларни кўзласам.
Бўрон дарагидир бу,
Ҳавосидир дим, дим.

Келмас энди қалдироқ,
Чақилмас энди чақин.
Юраклар гунг кеча бу,
Йўл кўрсатур ким, ким?

Ўтди севги, ўтди дард —
Кўчаётган қушлардек.
Кетмоқдасан жим, жим,
Қолмоқдаман жим, жим.

1971

РУҲНИНГ ЖАЖЖИ СУРАТЛАРИ

* * *

Нечун қуёш бир қизариб оладир,
Тонгда — ерга тушганида кезиши?!
Уни балки бу кўйларга соладир
Тунда қилган баъзи гуноҳли иши?!

Нечун қуёш бир қизариб оладир —
Кечқурунда, хўп ўтланиб яноқлар...
Энди уни бу кўйларга соладир
Бизнинг куппа-кундуздаги гуноҳлар...

* * *

Мажнунтолни минг йилдан буён
Ошиқларнинг сирдоши дея
Шарафига шеърлар тизамиз!
Қиш келади — қор соқол меҳмон,
Арра тутқазади иржайиб...
Кула-кула толли кесамиз...

* * *

Кўкрагимда ҳаволар зангор.
Чексиз зангор. Ҳисларимга танг.
Кўкрагимда икки ранг сукут
Бир-бирига эълон қилар жанг.

Икки сукут. Нақ икки фасл.
Бири — наврўз учун нур садо.
Икки сукут. Бири, чамаси,
Эриётган қорларга видо...

САҲРО

Ҳой ўткинчи, жеркма бу бўшлиқларни,
Ҳатто кетган худо уни унутиб.
Ёрнинг бу худосиз, динсиз бўлаги
Ётар ўз худоси, ўз асрин кўтиб!
Қисмат излаб юрар бу ерда фано.

Ҳой ўткинчи, жеркма бу шўрликларни,
Майли, дардлашма ҳам,
Лекин бир томчи
Ёшингни бахш этсанг дардига унинг,
Эрта ўзинг бунда бўлурсан худо!

* * *

Варрак ингранади кўкда тўлганиб,
Унга парво этмас болакай хаёл.
Варрак ингранади осмонни таниб,
Шўрликдан осмон ҳам сўрай демас ҳол.

Кўкка бош урувчи варрак ҳолига
Турналар бош чайқаб ўтдилар саф-саф.
Турналар билишар, қийналар нега,
Нега ингранмоқда варрак, не истаб?!

* * *

Осмон рангдош экан денгизга;
Иккови уфқсиз қўшилиб кетган.
Пойимдаги чўққилар — тўлқинлар тарихи,
Қирралари кўкка
Кўзим ичидан ўтган.

КУЗ

Баргларини
дарахт
учирди Ерга —
Айлантириб
олтин қушчаларга.

«ҲАҚҚУШ ҚИЧҚИРИҒИ» КИТОВИДАН
(1979)

ОДАМНИНГ ЁШИ

Ўт яралган замонда,
Сув яралган замонда,
Ер юзига ҳаёт, ранг,
Кўрк таралган замонда.

Табиат бобо ўктам
Бор жонзотни қилиб жам,
Хизмат, мавқе берибди,
Белгилабди ёшин ҳам.

Барчага бериб қирқ ёш
Ва инсонни этиб бош,
Бобо синаб кўрибди —
Кимлар рози, кимлар ғаш.

Роса қирқ йил ўтган чоқ,
Яъни муҳлат битган чоқ,
Ҳаммани йиғиб яна
Бобо қилибди сўроқ.

Кимдир рози кетибди,
Кимдир арз ҳам этибди.
Хуллас, умр ҳақида
Гап эшакка етибди:

«Кечир, Табиат бобо,
Берган умринг мутлақо
Тўғри келмади менга,
Бундан ўлганим аъло.

Куч-қувватим бор маҳал,
Ёзми, қишми — қор маҳал

Ишлатди одам боғлаб —
Ўзига даркор маҳал.

Лекин қариган оним
Хору зор қилди жоним,
Менга қирқ ёш ортиқча,
Йигирма ёш армоним».

«Майли,— дебди Табиат.
Уйлаб кўраман фақат».
Аҳволи роз айтишга
Итга етибди навбат:

«Вой-вой, умр деганнинг
Билмадим не экани!
Ёшлик хуш-ку, қарисанг,
Нон йўқ экан егани.

Ёш пайтим одам учун
Сарф этдим бор-йўқ кучим.
Уй қўридим, қўй боқдим,
Ётмадим ёзин-қишин.

Лекин қариган оним
Дарбадар қолди жоним.
Қирқ ёшинг керак эмас,
Йигирма ёш армоним».

«Майли,— дебди Табиат,
Уйлаб кўраман фақат!»
Аҳволи роз айтишга
Инсон олибди навбат:

«Табиатим, отамсан,
Саховатли хотамсан.
Олий фармонбардорсан,
Бору йўққа ҳакамсан!

Қирқ ёш — энг зўр ёш экан,
Онғ — тиниқ, куч — чош экан.
Лекин андақ ташвиш кўп,
Умр — чоп-чоп, шош экан.

Ҳали уйим битмади,
Йиғин-тўйим битмади.
Умримга белгилаган
Орзу-ўйим битмади.

Ўлсам — шунча иш қолар,
Бола-чақам ёш қолар.
Рости, кечган умримдан
Кўнглим тўлмас, ғаш қолар...»

Ҳа! Табиат биларди,
Кўпдир одамнинг дарди.
Агар минг ёш берса ҳам
Йўқ демасдан оларди.

Бобо кўп ўй сурибди,
Бир қарорга келибди:
Эшак ва итдан ортган
Ешни унга берибди!

Қайғу ичра турган жон
Бу гапдан барқ уриб қон,
Хайр-маъзур қилмай ҳам
Бўпти-ку йўлга равон.

«Тўхта, — дебди Табиат,
Ҳар нарсада бордир ҳад.
Етук ўғлим, деб, сенда
Жам этдим олий ҳикмат.

Умрингни чўздим, кердим,
Лекин унутма дердим:

Эшак, ит хоҳламаган
Умрни сенга бердим!

Қирқ ёш — асил ўз ёшинг,
Қирқ — энг тикка қуёшинг.
Шуни аъло яшолсанг,
Сўнг ҳам эгилмас бошинг.

Шу ўз ёшинг ўтса пуч,
Бекор кетса ёшлик, куч,
Эшак ва ит қисмати
Сенга сўзсиз бўлур дуч!♦

А Л Л А

Алла! Сени илк бор дунёда қайси бир она айтди экан?! Сўзларингни ёзган сенинг қайси бир шоир, бастакоринг қайси замона?! Онанинг сени узун тунлар куйлаб чиқишидан мақсади фақат гўдагини ухлатишми?! Ё болакайига эзгу олий тилаклар тилаяптими?! Дунёда гўдак туғилган хонадон борки, беихтиёр муқаддас бу садо эшитила бошлайди ва бола ҳам, она ҳам, табиатнинг ўзи ҳам ширин, оёйишта орзулар сукунатига сингийди. Аллани беихтиёр катта ёшдаги одам эшитиб қолса, хаёлга чўмади, лекин уни уйқу элитмайди, аксинча, хотирида ўчиб бораёзган таассуротлар, ухлаб бораётган, унутилай деб қолган туйғулар, умрининг жонли лавҳалари, болалиги эсига тушади.

Аллада биз ҳатто хаёлимизга келтирмаган бошқа бир мўъжиза, муқаддас қудрат бор!

Розия, Робия, Гулжон. Уч ажралмас дугона, чиқон, ўртоқ. Уч дўст, уч сирдош, уч тенгдош. Уларнинг қизалоқлик пайтлари бирга кечди. Болаликнинг турли ўйин-эрмакларини бирга тўқиб-чаттишди. Дейлик, Гулжон бирон эрмакни — қўғирчоқ ўйнашни таклиф қилса, Робия дарҳол эски-туски латталардан «гўдак» ясар, Розия эса уни қўлига олиб алла айтишга тушар эди. Гўдакнинг «туғилиш» тўйини ҳам улар катталардан кўрганларидек ўтказишарди. Розия аллани, албатта, онасининг укаларига айтганидан ёдлаб айтарди. Лекин барибир ўзидан ҳам нималарнидир қўшар эди.

Олмадандир бешиги,
Олсин энди опаси,
Алла.
Жийдадандир бешиги,
Жийранмасин опаси,
Алла.
Урикдандир бешиги,
Уртанмасин опаси,
Алла.

Қўғирчоқ ўйини дарров уларни эриктиради. Қарабсизки, бир неча лаҳза ўтмай, тут боғда ёки ўрик боғда шохлар орасида юришади. Ҳатто ўғил болаларга қўшилиб бекинмачоқ ўйнашга ям киришиб кетадилар. Сўнг эса ҳаммаси қип-яланғоч Амударёдан оқиб келадиган Хизрэлиёпнинг лойқа-бўтана сувида шаталоқ отишади. Кечқурун эса улар юз-кўзларида лойқа сув излари билан биронтасининг уйида қандайдир маросимда халфа кампирнинг сирли лаҳжасини — ярим қўшиқ, ярим сўз — айтимларини тинглаб ўтиришади. Хотинлар бошларидаги оқ пахта рўмоллари кўзига тушиб, чайқалиб, кўзлари ёшланиб тинглашади. Қизалоқлар ҳам халфанинг гаплари қайғули эканини сезгандай, анча жим ўтириб, кейин ҳар бири ўз ойисининг тиззасига бош қўйганча ухлаб қолишади. Фақат халфа бир маромда давом этади:

Ман ўлсам, э жамии маҳрами роз,
Мани ўзга ўлукдек қилманг эъзоз.
Кўзингиздан чиқарманг қатраи ёш,
Жоназам орқасидан отингиз тош...

Воқеалар қадимги Гурланда кечаётганини эслаб ўтаман. Узун қиш кечаларини хотин-халаж шундай ўтказишади. Баҳорда ҳамманинг ташвиши кў-

паяди. Уч дугона ҳам шубҳасиз анча улғайган. Хотинлар сумалак солиш билан овора. Эрлар ҳўкизларнинг шохларин ёглаб, отизга чиқиб кетишган. Кечаси билан ўт ёнади қирқ қулоқли қозон остида. Кечаси билан байт, топишмоқ айтишлар, гоҳ қувноқ, гоҳ қайғули қўшиқлар. Аёллар тунда қандайдир мард бўлиб кетадилар қизларнинг назарида. Бири шундай бошлайди:

Осмонга қарасам ойнинг боласи,
Орқамга қарасам Гурлан қалъаси.
Умидимга етказмади, чиқонжон,
Ҳаром ўлсин улли бойнинг боласи.

Иккинчиси:

Осмонда ой эдим айланиб турган,
Долонда той эдим бойланиб турган,
Севганимга тезроқ ета қолсам деб,
Қизларнинг ичинда шайланиб турган.

Учинчиси:

Осон эмас денгизнинг
Топмоқ оппоқ тошини.
Яна қийинроқ экан
Топмоқ дил йўлдошини.

Одамларни аслида йилларнинг ўтиши эмас, юртнинг урф-одатлари улғайтиради. Қизлар шу тариқа катта бўлишмоқда эди. Кузда қизил шולי пишганида яна хотинлар йиғилишиб келиб шולי оқлашга тушадилар. Яна қўшиқ, байтлар, тез айтишлар, эртақлар...

Ҳайит баҳорга тўғри келса яна қизларнинг куни

туққани. Ё гужум, ё қоромон, ё ўрикка арқон ташлаб, арғимчоқ солишади. Икки-уч жойда ёнма-ён ва, басма-басига учишлар... Яна қўшиқлар...

Тўйлар — қизлар учун катта байрам. Дугонасини узатишга бирга боришади. От-аравада ойдин кеча ёр-ёр айтиб йўл юриш, куёвниқига кираверишда катта саҳнда ёнаётган гулхандан ўтиш, сочқи сочаётган хотинларнинг қўполлиги, юз-кўзга урилган қанд, новвот, парварда парчалари, куёвнинг белбоғини ечиш маросимлари... ҳамма-ҳаммаси янги бир олам, юракда янгича зарблар...

Розия, Робия, Гулжон. Учаласининг бўйи бараварига етилди. Энди улар атрофидаги ҳаётга эмас, балки бошқа бир шоҳга тобе, фуқаролигини қабул қилгандай эдилар. Муҳаббат кирган эди уларнинг юрагига. Робия билан Гулжон севги домига тез тушиб, ўз йигитлари билан қатъий ваъдалар олишиб, тўй умиди билан яшай бошладилар. Лекин нимагадир Розия шошилмас, ҳалиям ўз болалигидан ажралгиси келмаётгандай, ҳамма нарсага бепарводай эди.

Юртда ҳаёт ҳамон ўз эски йўсинида. Ҳайит навбаҳорга тўғри келган йили Амударё бўйига одам сиғмай кетди. Айтишларича, бу сайлга тўқсон юртдан ҳофиз, дорбоз, савдогар, меҳмон келган. Кўрсатилмаган томоша, пиширилмаган таом, айтилмаган қўшиқ, сўз қолмаган. Бу сайлда қизларда катта ўзгариш бўлиб, учовига қорама-қора Робия билан Гулжоннинг йигитлари ҳам юришарди. Розияга бу бир оз алам ҳам қилгандек эди. Иккала дугонаси унга йигитлари борлиги билан мақтанаётгандек туюларди. Фақат болаликдаги дўстликнинг интиқ ишларигина ўртада жиддий бир гап чиқишидан сақлаб турарди. Лекин воқеалар бирданга бошқача тус олиб кетди. Савдогарлар растасини улар негадир Розиянинг тазйиғи билан уч марта айланиб чиқишди ва

тўртинчи сафарида Розия хорижлик ёш ва кўркем йигитнинг матосига харидор бўлди. Йигит эса ўйланмасдан молини, шундоқ, бепул тутқазди қўйди Розияга! Қизиқ-ку! Қизлар лол. Хорижлик йигит эсанкираган. Розия эса мағрур!

Сайл ўтиб кетди. Лекин воқеа давом этди. Савдогар йигит ўзи билан келган ҳамроҳлари билан хайрлашди. Гурлан карвонсаройида мустаҳкам жойлашиб Розияларнинг кўчасидан кунда бир марта ўтадиган бўлди. Ўртада ғалати бир муҳаббат пайдо бўлгани аниқ эди. Ғалати деганимизнинг сабаби, қиз бошқа миллатдан, устига, хориждан келган бировни яхши кўриб қолиб, масала турмуш қуриш даражасига тақалиб қолса, биз томонларда бугун ҳам кўпчилик таажжуб ила ёқа тутади.

Иш жиддий, Розия ўзининг ғалати севгисидан карахт ва гаранг. На дугоналарининг, на қариндошларининг ўғит-маслаҳатлари ва на отасининг дуоибад қиламан деб дўқ қилишлари бир наф берди. Она касалланиб ётиб қолди. Лекин Розиянинг ўз билгани билган, хорижлик билан кетишга қатъий жазм қилган эди. Йўлимни тўсманглар, ўзимни ўзим ўлдираман ва йигитим ўлигимни бўлсаям олиб кетади, деб дўқ ҳам ура бошлади.

...Ҳар бир юртда донишманд оқсоқоллар бўлади. О, Гурланда кадхудолар ҳамма замонларда истаганча топилган. Розия воқеасига улар аралашди. Олдинига улар ҳам Розияни: «Узоқ эл, борсанг, энди ҳеч қачон қайтиб келолмайсан, у ёқ-бу ёқ...» қабилида қайтариб кўришди. Лекин ҳеч нарса ўзгармади. Шунда улар қизнинг отаси билан онасини бир амаллаб оқ фотиҳа беришга кўндиришди. Оҳ, қандай донишманд, оқкўнгил, саховатли донишмандлар яшайди Гурланда!

Қиз кетди. Кичикроқ тўй ҳам қилиб беришди шўрлик ота-она. Кетиши олдидан она Розияни бағ-

рига босиб қизиқ бир илтимос қилди. «Жон болам, соғ бўл, саломат бўл. Бахтли бўл. Битта ўтинчим: бола кўрсанг уларнинг ҳеч бирига алла айтма! Айтсанг, сендан бутун умр норози кетаман...» Розия хўш деб ойисини ишонтирди ва йўлга равона бўлди. Нима бўпти алла айтмаса?! Ҳеч нима! Чиқонлари Робия билан Гулжон етти чақирим жойгача араванинг панжарасига ёпишиб, хайрлашиб йиғлаб келишди ва охир улар ҳам, укалари ҳам, қизиқсиниб эргашган одамлар ҳам қолиб кетишди. Гурлан қолиб кетди. Амударё, тўқайлар, қум саҳроси... кўп нарса орда қолиб кетди...

Хуллас, улар йигитнинг юртига етиб келиб, тўймаърака қилиб биринчи фарзанд кўрганларида ордан етти-саккиз йил вақт ўтиб кетган эди. Розия бой-бадавлат яшар, турмушнинг ҳеч нимасини ўйла-мас, фақат хизматкорлар қуршовида ўз гўдаги билан овора эди, холос. Уни гоҳ олисдаги отасига ўхшатар, гоҳ ойисига, гоҳ укаларига менгзатиб, соғинчини босиб, ўзини овулар эди. Она илтижоси эсидан чиққани йўқ, боласига сира алла айтмади. Лекин кунларнинг бирида ўғил қандайдир касалга чалиниб, тезгина оламдан ўтди. Розиянинг қайғуси еру осмонга сиғмади, фақат иккинчи ўғли туғилиб, мийиғида куладиган бўлгандагина биринчи дард, йўқотиш бир оз енгиллашди. Лекин бу фарзанди ҳам кўп турмади. Розия қора кийди. Хизматкорлар хўжайинига хотининг болага унча меҳр қўймайдиган тоифадан экан, аввалги иккитасига ҳам бирон марта алла айтганини кўрмадик деган гапларни албатта еткизишганди. Учинчи ўғил туғилганида ҳамма енгил нафас олди. Розия энди уни еру кўкка ишон-мас, эрининг унга бўлган муҳаббати энди шу гўдакнинг тақдири билан боғланиб қолганини Розиянинг ўзи ҳам сезиб турар эди.

Ё фалак! Ногаҳон эрка ўғилча касалланиб қол-

ди. Розия, эри ўзини ҳар томонга уришди, узоқ-яқиндан келган табиблар сарсон — наф йўқ... Мана, неча кеча бола йиғидан тинмайди. Розия ўзини йўқотар даражада. Тонг олдида эри даҳшатли қиёфада ҳайқирди:

— Қандай онасан ўзи?! Меҳр деган нарса борми сенда ҳам?! Бир алла айтиб бағрингга боссангчи шўрликни! Алла айт...

Розия лол. Эрининг бу ғалати вазоҳатиданми ё онасига берган ваъдаси учунми, узоқ вақт бирон нима деёлмади. Боланинг аҳволи оғирлашгандан оғирлашиб, бир аҳвол бўлганда, бирдан болани кўкрагига босиб даст ўрнидан турди ва йиғими, ўтинчга ўхшаш бир овоз билан алла айта бошлади...

Гўдак инграниб-инграниб, ахир тинч уйқуга кирди. Биринчи, иккинчи, учинчи кеча алла айтди... Бола тузала бошлади... Розия энди онасига берган сўзини унутган, соат сайин тўлишаётган гўдагига маҳлиё, алла айтар, кўнглига қувонч ва умид ина бошлаган эди.

Бола бутунлай тузалиб кетди. Лекин барибир то алла айтмагунча ухлай олмас эди. Бир куни кечаси алла айтиб, мудраб ўтириб тўсатдан Розиянинг кўнгли тўлишиб кетди, кўзлари иссиқ ёшга тўлди. У аллани гўё ўзи учун айтаётгандай, ёшлиқда дугоналари ясаган қўғирчоққа айтаётгандай туюлди. Рост! Дугоналари ҳозир қандай экан-а? Онаси-чи? Шўрлик, қариб қолгандир?! Ё... Худо кўрсатмасин, касалманд эди, оламдан ўтган бўлса-я... «Онажон! Дод, ойижоним!»

Розия фарёд солиб ўрнидан турди. Чинқириққа хизматкорлар, эри кириб келишди. Розия ўзини босди, босинқирабман, деди. Лекин ётиб уйқуси келмади. «Укаларим катта бўлиб кетишгандир. Отам-чи? Бечора отагинам. Биргина кўрсам сизларни армоним

йўқ эди! Биргина кўрсам! Робия! Гулжон! Кўраманми сизларни энди?!* Розиянинг кўз ўнгидан болалик хотиралари — Хизрәлиёп лойқа сувлари, ғарқ пишган оқ тутлар, ўрикларга осилган аргимчоқлар, қўшиқ айтиб қизил шоли туяётган хушчақчақ хотинлар бирма-бир тизилиб ўта бошлади.

Шу кечадан бошлаб, тинчи буткул йўқолди. Шўрлик, уйини кўргиси келди. Онасини... Юртини... Охири эри ҳам сизди унинг аҳволини. Розиянинг кўнглини олди. Лекин Хоразмга боришнинг ҳеч-ҳеч иложи йўқ эди. Биринчидан, йўл бениҳоя узоқ ва машаққатли, иккинчидан, ўртадаги мамлакатлар бир-бирлари билан катта уруш қилар, кўп қонлар тўкилиб, карвонлар қатнови тамом тиниб қолганди...

Розия қийноқда қолди. Ўғли катта бўлиб, тенгқурлари билан ўйинга чиқиб кетганида, ўзига ўзи алла айтади, йнглайди. Болалигида эшитган қўшиқлари узук-юлуқ бўлиб бўғзига тикилади:

Осмонга қарасам ойнанинг боласи,
Орқамга қарасам Гурлан қалъаси...
Гурланнинг йўллари олисдан-олис,
Гурланнинг йўлинда ёнади фонус...

Гурланнинг йўллари йўл бўлғонмикан,
Эғнида оқ кўйнак кир бўлғонмикан?!
Манов турган бизни ёрнинг ҳавлиси,
Шамол билан келар Гурланнинг иси...

Хуллас, Розия онаси қалган илтижога энди тунунгандай бўлди. Лекин у алла шунчаки яқин кишиларни, қариндош-дўстларни эсга солиб, юракни

сиқар экан, деб ўйлади. Лекин у бу соғинч, бу интилишнинг туб замини қаердан эканини англаб етгани йўқ!

Аллада биз хаёлимизга келтирмаган бошқа бир мўъжиза, муқаддас қудрат, сеҳр бор деган эдик. Алла — онадан ўтган мерос эмас, бизга у — оналаримизга ҳам катта она бўлган она тупроқдан келган садо!

НУРЖОН БОТИР

Бу дунёда кимлар билан тўқнашмайди йўлингиз,
Кимлар билан эл бўлмайсиз, кимлар билан юрмайсиз.
Гоҳи чидаб, гоҳ чидамай, тинглаб не-не суҳбатни,
Мажбур бўлиб кимларнинг ҳам хизматида турмайсиз!

Юрт айланиб, хон қайтмоқда ана мудраб саройга,
Ҳашаматли фойтонида, атрофида қирқ навкар.
Ҳазратлари ўйлагандек, бутмас экан бутун юрт,
Ҳамма йўли равон эмас, ҳамма ёғи бехатар.

Оддий мисол, мана, бирдан лойга ботди улови,
Қуруқликка чиқаролмай қирқта навкар оввора.
Тасир-тусур қамчи, тепки, лой сачрайди қар ёнга,
Дабдабадан, ҳашаматдан из қолмади, начора.

Кун ҳам пешин бўлай деди, давом этар талотум,
Қирқ «алпомиш» лой ичида, лой ичида буюк хон.
Худди шу пайт бошқа ёқдан айтиб қўрқмас қўшигин
Келиб қолди шу ерларнинг марди — Нуржон,
ногаҳон!

Нега уни элу юрти мақтар Нуржон ботир деб,
Бола-чақа, қари-қартанг — барча яхши кўради.
Шошилмайсиз! Ана, Нуржон хон қавмига келар дуч
Ва томоша қилар узоқ! Сўнг қаҳқаҳа уради!

«Вой-бўй, хоним, жон ҳазратим, не кўйларга
тушибсиз,
Ёнингизда булар кимлар, қўл-оёғи нопок, лой!
Ҳей, улуғнинг ёнидаги ҳафтафаҳм улоқлар,
Чиқ бу ёққа! Хоним, айтинг! Ҳей, чиқ, дедим!
Бўлинг, ҳой!»

Хон ҳам ҳайрон! Жонга тегди ахир лойда ўтирмоқ!
Навкарларни ҳайдаб, қани, не бўлар деб кутади.
Нуржон шартта лойга кириб — бориб хоннинг олдига,
«Қани бунда ўтиринг!» деб... елкасини тутуди!

Ва қуруққа чиқаради хонни шундоқ опичиб!
Хон хурсанд денг! Лекин Нуржон шу билан ҳам
тинчимай,
Бир навкарни Олтмишбойнинг қўрғонига югуртиб,
Обкел дейди файтонини тўртта оқ от қўшиб шай!

Ҳа, бор-йўғи ярим соат. Ҳамма нарса жо-бажо.
Хон обрўси тикланилди. Бой ҳам турар хизматда!
«Йигит, тила тилагингни!» «Қўйинг, гадо эмасман!»
«Яхшиликка яхшилик шарт ахир бизнинг одатда!»

«Менга ҳеч не керак эмас! Майли... кўрган-нетганда
Бир бош ирғаб қўйсангиз бас, «Хўш, Нуржонбой,
қалай?!» деб!»
Хон кетади. Лекин энди унда-мунда кўрганда:
«Хўш, Нуржонбой, қалай?!» дейди у Нуржонга бош
ирғаб.

Ҳазил гапми?! Салом берса хондай одам бировга
Ҳаммаёқда шов-шув, гап-сўз. Ҳатто кўплар келишиб,
Хондан битар ишларини Нуржонбойдан сўрашар,
Совға-салом, ҳатто катта поралар ҳам беришиб!

Нуржон хўп деб обқолади «ҳожатманд»лар не берса,
Сўнгра етим-есирларга тарқатади барини...
Лекин ботир ул каззоблар учун хонга бормади...
Кўп вақт ўтар — битказмайди «арз»ларнинг ҳеч
бирини.

...Охир «куйган» бир-иккиси хонга борар чуғиллаб,
«Нуржон каби бир пасткашга нечун эгиласиз, хон!»

Хон, бу — хон-да! Олдирар тез Нуржонбойни саройга,
Қувлик билан дейди: «Тила саломдан бошқа инъом!

Ул ишингга бирон нарса олмоғинг шарт арзирлик!»

Нуржон ўсал йигитми, тез фаҳмлайди аҳволни:

«Хоним,— дейди.— Тўлқин солди юрагимга

меҳрингиз,

Қутлуғ уйдан қуруқ кетмай... Майли, беринг

шамолни...»

«Шамолни?!» Хон, аёёнлар лол. «Уни нима

қиласан?!»

Йиғилганлар барча уни масхаралаб кулишар.

«Э, ол!»— дер хон. Нуржон эса бўш келмайди сира

ҳам.

«Ёрлиқ беринг, хоним, чиндан Шамолбоши бўлсам

гар!»

Қўшиғини айтиб Нуржон қишлоғига қайтади,

Куз эмасми, ҳаммаёқда ўрим-йиғим авжида.

Тўхта! Ана Етмишбойнинг дон хирмони кўринди!

Шамолда дон совурмоқда қароллар чанг ичида!

«Ҳой, Етмишбой! Нега олдинг шамолимни берухсат?!

Бу ёрлиқни хон ҳазратим ўз қўли-ла тутқазди!»

Бой гаранг денг! «Не қилайин?!» «Учдан бири

меники!»

Жанжал. Сўкиш. Барибир ҳам Нуржон амрин

ўтказди.

Олганини шу ердаёқ қаролларга улашиб,

Энди тикка Саксонбойнинг даласига солди йўл.

У ердан ҳам улуш олди — камбағалга улашди,

Халқда гап-сўз, унда обрў ошиб борар мўлдан-мўл.

Бойлар зада. Югуришиб хон олдига келдилар:

«Хоним, сизнинг ғазнага ҳам бу зарар-ку оқибат...»

Яна Нуржон хон пойида. «Болам,— дейди айёр хон,—
Шамолни қўй... Танграмники эркин юрган ҳар
неъмат...»

Нуржон дарҳол англаб етар гап нимада эканин:
«Майли, о хон, дер у тайёр. Жоним сизга садаға!
Даврингизда энди мен тинч ўйнаб-кулиб юрайин,
Қоғоз қилиб беринг баланд қаҳқаҳани, жон оға!»

«Бу бошқа гап!» Қаҳқаҳага қоғоз қилиб берар хон,
Нуржон ботир қўшиқ айтиб қайтар ошиб қир, даҳа.
«Ў-ҳў! Мана Тўқсонбойнинг қўрғони! Нақ жаннат-ку!
Ичкарида базм шекиллик! Варанг кулги, қаҳқаҳа!»

Ҳа, бу унга тегишли иш! Нуржон шартта киради!
О-ҳо! Базми жамшид шунда! Дошқозонлар осилган!
Ўн-ўн бешта бойваччалар қимор сулар, қизлар, май...
Қаҳқаҳа авж! Бесўроғ-а? Хондан буйруқ ёзилган.

«Бас қилинсин кулги!» дейди Нуржон чиқиб ўртага
Ва бош узра кўтаради хоннинг зархат ёрлигин!
Ўртадаги уюм пулни жарима деб олади,
«Энди менсиз кўрсатмайсиз тишингизнинг бир
оқин...»

О-ла! Бу гап баридан ҳам ошиб тушди чамаси!
Юртда ахир кўп қаҳқаҳа отадиган қани, ким?!
Шу бойлар-да, амалдорлар, ишбошилар, тўралар,
Камбағалга кулки учун ҳеч туққанми ою кун!

Яна бойлар, беклар зада. Нуржон эмас, бало бу!
Қутқаринг деб яна хоннинг оёғига ётдилар.
Хушомадлаб, ёғлаб, хонни кўтардилар фалакка,
Нуржонбойга қарғиш, чанчиш, таъна тошин отдилар.

Яна Нуржон қароргоҳда. Яна ўша-ўша гап!
Хон бу сафар жилмаймади, қаҳқаҳа ҳам урмади.

Ё қўрқдимми, бул жарима солмасин деб ногаҳон,
Лекин гапни жингалаклаб, кўп чўзиб ҳам турмади.

Аммо Нуржон бўш келарми?! Таъзим қилиб кўп
чуқур,

Деди: «Хоним, сизнинг давр — дориламон, тенги
йўқ!

Ҳаммаёқда Адолат, Ҳақ! Рухсат этинг, мен шундан
Оз-моз ушри кафсан олиб яшаб ётай тинчу тўқ...»

«Адолатдан? Ушр-кафсан?!» Уйга толиб қолди хон.

Нима десин? Йўқ деса, бу — адолат йўқ дегани!

Ноилож: «Хўп, бўпти,— деди.— Шундай, майли,
яшайвер.

Одамларим энди лекин ранжимасин, бемаъни!»

Нуржон аста уйга қайтди. Лекин энди негадир

Юрагидан қўшиғи ҳам чиқмас эди баралла.

Назарида ё у, ё хон нимадандир янглишди,

Лекин нима масалада? Илғолмади бу палла!

Қисса тамом! Нега дерсиз? Нуржон ахир қаерда?

Шу-шу ундан бирор хабар эшитмадик мутлақо.

Адолатдан кафсан олиб яшайман деб кетганди,

Бойиб жимжит кетдимикин, очдан ўлганмикин ё?!

РУҲЛАР

Руҳ

қабристон ёнидан ўтган йўлга чиқди.
Бир йўловчи шоша-пиша кетаётир.

Руҳ

йўловчининг бир таниши қиёфасига кирди,
уни тўхтатмоқчи бўлди:

«Ҳой, шошилма, бир гап бор!»

Йўловчи «таниши»га бир қараб қўйди-ю,
тўхтамади!

«Э! Йўлдан қўйма! Мамарайимга бир кўрсатиб
қўй!»

Унинг гапи тўғримикин ё меники! Каллани
ишлатиш керак, каллани!»

Руҳ индамади. Аста қабрга қайтиб,

суяклари орасига кириб ётди:

«Тузук! Одамлар ўз сўзи, ўз орзулари учун
курашаётган эканлар!»

Руҳларни сукунат уйғотади.

Бир йилми, бир эрами вақт ўтди.

Руҳ

қабристон ёнидан ўтган йўлга чиқди.

Кимдир кўрингандай...

Юряптими? Туриптими?!

Руҳ

унинг қаршисида!

Йўловчи ўз «таниш»ига қарамади ҳам!

«Ҳой, менга қара!» — чақирди уни Руҳ.

«Ҳой! Гап бор деяпман!»

Йўловчи бепарво. «Менга нега бақирасан?»

дегандай таънали бир қаради, холос.

«Уликлар! Ернинг юзи ҳам ўзимизга...»

Руҳ

лоқайд йўловчининг хаёлидан ўтган
бир фикрни илғаб қолди. Йўловчи ичида: «Тавба,
ким билан кимнинг иши бор?! Мену, мулоҳазаму
маслаҳатим кимга зарур? Гапирганимдан ҳам
нима фойда?!» деганди.

Руҳ

ларзага тушди!
Фарёд сола қабристон сари учди:
Уликлар! Ернинг юзи ҳам ўзимизга...»

МУАЛЛАҚ ТЎРҒАЙ

Кўпда ҳайрон этар бизни
Табиатнинг ишлари.
Барчага тенг бўлинмапти
Имконлари, кучлари.
Бир жойига боқсанг унинг
Ранг, яшиллик уюлган.
Битта жойи сариқ саҳро —
Ҳар нарсадав тийилган.
Ақлу идрок, фаросат ҳам
Гоҳи шундай тақсимда.
Бир жойида оқиллар хор,
Бирда жоҳил таҳсинда.

Зўр ўрмонда ўз ризқия тишч
Ошар экан тўрғайлар.
Ўз қадимий дастурида
Яшар экан тўрғайлар.
Ниятлари яшамоқдир
Хушбахт, насл қолдириб,
Бекор ишга уннамаслар,
Қанотларин толдириб.

Қон, бу — қон-да! Унда исён
Уйғонади гоҳ-гоҳо
Ва тўрғайлар қавмида ҳам
Тугилибди ёш даҳо.
Бир куни у кўк сайридан
Қайтиб ўзга шахт билан,
Танитибди қондошларин
Ўзи қилган аҳд билан:

«Жигарларим! Етар энди
 Зах ўрмонда бекинмоқ!
 Тонг отганда шукур қилиб,
 Кун ботганда юкинмоқ!
 Ақлимиз бор, кучимиз бор,
 Кам йўқ тилда, забонда.
 Шундай экан, бизнинг ўрин
 Ерда эмас, осмонда!
 Келинг! Қўлни қўлга бериб,
 Эртан барвақт турамиз!
 Биргалашиб ўзимизга
 Кўкда шаҳар қурамиз.
 Барча емиш, ноз-неъматни
 Ўша ерга қилиб жам,
 Озод, эркин яшагаймиз
 Самовотда шод-хуррам!»
 Зўр гап! Кўплар шу заҳоти
 Бунга тайёр чиқибди.
 Кўп ичидан лекин қари —
 Бир бузруквор чиқибди.
 «Ўғлим, гапинг — орзуларинг
 Жуда яхши, қойилмиз.
 Қонимиз ҳам кўп эскирган —
 Янгилашга мойилмиз.
 Лекин кўкда сен айтгандек
 Қалъа қуриб бўлмайди:
 Само — бўш жой, унга лой ҳам,
 Чўп ҳам уриб бўлмайди!»
 Даҳо тўрғай қариянинг
 Шарт бўлибди сўзини:
 «Хурофот-ла бекитма сен
 Қавмимизнинг кўзини!
 Кўр эмасмиз, ҳув булутлар
 Қандоқ сузиб юрибди?
 Ана, кўкда қуёш, юлдуз,
 Ой муаллақ турибди!

Мен қурурман ул шаҳарни,
Доғда қўйиб Кун, Ойни!
Тез етказиб турсанглар бас
Менга пастдан сув, лойни!»

Янгилик-да! Ҳайҳайлашиб,
Ухламасдан кутиб тонг,
Қавми тўрғай бу ғаройиб
Қурилишга урди бонг!
Даҳо тўрғай бир юксакка
Чиқиб турди муаллақ.
«Ишга олға, тез бўл!»ларга
Тўлиб кетди ҳаммаёқ.
Бир кун ўтди, ҳафта, ўн кун
Ўтди шу хил неча ой.
Даҳо тўрғай ҳамон кўкда,
Ҳамон сўрар сув ва лой.
Шунча меҳнат, қон, тер кетди,
Лекин... бирон самар йўқ.
Кўкда ёлғиз «меъмор» бору
Шаҳардан ҳеч асар йўқ.
Буни ҳамма сизди охир,
Элда эллик дерлар кўз.
Чинга ўжшаб қолди бугун
Кекса тўрғай айтган сўз.
Лекин даҳо ҳамон кўкда —
Ўз аҳдидан қайтмайди.
Бўлмаслигин билса ҳамки,
Бўлмайди деб айтмайди.
Эсиз, шунча эмгак, умр,—
Бари кетди билинмай.
Ердаги кўп зарур ишлар
Қолиб кетди қилинмай...
Йиллар ўтди. Бугун ҳам гоҳ
Мен ҳам даҳо бўлай деб,
Кўп тўрғайлар муаллақдир —

Кўкдан чорлар «Сув, лой!» деб.
Қайда агар ул қушларга
Тушиб қолса кўзингиз,
Бу афсона бежиз эмас,
Ишонасиз ўзингиз!

ЭНГ СҮНГГИ ХАЗИНА

Худойберди Дониёровга

I

Кўп қизиқдир кўҳна мозий тақрири,
Кўп қизиқдир унда халқлар тақдири.

Агар кимдир машҳур эса қадимда,
Йўқдир бугун у ҳеч кимнинг ёдинда.

Кимдир кеча хору хасга юрса тенг,
Бугун унинг шон-шуҳрати кўкда денг.

Наҳот ҳеч ким боқий умр олмаса,
Наҳот ҳеч бир зот устувор қолмаса?!

Савол кўпдир, аммо чарҳда тиним йўқ,
Гўё унда ҳеч нарсага қўним йўқ!

Шу тахлитда замин-замон дўнипти,
Ҳамма шунга кўнипти.

II

Бири катта, бири эса кичикроқ,
Икки уруғ ўтган экан эски чоқ.

Ери, эли беҳад катта бирининг
Ва ҳар жиҳат қўли калта бирининг.

Халқнинг феъли ўз ерига ўшаркан:
Катта уруғ ялқов, лоқайд яшаркан!

Кичиги-чи, қайнаган қон, ишчан эр,
Меҳнатидан зар туғар ҳар қарич ер.

Еядош яшаб, доим ол-бер қилишиб,
Ҳеч беғараз боришиб ҳам келишиб,

Бул иккови чин қўшнига дўнипти,
Ҳамма бунга кўнипти!

III

Катта мулкка, катта ерга ўчлар кўп,
Вимдан қараб, тиш қайровчи кучлар кўп.

Бир кум улли уруғни ёв босибди,
Нақ ғоз узра қирғий қанот ёзибди.

Кўп қирибди ёв бепарво элатин,
Бошига ҳам солибди хўп кулфатни.

Хўш, кичкина қўшни-чи, у тийран, курч,
Жим турдими, йўқ, ёрдамни билди бурч!

Шундай қилиб икков бир саф бўлдилар,
Ёвни бирга олқон-талқон қилдилар.

Уруш тугаб, қўшни дўстга дўнибди,
Ҳамма шунга кўнибди!

IV

Мана, базм! Ичар икки оқсоқол,
Катта қучиб кичкинани айтар ҳол:

«Зўр синовдан бирга ўтдик, бердик дош,
Оға-ини бўлдик энди, қариндош!»

Ғалабада сўзсиз улкан ҳиссанг бор,
Кам-кўстлар кўп... яна сал-пал қарашвор...»

Бу мақтовдан кичик бошлиқ жўшибди,
Тилни тилга, элни элга қўшибди!

«Э, ол!» дебди топган-тутган борини,
Аямабди ҳатто сийму зарини.

Ул оғага, бул инига дўнибди,
Ҳамма шунга кўнибди.

V

Оға уруғ катта-да! Ҳеч тўймас, денг,
Инича ҳам «илтифот»ни қўймас, денг!

Боғин ташир, донин ташир, чорвасин,
Тўйдирмоқнинг лекин топмас чорасин!

Иш не ҳолга етибди денг, алқисса,
Инисига заҳмат ортмиш тўрт ҳисса.

Кўргани ҳам, билгани ҳам даласи —
Шунда ўтар умрининг ҳар палласи.

Санъат, билим, камол қайда, унутдир,
Орзу-армон, хаёл қайда, унутдир.

Ахир нечук ини қулга дўнибди,
Ҳамма шунга кўнибди?!

VI

Элнинг бутун аҳволида ҳабардор
Яшар экан бир донои бузруквор.

Уни олиб эл бошлиққа борибди,
Бориб барча дарди ҳолин ёрибди.

Бошлиқ дермиш: «Биз кичкина — у катта
Ёвлар кўпдир, ҳимоя йўқ, қўл калта!»

Доно дебди: «Юртга бир боқ, оқсоқол,
Унда ҳали ўзи билмас зўр ганж бор!

Бу гурурдир! У — ҳар қалбнинг қаърида!
Шуни уйғот ҳали имкон борида!

Уйғотолсанг — халқнинг халққа дўнади,
Йўқса буткул сўнади!»

VII

Кўп қизиқдир кўҳна мозий тақрири,
Кўп қизиқдир унда халқлар тақдири.

Агар кимдир машҳур эса қадимда,
Бугун йўқдир у ҳеч кимнинг ёдинда.

Кеча кимдир хору хасга юрса тенг,
Бугун унинг шон-шуҳрати кўкда денг!

Жўш, не бўлди кичик уруғ тақдири,
Бугун қандай унинг ҳоли тақрири?!

Ул эл ўзда гурур пайдо этганми
Ё энг сўнгги хазина ҳам йитганми?!

Ким билади?! Шунча замон дўнгандир!
Балки бордир, балки буткул сўнгандир...

КАМАЛАК АФСОНАСИ

Дўсжон Матжонга

Хоразмга эрта кўклам
Ажабтовур келади.
Осмон бўйлаб пахмоқ-парқув
Булутлар шан елади.
Кўм-кўк қирда оқ қўчқорлар
Отишгандек шаталоқ,
Шох ташлашиб чопар улар
Қўзғаб чақмоқ, қалдироқ.
Худди шу дам қуйиб қолар
Кумуш ёмғир жаранглаб
Ва қуёш ҳам булут ёриб,
Пастга боқар аланглаб.
Худди шу он юз очади
Бўёқ ўйин манзара:
Шуълаларга чўмилади
Ҳар бир томчи, ҳар зарра.
Булут орти — Ёғду кўлдан
Очилару бир тўғон,
Етти рангли нур шаршара
Ерга оқар ёйсимон.
Бу камалак! Лекин унинг
Бошқа номи ёдимда:
Ҳасан-Ҳусан ўқ-ёйи деб
Аталмишдир қадимдан.
У кўринса, яхшилиқка,
Тўкинликка йўйишиб,
Деҳқонлар ҳам шодланаркан
Шукр-шукр дейишиб.
Келинчаклар унга боқиб
Сочларини тарарлар.

Шундай қилсак эгиз ўғил
Туғамиз деб қарарлар.
Уни денгиз йўллар экан
Борлиқ гўзал бўлсин деб,
Осмон тиниқ, тупроқ бўлиқ,
Боғлар асал бўлсин деб.
Бу ҳикматлар хаёлимни
Тортар эди ҳар ёна.
Кўп сирлардан огоҳ этди
Бир қадимий афсона.

Эмиш... қадим Боғолонда
Бир сой тошқин оқаркан.
Соҳилида не-не боғлар
Яшилланиб ётаркан.
Ҳасан-Ҳусан — эгизаклар
Думаланиб, довлашиб,
Чопарканлар бунда шўх-шўх,
Капалакдек қувлашиб.
Бир кун улар сойга ётиб
Уйнашиб ўз аксини,
Кўрибдилар сувда бир али —
Баҳодирнинг расмини.
Тиклансалар: оқ дулдулда,
Жаранг тилла ясоқда,
Бир чавандоз кулиб турар
Шундоққина қирғоқда.
«Баракалла, эгизаклар,—
Дея яқин кепти у.
Исмингиз ҳам назаримда
Ҳасан-Ҳусан, дебди у.
Жаангчи оғанг зўр савашга
Бораётир, депти у.
Қай бирингиз чаққонроқсиз.
Қайсинг ботир, дебди у.

Кўза-пўза келтиринглар,
Босай чанқоқ, дебди у.
Сиз қайтгунча ясаб турай
Зап ўйинчоқ, дебди у.
Эгизаклар шод қийқириб,
Жўнабдилар кўзага.
Ўйинчоқ ҳам тайёр бўпти
Улар қайтгач изига.
Сирли йўлчи тол чивиқдан
Ўқ-ёй ясаб шу замон,
Болаларга тутқазибди,
Сув ичибди беармон.
Сўнг йўрғасин озод қўйиб,
Кетибди ўз йўлига.
Эрмак бўлиб қопти ўқ-ёй
Болакайлар қўлида.
Ботир айтган ўғитларни
Улар дилда тутишиб,
Тошми, тўнка танлабдилар
Ўққа нишон этишиб.
Шу тахлитда ўйин билан
Вақт ўтса ҳам неча ой,
Ҳасан-Ҳусан қўлларидан
Тушмас экан ҳамон ёй.
Охир буткул эсдан чиқиб
Жангчининг ҳам сўзлари,
Ҳеч ўйламай отибдилар
Не илғаса кўзлари.
Қушларни-ку, айтманг, бари
Ёт жойларга учибди.
Ҳатто беҳи, олма пишмай,
Ерга «тап-тап» тушибди.
Энди ўқ-ёй аста-секин
Сабаб бўлиб жанжалга,
Ака-ука бир-бирин гоҳ
Олибдилар мўлжалга...

Бир кун улар сал олисдан
Бир шарпани сездилар.
«Бизнинг боққа кирган ким?!» деб,
Ҳатто ўқ ҳам уздилар.
Ҳа, аллаким келар эди,
От устида букчайган.
Йўргаси ҳам қоқ устихон,
Кўзлари пуч, чақчайган.
Чавандознинг сахтин кўрсанг,
Эгни-боши минг пора.
Синиқ қилич, тешик қалқон,
Ҳаммаёғи қон, яра.
«Болаларим...» дебди қорғин,
Сўз бошлабди бир аҳвол.
Бирдан жимиб... чор атрофда
Сезиб бузғун ва малол,
Боққа маънос назар солиб,
Болаларга қарабди.
Ич-ичидан зил кетибди,
Тағин кўза сўрабди.
Бунга Ҳасан-Ҳусан анча
«Сен бор-мен бор» қилибди.
Сўнгра жержиб хор йўлчипи,
Нарироққа жилибди.
Шунда отлиқ опти қиндан
Ярқираган бир ханжар.
«Буни совга қиладирман
Кўзага ким борса гар!
Талашманглар, сиз келгунча
Ўқ-ёй менда қолади.
Ким тез келса, ўқ-ёйни ҳам,
Ханжарни ҳам олади!»
Кўзи чақнаб икковининг
Бирдан шошиб қолишиб,
Чопибдилар бир-бирининг
Оёғидан чалишиб.

Ўзи бир пайт ясаб кетган
Эйга боқиб чавандоз.
Оғир дардли ўйга толиб,
Эгар узра туриб ғоз,
Алам билан, ўкинч билан
Сойга отиб камонни,
От сурибди кўзлаганча
Номаълум бир томонни.
Бу ёқда-чи, Ҳасан-Ҳусан
Тортқилашиб кўзани,
Боққа қайтиб, ҳеч кимсанинг
Кўрмабдилар изини.
Ҳайрон бўлиб, гирён бўлиб
Чопибдилар ҳар томон.
«Ким у бизни алдаган, деб,
Ажинами ё шайтон?!»
Шунда беҳос тилга кириб
Шовлаб оқиб ётган сой,
Гапирибди бўлган гапни,
Қайга кетганин ҳам ёй!
Уни ботир жаҳл билан
Сойга отиб кетибди.
Оқиб-оқиб, ёй қачонлар
Дарёга ҳам етибди.
Кўп ўйламай, инилар тез
Дарёга ҳам кебдилар,
Етиб келиб, ёйни бер деб,
Арзи ҳол ҳам дебдилар.
Дарё мавжкор бош чайқабди:
«Қайтинг, қайтинг, ҳой, изга,
Ўқ-ёйингиз аллақачон
Вориб етди денгизга!»
Ака-ука қулоқ солмай,
Денгизга ҳам кебдилар.
Етиб келиб, ёйни бер деб
Арзи ҳол ҳам дебдилар.

Шўхлик қилган мавжларини,
Ҳайдаб қумлоқ қирғоққа.
Кекса денгиз ўй сураб ҳув,—
Боқиб узоқ-узоққа.
У чўнг тўлқин-кўлларини
Ёйиб икки томонга,
Депди: «Яроқ бериб бўлмас
Ҳеч қачон ҳам инсонга!
Сизларга ёй берган ботир
Менга келди афсус еб,
Ёй ўрнига болаларга
Бошқа бир не қайтар деб!
Кўп ўйланиб, ул ўқ-ёйдан
Бошқа нарса ясадим.
Сабоқ бўлсин деб номини
«Ҳасан-Ҳусан» атадим.
Бу ҳам қурол, лекин отмас,
Қирмас жумла-жаҳонни.
У руҳ берар, қувонтирар
Табиатни, инсонни.
Уни кўрмоқ истасанглар,
Орқангизга қайтинглар.
Гапларимни бориб барча
Дўстларингга айтинглар.
Юртингизга келаси йил
Эрта баҳор келган чоғ,
Осмон тўла пахмоқ-парқув
Булутлар шан елган чоғ,
Кўм-кўк қирда оқ қўчқорлар
Отишганда шаталоқ,
Шох ташлашиб чопгай улар
Қўзғаб чақмоқ-қалдироқ.
Худди шу дам қўйиб қолгай
Кумуш ёмғир жаранглаб
Ва қуёш ҳам булут ёриб
Пастга боққай аланглаб.

Худди шу он юз очгайдир
Бўёқ ўйин манзара;
Шуълаларга чўмилгайдир
Ҳар бир томчи, ҳар зарра.
Булут орти — Ёғду кўлдан
Очилару бир тўғон,
Етти рангли нур шаршара
Ерга оқар ёйсимон!
Бу — Камалак! Энди унинг
Ўзга бўлар номи ҳам.
Ҳасан-Ҳусан ўқ-ёйи деб
Интиқ боқар ҳар одам.
У кўринса, яхшиликка,
Тўкинликка йўйишиб,
Деҳқонлар ҳам шодланарлар
Шукр, шукр! — дейишиб.
Келинчаклар унга боқиб
Сочларини тарарлар,
Шундай қилсак эгиз ўғил
Туғамиз деб қарарлар.
Шу боисдан энди доим
Суюк бўлиб қолар у,
Шу боисдан осмон қадар
Буюк бўлиб қолар у!♦

ДУНЁНИНГ ЧЕГАРАСИ

Океан деймиз,
Денгиз,
Дарё,
Кўл,
Ҳовуз,
Томчи,
Зарра...

Йигирма ёшида тахтга ўтирди шаҳзода.
Қайсарликда отасидан ҳам ўтқирди шаҳзода.
«Менман», деди шаҳзода.
«Мен!» деди шаҳзода,
Қутурди шаҳзода!
Кекса донишмандни чорлаб,
Икки кўзи чўғдек порлаб
«Бир умр тахтнинг остонасини яладинг,
Отамга наф бермадинг, таладинг,
Илминг билан қани нимага ярадинг!»
деди.

«Қани, бир, икки, уч!
Олдимга туш!
Чегарасини кўрсат оламнинг,
Қилмаганини қилай отамнинг!
Дунёни забт этиш бўлди муродим,
Ололмасам, бошқа қўяман отим!»
«Болам», деди донишманд...
«Ақл ўргатманг, айтманг панд!»
«Болам...»
«Гапни қил кам...»

«Қийин, қилиб бўлмас иш бу, уннаманг...»
«Кўрсат... ё дор!»
«Кўрсат... ё дор!»

Кетишди.

Юртнинг четига етишди.

Салтанат чети айлана девор,

Булар етган жойда қўш дарвоза бор.

«Бу — дунёнинг четимас!»

Тўғри... Ҳув карвонлар, бир солинг назар!

Бир қатор кирмоқда, бир қатор чиқар!»

«Кўр эмасман! Бу доим шундай!»

«Истаган туяни тўхтатинг, шошинг,

Сўнгра устидаги сандиқни очинг!»

Нима бўйсунмайди шоҳнинг амрига.

Туя тўхтатилди, сандиқ очилди...

Во ажаб, бу не сир?!

Сандиқ ичида

Ғалати манзара, ғалати ҳолат.

Худди ташқарининг ўзи —

Салтанат,

Девор,

Қўш дарвоза,

Икки саф карвон,

Бири кирмоқдадир, бири чиқмоқда!

Ва ҳар бир туяда

Шундай сандиқ!

«Бу не гап?!»

«Истаган туяни тўхтатинг, шошинг,

Сўнгра устидаги сандиқни очинг!»

Нима бўйсунмайди шоҳнинг амрига?!

Бу туя ҳам тўхтади,

Сандиқ очилди...

Во ажаб, бу не сир?!

Сандиқ ичида

Ғалати манзара, ғалати ҳолат!
Худди ташқарининг ўзи!

Салтанат,
Девор,
Қўш дарвоза,
Икки саф карвон,
Бири кирмоқда-ю,
 чиқмоқда бири!
Ва ҳар бир туяда шундай
 қўш сандиқ!

«Бу не гап?!»
Шаҳзода ҳайратда бир оз.
«Яна бир туяни
Тўхтатинг,
Ва ундаги сандиқни очинг!
Кейин йўл оламиз яна нарига!»
Нима бўйсунмайди шоҳнинг амрига?!
Туя тўхтатилди,
Сандиқ очилди...

Во ажаб, бу не сир?!
Сандиқ ичида
Ғалати манзара, ғалати ҳолат!
Худди аввалгиларнинг ўзи!
Салтанат,
Девор,
Қўш дарвоза,
Икки саф карвон,
Бири кирмоқда-ю, чиқмоқда бири!
Шаҳзода бу сафар индамай,
Шитоб,
Яна сандиқ очди,
Сандиқ ичида яна сандиқ чиқди,
Яна ўша ҳол.
Шаҳзода уни ҳам тўхтатди дарҳол...

Ва тинмай шундай
Сандиқлар ичига кираверди у,
Яна сирлар сари юраверди у!
Қирқта сандиққача тушганда,
Аста
«Бўлди...» деди.
«Чексиз экан чамаси?!
Чарчадим...
Бир дам олай!»
«Кўзгуга бир қаранг, шоҳим, кўзгуга...»
«Кўзгуга?!. Воҳ...»
Бирдан сесканиб кетди шаҳзода.
Кўзгуда забардаст шаҳзода эмас,
Соч-соқоли оқарган мўйсафид кўринди...

«Ё фалак! Бу не ҳол! Жаллод!
Фирибгар, жодугар, сен мени алдаб,
Қаритиб қўйибсан кунимдан бурун!»

«Йўқ, йўқ! Ўзингизда гуноҳ, шоҳим.
Уруш, босқинчилик илми ила маст,
Қирқ сандиқ очдингиз,
Ва бунинг учун
Қирқ йил сарф этдингиз, ўзингиз билмай.
Бугун олтмишдасиз!
Ва билдингизки,
Дунёни забт этмоқ мумкин эмас ҳеч,
Бундай мақсад ила яшаш зўр гуноҳ!»

ҲОТАМТОЙНИНГ УКАСИ

Ҳотамтойнинг укаси ҳам йиғиб бойлик,
Қилмоқ бўлди элу юртга ҳотамтойлик.

Акасидек тўрт эшикли уй қурдирди,
Ҳар эшикка бир лагандан пул қўйдирди.

Ўтган-кетган, эҳтиёжманд олиб ўтсин,
Истаганча есин-ичсин, қолиб ўтсин.

Ўзи четда пойлаб турди, не бўлар ҳол,
Бир вақт уйга чол кирди дөнг — оппоқ соқол.

Бир эшикдан кириб бор-йўқ пулни олди,
Иккинчи уй лагани ҳам бўшаб қолди.

Тўрт уйдаги пулни ортиб елкасига,
Жўнайверди чол боқмасдан орқасига.

«Бу қандай гап? Борми ўзи дин-имони?!»
Ҳотамтойнинг укасининг чиқди жони.

«Бирин ол-да! Э, майли, ол учтасини!
Бошқаларга қолдиргин-да биттасини!»

Шу гапларни айтди чолни у тўхтатиб,
Ҳақорат ҳам қилди устак зап ўхшатиб.

(Чатоқ қилди, чатоқ қилди йигит, билмай,
Бир донишманд синаганди уни атай.)

«Эҳ, сён, болам, болам! — деди, ранжиди чол,
Ҳар кимга ҳам ҳотамтойлик эмасдир фол.

Ҳотамтойлик — шуҳрат эмас, зўр ҳикматдир,
Уни ато қилгувчиси табиатдир!

Сён билмайсан, лекин бир иш менга аён:
Ҳотамтой ҳам, сен ҳам гўдак эдинг ул он.

Бир кўкрак — бир сутдан эмиб ўссанглар ҳам,
Биринг очкўз-хасис бўлдинг, биринг ҳотам!

Аканг жуда оз эмса ҳам тўяр эди,
Укам эмсин деб сен учун қўяр эди.

Сен-чи, онанг бир кўксини эмизган дам,
Чангалингдан чиқазмасдинг унисин ҳам!»

АЖДАР ҚУДУҚ

Бир бор экан десамми,
Бир йўқ экан десамми,
Очдан гапирсаммикин,
Тўқдан лоф урсаммикин?
Йўқ, йўқ жойин айтмайман,
Борар роҳин айтмайман,
Кўрсатмайман кўйини,
Кўрсатмайман уйини,
Исмини сир тутаман,
Дамни ичга ютаман,—
То аҳдимни билмасин,
Ғийбат қилиб юрмасин!

Хуллас, шу атроф жойда,
Тин билмай йилда-ойда
Ғийбат этиб бор элни,
Сира тиялмай тилни,
Бир кампир яшар экан,
Ҳаддидан ошар экан.

Мана у бой қўшнисининг танноз хотинини нима
деб ғийбат қилибди:

Отдан гапирмайман, йўқ,
Етдан гапирмайман, йўқ,
Мен бордан гапираман,
Эр, ордан гапираман:
Ё ўзи нақ хезалақ,
Ё бойликка жон ҳалақ,
Хотинига қарамас,

Эркаламас, силамас,
Шундан ул хоним эрка,
Хиёнат қилар эрга.
Эри-ку сезиб юрар,
Бағрини эзиб юрар.
Лекин индай олмайди,
Болта билан солмайди,
Нега десанг ул «ўйнаш»
Мингбошига қариндош...
Буни ҳамма билади,
Ҳатто гап ҳам қилади.
Мен гапирган заҳотим,
Ғийбатчи бўлар отим,
Қўй, қўй, замона қурсин!

Мана у қассобни қандай ғийбат қилибди:

Илойим оти ўчсин,
Тиғи бўйнига тушсин.
Қовурға, ичак-чавақ,
Калла-пойча, бош-оёқ
Аввал гўшт саналмасди,
Торозуга минмасди.
Энди бари ҳалолмиш,
Ташласалар, уволмиш!
Ҳа, унгаям кўп қийин,
Понсод кўп, кўп хўжайин,
Гўшти шулар олади,
Суяк бизга қолади.
Буни ҳамма билади,
Ҳатто гап ҳам қилади,
Мен гапирган заҳотим
Ғийбатчи бўлар отим...
Қўй, қўй, замона қурсин.

Мана, кампиримиз бир тўйга бориб бахшини қандай ғийбат қилибди:

Тори синсин илойим,
Куйи бир куйдир доим,
Янги қўшиқ тўқимас,
Ўтганлардан ўқимас,
Кўзи пулда, ҳамёнда, —
Амалдорда, аёнда.
Шуларни мадҳ этади,
Тўтидан ҳам ўтади.
Фақат шунга тил — бийрон,
Буни ҳамма билади,
Хатто гап ҳам қилади,
Мен гапирган заҳотим
Гийбатчи бўлар отим...
Қўй, қўй, замона қурсин.

Ахиран кампирни тартибга чорлаш учун мадрасанинг домласини юборибдилар. Кампир унинг ваъз-насиҳатларини тинглаб бўлиб шундай деб шангиллабди:

Сен ҳам домулломисан,
Забонинг тилломисан?!
Билиминг йўқ — калдайсан,
Болаларни алдайсан!
Билмайсан — худо қайда,
Биласан — фойда қайда,
Пулсиз қолсанг туллайсан,
Қуръонни ҳам пуллайсан!
Билим одами бўлсанг,
Элим одами бўлсанг,
Амалдор бойга эмас,
Камбағалу, хору хас —
Жонларга қилгин назар,
Сен-чи, қиласан ҳазар!
Нақ ит бўлиб увлайсан,
Мадрасангдан қувлайсан.

Нега десанг, пули йўқ,
Дуди бору кули йўқ.
Буни ҳамма билади,
Ҳатто гап ҳам қилади,
Мен гапирган заҳотим
Ғийбатчи бўлар отим...
Қўй, қўй, замона қурсин.

Домла гап билан кампирни енгиб бўлмаслигини англаб, талабаларини уни калака қилишга гижгиж-лади. Лекин кампир уларга қараб шундай қаттиқ ва кўп гапирдики, биз биргина парчасини келтириш билан кифояланамиз:

Боламассиз, балосиз,
Қачон гапдан қоласиз,
Домлаларинг алдагач —
Ақлларинг калта, каж.
Ҳеч бирингнинг дининг йўқ,
Илминг йўқ, тайининг йўқ,
Баринг бойнинг ўғлисан,
Баланд жойнинг ўғлисан.
Сиздан чиқар эди ким:
Ўғри, каззоб ё ҳоким...

Домла:

«А? Буларни ё ўғри, ё ҳоким бўлади дедингми?..»

Гап дарҳол ҳокимга бориб етибди. Биламиз, ҳо-ким аслида раҳмдил, инсофли одам бўлади. Лекин ўзини ҳақоратлаган кимсани жазолаши керак-да! Кампирни қирқ минг йилдан бери ёнига биров бо-ришга қўрқадиган, элда «Аждар қудуқ» номи би-лан машҳур бўлган чуқурга ташлашга буюрибди. Кампир қўрқиб кетиб ҳокимга анча йиғи-сиғи қи-либди. Ҳоким эса маза қилиб кулибди, холос: «У ерда бир ўзинг ётмайсан-ку, жин-ажиналар улфат

бўлади! У дунёни ҳам бир боплаб ғийбат қил...»
Шунда кампирнинг жаҳли чиқиб кетибди, барибир
ўламан, деб гапини айтиб қолибди. Кўп гапирибди,
хўп гапирибди, ҳокимга айтганларининг ҳаммасини
элга ошкора қилмай, биз бир оғизини келтирдик, хо-
лос:

Хўш, ёлғонми гапларим,
Ёқмасми талабларим?
Биргина айбинг очай,
Ёлғон десанг онт ичай.
Сен бу юртга бўлгач бош,
Фақат яқин қариндош —
Хешларингни тўпладинг,
«Бошқа»ларни кўпладинг,
Қайда не мансаб бўлса,
Қайда озроқ наф бўлса,—
Хешларинг олди қўлга,
Бошқалар дўнди қулга...

Буни ҳамма билади,
Ҳатто гап ҳам қилади.
Мен гапирган заҳотим —
Ғийбатчи бўлди отим,
Қўй, қўй, замонанг қурсин!!!

Хуллас, бу гаплар энди бефойда эди. Кампир
ёмон кунга қолди, «Аждар қудуқ» ғоят даҳшатли,
этни жимирлатадиган турли-туман гўнғиллашларга
тўла, зах ва қоронғу жой эди. «Тавбал» дебди кам-
пир қудуқнинг тагида ўтириб. «Аждар деганлари
катта ва кучли махлуқ бўлади дер эдилар. Уни га-
пириб болаларимизни қўрқитар эдик. Биз билган
аждарлар бутун-бутун шаҳарларни, давлатларни
эгаллаб, қурбонлик сўрар эди. Дейман, бу махлуқлар
ҳам замонига қараб ҳар хил бўлар экан-да! Манов

қудуқда яшаган Аждар, дейман, фаҳм-фаросатсиз, ўз ҳақини танимайдиган, ҳукмдорларнинг тилсиз-забонсиз хизматкорига айланиб қолган, умри бўйи эшшакдан баттар хизмат қилиб, охирида етишгани фақат шу қоронғу гўр — саёқ итлар ҳам ҳазар қиладиган ўрз. — бир бахти қора аждар бўлса керак! Гапим нотўғри бўлса бу жаҳаннам қудуғи «Аждар» деган улкан номга муносибми, эҳ дунё, дунё! Мен гапирсам — отим ғийбатчи...»

Кампирнинг гапи даҳшатли бир гулдуросдан бўлинибди. Қудуқ ичида гўё момақалдироқ тургандай зилзила бошланиб, ер ёрилгандай бўлибди. Сабаби, бу ерда чиндан ҳам қирқ минг йил бурун уйқуга кетган бир кекса Аждар тупроқ остида оромда ётар экан. Қирқ минг йилки, уни ҳеч нарса уйғота олмаган экан. Лекин кампирнинг ғалати танқиди, таънакор гаплари шўрликнинг жон-жонидан ўтиб кетибди. Аждарнинг ҳаёти чиндан ҳам кампирнинг қарғишидагидек аламли бўлган эканми ё шунчаки ғийбатга чидамасданми, ишқилиб, шарт ўрнидан қўзғолиб, осмони фалакка кўтарилиб, қудуқни тарк этибди.

...Айтишларига қараганда, шу куни ҳаво очиқ экан, лекин бирдан момақалдироқни эшитиб, ҳамма ҳайрон қолибди. Биров: «Ана, Аждар ғийбатчи кампирни нариги дунёга олиб кетди!» деса, биров: «Йўқ, Аждарнинг ўзи кампирнинг гапларидан безор бўлиб қочиб кетган!» деб гап қилган. Хуллас, шу-шу, бу жойни энди гоҳ «Аждар қудуқ», гоҳи эса «Кампир қудуқ» дейдиган бўлишибди. Бу воқеа қаерда ўтган дерсиз? Айтмайман! Буни ўзингиз эслаб кўринг: яшаётган жойингизга яқин ерда «ажина қудуқ», «алвасти ғор», «шайтон ўра», «жин тешик» каби сирли, хилват жойлар бор! Уларнинг кўпчилигидан ҳалигача ғўнгиллаган овозлар эшитилиб туради. Ишонмасангиз, бориб кўринг...

ЕР ТАНЛАШ

«Қизил гул» байрами. Ясан-тусан оломон. Уйин-кулги баравж. Қўчқор уришлари. Ҳуққабозлар. Со-занда труппаларининг тараф-тараф айтишувлари. Йигитлар ўзларига ёр танлайдилар. Одат бўйича бошларига ҳар бири ўзича бир нима кўтариб чиққан қизлардан кўзлари узилмайди уларнинг. Бу нарса-лар гўё қизларнинг ақли, зукколиги, дидидан хабар берган.

Бир йигит, неча наврўз
Юрмай ҳеч ови-дови,
Сайилга кебди бугун
Онаси-ла иккови.
Сайилмисан сайил бу,
Ўз гулингни танла, уз,
Ана, бошда кўзаси —
Келмоқда бир оймқиз,
Йигит одат бўйича
Унга луқма ташлапти:
«Айт, кўзангда не бор?» деб,
Билагидан ушлапти.
Шундай жавоб дебди қиз:
«Кўза — ризқ-рўз нишони.
Қозон-ўчоқ — уй-рўзгор,
Дилнинг тилак-армони...»
Она мойдек эрипти:
«Айни бизбоп, шунн ол!»
Ўғил-чи ғудранипти:
«Менга керакмас қарол...»
Ўҳ-ҳў! Анави кимди?!

Юришга боқ, юришга!
Бошидаги чамбари
Тўла олтин-кумушга.
Йигит одат бўйича
Қув бир савол ташлапти:
«Бой экансан!» деб қизнинг
Билагидан ушлапти.
Мағрур кулипти жонон:
«Йигит, баланд жойданмиз!
Нақ қирқ туя сепим бор,
Ердан эмас, ойданмиз!»
Она мойдек эрипти:
«Ўғлим! Бахт бу! Шунини ол!»
«Қўйинг! Тиллолик уйда
Ухлолмайсан бемалол...»

Она жеркиб ўғлини
Яна юришса бир оз,
Рўпарадан келармиш
Хўп ясанган бир танноз!
Фаранг рўмол қошинда,
Этиклари амиркон!
Бошига қўйган савати
Гўё упа-атир кон!
Йигит энди бу қизга
Пичинг савол ташлапти:
«Бошингдаги не ҳикмат?»
Деб белидан ушлапти.
Тўсатдан ёт бир тилда:
«Бу — зўр сават!» дебди қиз,
«Кетдик! Чет тилда сўйлаш —
Маданият!» дебди қиз.
Она бир оз жим туриб
Дебди «Ёқса, ол, майли...
Маданиятли бўлайин
Шу келганим туфайли!»

«Қўйинг, ойи, ҳеч қачон
Ўз тилимни сотмайман!
Она деган сўзни ҳам
Бошқа тилда айтмайман!»
«Қайсарлигинг қурсин!» дер,
Тоқати тоқ онанинг.
«Сендай фарзандлар қилар,
Бағрини доғ онанинг!»

Сайил-да! Қиз кўп! Ана
Ғоз келар бир дўндиқча,
Бошидаям ул-булмас —
Чоғроққина сандиқча.
Сандиқчаки, лиқ тўлган
Турли-туман мевага.
Йигит киноя қилар:
«Возоргами, нимага?!»
Қиз уялиб турибди,
Юзга тортибди парда.
«Мева — насл дейишар
Қадимдан ўзбекларда...»
Она мойдек эрипти:
«Келиним бўл!» дебди шод.
«Уйим болага тўлсин,
Бахтли яшанг умрбод!»
«Нима бўпти, — дер ўғил.
Ҳар бир гапга учасиз!
Ахир ҳамма аёл ҳам
Она бўлар, шубҳасиз!»

Жиғибийрон денг она,
«Пешонангдан кўр, болам.
Бўлди! Тўйдим, чарчадим!
Энди ўзинг юр, болам!
Сайилга бир қара, ҳой,
Минг қиз келар йўлингдан!

Биттасига эр бўлиш
Наҳот келмас қўлингдан?!»
Аmmo йигит бу асно
Қизларнинг орасидан
Кимнидир кўриб қопти
Кўз узмай қорасидан!
Бу ранг-баранг чаманда —
Кўзга тушган ким у, хўш?!
Ҳеч нарса йўқ бошида,
Тагин икки қўли бўш...
Она кўриб ул қизни,
Дебди: «Қилма наззора!
Кўряпсан-ку, у бир зор...
Ноумид бир бечора...»
Лекин йигит ўйланмай
Қизга етиб олибди.
Икки оғиз сўз айтиб,
Кўнглига қўл соғибди:
«Одатларни, наврўзни
Наҳот унут қилибсан?!
Бошинггаям ҳеч нарса
Кўтармасдан келибсан?!»

Рост! Қизиқ-да! Атрофга
Одам тўлиб кетибди.
Қиз эса бир тин олиб,
Шундай жавоб этибди:
«Йигит! Қутлуғ бу айём
Эзгу сўзлар сўзланар!
Орзу-армон айтилиб,
Олис йўллар кўзланар!
Муҳаббатим қозонмоқ
Насиб этса гар кимга,
Мен бир умр ўшани
Кўтаргайман бошимга!»

ДАВРОНШОҲНИНГ СУВРАТИ

Эртакларда кўп қадим
Замонлар эсланади.
Кўп қизиқ воқеалар,
Маконлар эсланади.

Ва лекин баридан ҳам
Олдин Журжон томонда
Шоҳ Даврон ўтган номдор —
Ҳам довруқда, ҳам донгда.

У шундай зўр бўлса ҳам
Гоҳо ўйга толаркан:
«Ўткинчи-да, деб, дунё!»
Минг хаёлга бораркан.

Аммо зерикмас экан:
Ёнда доим аёнлар —
Иш буюрсанг мечалу
Гап берсанг нуқтадонлар!

Бир куни улар ҳамсўз
Шоҳ қошига кебдилар.
Ялтоқланиб, букланиб
Шундай бир сўз дебдилар:

«Шоҳим, жарчиларни тез
Элу юртни кездиринг.
Рассомларни чақиринг,
Расмингизни чиздиринг!

Аяшмасин бўёқ, зар,
Тер тўкишсин фидо жон.

Акс этсин унда сизнинг
Савлат, давлат, мангу шон!

То энди дўсту душман
Суйиб эъвозласинлар.
Тавобда бўлсин унга
Асрлару насллар».

Зум ўтмай, шу хусусда
Етибди элга фармон.
Бироқ қоча берибди
Рассомман деган ҳар жон.

Боис, вужуди шоҳнинг
Гўё қуруқ қоратол,
Бир кўзи юмуқ кўру
Бир оёғи калта-дол.

Ким чизар шундай зотни,
Қайси устаси фаранг?
Қандай ифода этар
Қандай санъат, қандай ранг?!

Аммо эски нақл бор:
Тўпдан чиқар туман гап!
Бир чет жойда уч рассом
Яшар экан ранг сайлаб.

Усмоқчилаб, биттасин
«Дангалчи», дер юрт-эли.
Қони қайноқроқ экан,
Чўрткесар экан феъли.

Иккинчиси — Сайқалчи,
Гултаъб, зариф ҳам зукко.
Кўп нохуш ҳолатни ҳам
Чизар экан жо-бажо.

Учинчисин эл, қизиқ,
«Пайсалчи» деб атаркан.
Чунки ҳар бир ишни у
Кўп ўйланиб этаркан.

Шундай қилиб Дангалчи
Отланибди дадил, дов,
Биров оқ йўл деб қопти,
Қопти афсус деб биров.

Келиб: «Шоҳим,— дебди у.
Сиз одилсиз, мен ҳам мард!»
Ва чизибди шоҳ расмин
Қўшмай-олмай битта гард!

Шоҳ сувратга боқиб жим,
«Қойил, дебди, боплабсан!
Қиёфам — ўзим, лекин
Сал... руҳимни топмабсан!

Юртни бошқаруримда,
Сочганим чоғ заҳримни
Авзойим шундай! Аммо
Қайга қўйдинг меҳримни?!

Ахир ҳали бор юртни
Ўлдирганим йўқ-ку, айт,
Бирон ёрим-дўстимга
Зулм этдимми бирон пайт...

Расмингдан мақсад, билдим,
Жиркантирмоқ авомни!
Дор кутади сенигдай
Фикри бузуқ рассомни!»

...Дангалчининг ўлганин
Айтиб бўлмай ҳам жарчи,

Саройга назокат-ла
Етиб кебди Сайқалчи!

Шоҳ расмин у минг алвон
Вуёқларга қорибди.
Расмда шоҳ — ёш ўғлон,
Отда адл турибди!

Яъни, «андак» нуқсонлар
Топибдилар тез барҳам.
Ўттиз икки мучали
Кўринибди, соғ, ўктам!

Шоҳ қаҳқаҳа урибди:
Қойил, дебди, боплабсан!
Бунда руҳим бор! Лекин
Сувратимни топмабсан!

Бунда қани жаҳонга
Ларза солган шерюрак?!
Бу бир кулинч, юпқа лаб —
Сузик кўзли хезалак!

Бунингни кўрса ёвлар:
«Шуям шоҳми?!» демасми,
Мени ёш ва ғўр билиб,
Қўшин тортиб келмасми?!»

Жаҳл билан шўрликнинг
Бошин обди Давроншоҳ.
Бошқа рассом топинг деб,
Заҳрин собди Давроншоҳ!

Шошиб шунда жарчилар —
Пайсалчига келсалар,
«Муҳим гап бор, дебди у,—
Жиндак сабр қилсалар!

Ҳали тугал этай жам
Ул зотга хос рангларни,
Уқий-англай ул қилган
Савашларни — жангларни!»

Фурсат ўтиб, шоҳ уни
Келтиринглар, дебди тез,
У пайсалга солармиш:
«Рангларга мос топай ҳис...»

Шундай қилиб, охири
Муҳлатлар ҳам битибди!
Келиб шоҳ ўтрусида
У мўйқалам тутибди.

Аста чиза бошлабди,
Рангларга руҳ берибди.
Ҳар бир чизги олиб жон,
Ҳар бир бўёқ эрибди.

Суврат битиб, ниҳоят,
Кўрсатилса шоҳга, оҳ,
Қаттиқ таъсир қилибди —
Узоқ қараб қобди шоҳ!

Расмда шоҳ — сайёдмиш —
Ов завқига чўмилган!
Қўллариди таранг ёй —
Кўр кўзи чирт юмилган!

Чўлоқ оёғини-чи,
Бир харсангга тираб соз,
Шай турармиш отишга —
Кўкда учиб борар ғоз...

Мамнун бўпти Давроншоҳ!
«Қойил, дебди, бошлабсан!

Сахтим — дадил! Руҳни-да
Ғоят тетик сақлабсан!»

Шунда сарой аҳли ҳам
Енгил нафас олибди.
Суврат — баҳона, барча
Шоҳни мақтаб қолибди.

Рассом эса бир четда
Хаёл суриб турар бот:
«Шоҳ сувратин чизсанг, шарт —
Пайсал, фикр, эҳтиёт!»

КАЛТА МИНОР ФАРЕДИ

Биттагина эди орзуси устанинг:
Оддийгина минора қурса!
Юксак бўлса —
булутлар суйкалиб ўтадиган!
Рангин бўлса —
кўклам
шунга қараб
ўйланиб қоладиган!
Ҳар бир пиллапоясида
умри эсига тушса кишининг!
Салобатли бўлса —
қараганда
Кўнгли ўсса одамларнинг!
Хуллас,
Уста хонга ёлбориб борди.
«Бу — салтанатингизнинг кўрки бўлгай!
Авлодларга сизни эслатиб тургай!»

...

Ишлар бошланиб кетди.
Минора —
кичкина одамнинг катта орзуси.
Бироқ ҳукмдор
қўли етган жойдан эмас,
оёғи етган жойдан ахтаради
ўз шуҳратини!
Яна уруш! Яна ҳарб!

...

«Бари бир тиклайман!»
Қариндош-уруғини чорлади.
Бир газ.

Дўст-ёр, эл-юртни айтди кўмакка,
Мақсадини тушунтирди.
Яна бир газ...
«Бари бир тиклайман!»
Ҳеч илинжи қолмаган эди энди.
«Тиланчилик қиламан... тиклайман!»
Яна бир газ кўтарилди минора!
Ярмига етди,
ЯРИМ МИНОР бўлди!
«Бари бир тик...»
Бироқ шу пайт пастдан
дағал буйруқ эшитилди.
«Ҳей, йиғиштир! Аскар керак хонга!»

...

Орқасига қарай-қарай кетди уста!
Қоқила-қоқила кетди уста!
Йиғлай-йиғлай кетди уста!
Орзусининг ярмини олиб кетди уста!
Ярмини минор тахлит қолдириб кетди уста!
Қаёққалигини айтмай кетди уста!
Шу кетганча қайтмай кетди уста!

...

Бироқ хондек шафқатсиз эмас-ку Табиат!
Замондек шафқатсиз эмас-ку Табиат!
У қудратли шамолларини ишга солиб,
дунё бўйлаб оққув булутларни йиғди —
яшинлар билан миҳлади Ярим минорга!
Табиат тонгдан шомгача қуёшнинг бор нуруни
тўка бошлади Ярим минор устига...
Кун ботгандан тонг отгунга қадар
Сонсиз юлдузларни қадади Ярим минор устига...
Лекин... ҳамон Яримлигича қолаверди минора!
Яримлигича қолаверди кичкина одамнинг катта
орзуси.

...

Бугун Хивага минг-минглаб кишилар келади
дунёнинг ҳар ёғидан!

ЯРИМ МИНОР! ЯРИМ ОРЗУ!

Тобора кўпроқ,

кўпроқ келмоқда одамлар!

Уни кўрганларнинг ўз Ярим минори пайдо бўлади
энди!

УН УЧИНЧИ ЭШИК

Ғазна узра буй чўзмишди бот
Ҳайбатли ва қўрқинчли сарой.
Бундай шиддат, бундай маҳобат
Бағдодда ҳам йўқдир, ҳойнаҳой!

Ичкарисси ваҳм бир дунё,
Ун иккита эшиги бордир,
Уртада тахт... Ғазабнок сиймо...
Теграсида ўн икки қандил...

...Ғазаб сочар Ғазнавий Султон,
Аъёнларин тергайди бир-бир.
Сарой аҳли уни бирон он
Овутмоққа излайди тадбир.

Совуқ чўғлар ўйнар кўзида —
Дўзах қуши очгандай бола:
Қарашидан тупроқ юзига
Ёғиб турар кулфат ва нола.

На зиёфат, на чолғу — базм
Ёқа олди кўнглига чироқ.
Чаплангандай нурсиз бир расм,
Хира эди бу кўшк, бу равоқ.

Ҳоритганми уни сафарлар,
Қутуртдими балки шонлари?!
Ё қалбига даҳшат қуярлар
Хуросонда тўккан қонлари?!

Ё ғазабга солурми бу дам
Тиз букмасдан турган Ҳиндистон?

Унда кезса гўдак устида
Рақс этгувчи бир шивасимон?..

Ҳайрон этар бизни минг-минг йил
Табиатда ажиб бир савдо:
Қайси бир иш мушкулдан мушкул,
Ечмоқ уни соддадан содда.

Фақат баттол вазири Ҳасан
Зап биларди Султон феълени.
Бир кори ҳол сезиб, хусусан,
Келиб қолди боғлаб белини.

Суяр эди вазирин Султон,
Содиқлиги, қувлиги учун.
Ва ҳозир ҳам... кўргани замон
Ариб кетди бошидан тутун.

«Давлатпаноҳ!» — бош эгди вазир,
Кўзларида маккор бир зиё.
«Амрингизга келдим мунтазир,
Мунтазирдир унга бор дунё!»

«Гапир!» «Қуллуқ! Минг-минг қулингиз
Ҳукмингизга зору интизор.
Биттасини синаб кўрингиз,
Эмиш, унинг қизиқ нақли бор!

Гап шундаки...» — Ҳасан букланиб,
Ғазнавийга шипшитади гап
Ва тунд Султон бирдан тикланиб,
Қаҳ-қаҳ урар мастларга ўхшаб:

«Хўш, хўш! Қани олиб келинсин!
Ўзим уни қиламан сўроқ!
Ёлғон чиқса гаплари лекин,
Синдирурман бошида таёқ!»

Базўр тутган ўлжасини ҳам
Уйнаб емоқ одат мушукка.
Шоҳларнинг ҳам кўнгли, ё эгам,
Мойил экан шундай «қўшиқ»қа!
Яқинларин тўплади Султон,
Берунийни кута бошлади.
Тадбирини қилдию аён,
Кула-кула кўзин ёшлади:

«Эмиш, ўша хоразмлик зот
Уқир эмиш кўзлардан маъно!
Уқир эмиш хаёлни ҳам бот,
Айтар эмиш янглишмай асло!»

Уйлаб боқсанг, баъзан кишига
Ҳайрат солар ўтмишда бир ҳол.
Ҳукмдорлар ҳамма ишига
Аҳмоқларга очдирдилар фол:

Йиғилганлар лол ва фархунда
Ғазнавийнинг топқирлигига.
Қолган ишлар баҳоси бунда
Турмас эди ярим мирига...

Кутардилар улар ҳам сармаст,
Топилди деб масхара, эрмак.
Нодон қулга гўё эрк эмас,
Хўжасининг шодлиги керак!

...Тугаб борар Султоннинг сабри,
Учқунланар кўзлари беҳис.
Ниҳоят, ул «Хоразм фахри»
Ғазнавийга келди юзма-юз.

Ана турар у — тоза хилқат,
Кўзларида кўкдай тубсизлик.

Чоҳрасида порлар бешафқат
Қатъий сабот, мужассам ўзлик:

«Султонларга биздан не даркор,
Тинч қўярми ахир бу золим?
Дил хушлаши учун ҳукмдор
Энди керак бўптими олим?!»

Сукунатдан қўрқарди аммо
Ғазнавийнинг қаттол юраги, —
Қаҳ-қаҳ урди ваҳмини гўё
Кулку билан бекитган қаби:

«Эшитдимки, сея бир сеҳргар,
Уқирмишсан кўзлардан маъни.
Биз не хаёл сурсак-да агар,
Топармишсан янглишмай ани...»

Теграсига назар солди у,
Аъёнлари қотгандилар лол,
Турардилар кўксида гулу —
Вўрои кутган япроқлар мисол,

«Эй сеҳргар! Қани, яқин кел!» —
Ер депсиниб ҳайқирди Султон,
Титраб кетди ўн икки қандил,
Титраб кетди ўн икки айвон...

«Хўш! — деб яна турди ўрнидан.
Нени хаёл этишимни айт!
Эшиқларнинг қайси биридан
Ҳозир чиқиб кетишимни айт!»

Ва шу лаҳза тўқнашди бирров
Икки сиймо — икки хил нигоҳ.
Тўқнашгандай сув билан олов,
Тўқнашгандай ўпқон билан тоғ.

Балки осмон бўлгандир талаш,
Тўқнашгандир унда тун ва тонг.
Шу ўтлуғ зум, шу олов қараш
Лекин мангу этади давом...

...Ғазна узра бўй чўзмишди бот
Ҳайбатли ва қўрқинчли сарой.
Бундай шиддат, бундай маҳобат
Бағдодда ҳам йўқдир ҳойнаҳой.

Ичкараси ваҳм бир дунё,
Ўн иккита эшиги бордир.
Уртада тахт... Ғазабнок сиймо...
Теграсида ўн икки қандил...

«Қоғоз, қалам!» — дер Абу Райҳон,
Неларнидир ёзар мук тушиб.
Теграсида аъёнлар, Султон...
Теграсида ўн икки эшик...

Сал ўтмаёқ ёзганини у
Ғазнавийга узатди сипо.
Султон эса хатни олди-ю,
Жимжит туриб қолди бир асно.

Аъёнлар ҳам ҳайрон: «Бир нави
Келармикан жавоблари мос?»
Ўқимади хатни Ғазнавий,
Заҳарханда илжайди, холос.

«Хўш, топдим де?!» Бирдан қўзғолиб,
Навкарларин чорлади тезкор.
Ва ўн икки эшик ҳам қолиб,
Йўл очдирди буздириб девор!

Ғолиб назар, девкор юриш-ла,
Шул «эшик»дан чиқиб кетди у.

Тез қайтди-ю, хатни ўқишга —
Вазирига фармон этди у!

Не бўлди деб, хўш, ундан кейин,
Ўтирмайлик, дўстларим, қайтиб.
Ул хатда не ёзилганлигин,
Мушоҳидлар кетганлар айтиб:

«Кимнинг агар бор тахти тожи,
Куч-қудрати тагин устувор, —
Қай томонга юз бурса — ҳаждир.
Қай томонга шаҳд этса — йўл бор!»

...Ғазна узра бўй чўзганди бот
Ҳайбатли ва қўрқинчли сарой.
Бундай шиддат, бундай маҳобат
Бағдодда ҳам йўқдир ҳойнаҳой.

Ичкараси ваҳм бир дунё,
Энди ўн уч эшиги бордир.
Ўртада тахт... Ғазабнок сиймо...
Теграсида ўн икки қандил...

ЯНГИ ШЕЪРЛАР

МАЙНИ ШАРАФЛАЙЛИК

Бу тонг тупроғимда ўзга бир чирой,
Минг товус қўнипти унга, минг хумой,
Ҳар булоқда қуёш, ҳар куртакда ой,
Айтинг, не фасл бу, айтинг, не чирой,
Майни шарафлайлик, дўстлар, майни!

Ерлар зангор, кулган ой ҳам шу ойдир,
Гуллар зангор, кулган ой ҳам шу ойдир,
Диллар зангор, кулган ой ҳам шу ойдир,
Эллар зангор, кулган ой ҳам шу ойдир,
Майни шарафлайлик, дўстлар, майни!

Орзулар ойи бу, тилак ойи бу,
Ҳаяжон ойи бу, юрак ойи бу,
Пучлар пуч, сараклар сарак ойи бу,
Ҳаётнинг энг керак, керак ойи бу,
Майни шарафлайлик, дўстлар, майни!

Дилга солган чексиз ларзаси учун,
Ҳар бир ранги учун, ҳар саси учун,
Оппоқ капалаклар галаси учун,
Умрининг шу гулдек лаҳзаси учун
Майин шарафлайлик, дўстлар, майни!

УРУШ ЙИЛЛАРИ КИНОХРОНИКАСИНИ КЎРИБ

Кўз ўнгимда ялт-юлт манзара,
Бири ёрқин, бириси хира.
Қора салиб, жанг, оқ ҳамшира...
Эҳ, қадимги киноленталар!

Тупроғимда мағрур кезар ёв,
Европа ҳам Чингиз туғди-ёв!
Мен, мен нечун бўлолмадим гов?!
Эҳ, қадимги киноленталар!

Ул урушни кўрдим шу тахлит:
Қўли — милтиқ, сиёғи — таҳдид,
Кўзлари — гўр, қирқ миллион шаҳид...
Эҳ, қадимги киноленталар!

Қўрқдим, замон дўниб қолган деб,
Қуёш чиндан сўниб қолган деб,
Келгиндилар юртни олган деб...
Эҳ, қадимги киноленталар!

Аммо кино тугади бирдан,
Не бошланар у тинган ердан?!
Энди тинмай ўтар хотирдан
Ул қадимги киноленталар!

Хотиралар — ҳур қолган ерим,
Хотира — қабр узра йилдирим,
Хотира, бу — овозсиз фильм,
Бу — қадимги киноленталар!

Умр нима? Лентадай бир гап!
Замон майдон! Юрт — улуғвор саф!
Келажак не дер акан қараб:
Биз — эртанги киноленталар!

1975

ТУЙ МАҚТОВИ

Диёрим Хоразм, сенинг шуҳратинг
Тарихан — қадимий нуфуздан маълум,
Сен Жайхун ўғлисен, феълинг — хислатинг
Дашт аро Оролдек денгиздан маълум.

Осмон муаррихдир сенга, ер — котиб,
Юлдузларинг сўнмиш тонгни уйғотиб,
Толмас Амударё вақт каби оқиб,
Қум аро қолдирган минг издан маълум.

Сени ким билмайди бу ер шарида,
Азалдан нигоҳинг кўкнинг қаърида,
Устоз Берунийнинг ёндафтарыда
Ном олган мингдан мўл юлдуздан маълум.

Оташ фарзандидир Жалолиддининг,
Боиси, ўт эди сиғинган дининг,
Ҳаргиз келгиндини суймади жининг,
Искандар, Қутайба, Чингиздан маълум.

Кечмишингдан айтсам — қонлар кўрингай,
Бошда тож — пойида қонлар кўрингай,
Гоҳ нурли лаҳзалар, онлар кўрингай,
Бу — шоир ҳукмдор Феруздан маълум.

Машшоқсан — орзуни куйга сололган,
Шул сабаб тарихда узоқ қололган,
Бугун ҳам куйчи юрт номин ололган,
Комилжон, Ҳожихон ҳофиздан маълум.

Зўр қалблар исёни эрур инқилоб,
Замонлар ғамига ул нурли жавоб,

Ўни аҳли дунё қиларкан тавоф,
Тун ўрнида балққан кундуздан маълум.

Даврда Лениндек инсон ягона,
Меҳнатдир ул зотда нишон ягона,
Тирик пайт олгани унвон ягона —
Сендан! Инқилобий қомусдан маълум.

Аслан ерсеварсан — мақтамоқ абас,
Ҳар яшил гиёҳга ҳаётинг эваз,
Асрий гужумларинг юзалаб эмас,—
Ер қалбига отган илдиждан маълум.

Гарчи пахта енгил — оғир тош сенда,
Иш деса энг кекса ва энг ёш сенда,
Оддий пахтакордир ой, қуёш сенда,
Авжинг эрта қишдан, кеч куздан маълум.

Дўсов эгарлаган той бугун тезкор,
Ободон, зарифлар ишбоши — саркор,
Эркин, Фозилларда хуш калом бисёр,
Шоири, деҳқони бир сўздан маълум.

Айтаверсам, бутун юрт аён бўлур,
Ҳар уйда барака, қут аён бўлур,
Тилда бол, кўзларда ўт аён бўлур,
Эл файзи ҳар йигит, ҳар қиздан маълум.

Бу йил катта байрам, катта тўй йили,
Катта зўр режалар, катта ўй йили,
Катта хирмон йили, катта бўй йили,
Илк карвонинг узра қирмиздан маълум!

1977

УЧРАШУВ

Мен Сизни кечқурун учратдим.
Танишга ўхшади юзингиз.
Аввал, аввал қайда кўришган эдик?!
Ҳа, бу — Сиз!

Ўзингиз, ўзингиз!

Сира ўзгармабсиз!
Қанча вақт ўтди...
Ўша тийран кўзлар. Меҳр, Эътибор.
Ўша куйинчаклик. Имон. Оқибат.
Ўша фидойилик.
Ўша ғурур.
Ор.

Биринчи учрашувимиз ёдимда йўқ.
Унга кўп замонлар бўлди. Қирқ Аср!
Минг йил олдингиси эсимда: Хоразм.
Уктам пайтларингиз. Етук. Беназир.

Ҳамма хоразмийлар Сизни биларди.
Хизматингизга ҳатто Беруний қарздор.
Бухоро сиз боис номдор бўлди
Ибн Синога Сиз улфат сирдош, ёр.

Сўнгроқ Яссавийга маҳрам. Мурид. Дўст.
Ўтрор ҳам эсимда.
Темур тўхтови.
Самарқандга қадар йиглаб келдингиз
Амирсиз тулпорнинг тутиб жиловин.

Улуғбек ҳар юлдуз кашф этганида
Қувончини Сиз билан кўрарди баҳам.
Навоий шеърларин юртга ёйган Сиз,
Сиз уни дўст этган Бейқаро билан.

Сизсиз битган эмас шоҳларнинг иши,
Оддий фуқаро ҳам сиздан хўп бурчдор.
Ўтган асрларнинг ёдгорларида
Сизнинг ўлчаб бўлмас эмгагингиз бор.

Кўп замон тўнiamoқ, талон, беэга,
Нурдан четда ётган чоғи еримиз,
Инқилоб деган гап чиққанда,
қўрқмай,
Зора! Деб сўнги ризқ-рўзни бердингиз.

Уруш йиллари ҳам кўрардим Сизни,
«Биздан қурбон кўп...» деб гап бўлардингиз.
Асил йигитларни йиглаб кузатиб,
Етимларни кулиб қаршилардингиз.

Мен бугун қишлоқда учратдим Сизни,
Жуда, жуда таниш юзингиз.
Исмингиз нимаиди, ҳалиги? Аттанг...
Ҳа, бу — Сиз!

Ўзингиз, ўзингиз!

Гарчи БМТ да рўйхатда йўқсиз,
Маҳаллий доврўқлар таратмоқдасиз.
Шахтанинг камтарин тангриси бўлиб
Оламга текин нур тарқатмоқдасиз.

Лекин ўзгармабсиз...

Қанча вақт ўтди.

Уша тийран кўзлар. Меҳр. Эътибор.

Уша куйинчаклик. Имон. Оқибат.

Уша фидойлик.
Уша ғурур.
Ор.

Шаҳарнинг ҳам миллион қиёфаси бор,
Лекин сизни кўрсам танийман дарров.
Битта назарингиз менга кифоя —
Руҳимга ёйилар анор гули олов.

Юртда зўр кишилар етишсин дейсиз,
Қар бир ёш ниҳоли севиб суясиз,
Аралаш-қуралаш асрда халқнинг
Мағзи пок қолсин деб кўясиз.

Кимсиз?

Танитишга ҳожат йўқ асли.
Исмингиз шеъримнинг жисми жонида.
Жойингиз ҳам аниқ:
Сиз мангу борсиз —
Қар бир асил ўзбек хонадонида!

1978

* * *

Қайдан келиб қолдинг, қайин, оқ қайин,
Бу турфа дарахтлар тигиз ўрмонга?!
Нега керак экан нозик вужудинг
Бу қорлар мулкига, бу қаҳратонга?!

Бир ёқдан жодугар игнабарг арча
Чимчилаб-чақишга уринса зимдан,
Бир ёқдан чўнг эман зуғм этар сенга,
Беҳаё қарағай яланғочлар тан.

Агар туғилганинг рост бўлса шунда,
Жиндак шаббодага титрарсан нечун?!
Қора тамға ўйиб кумуш баданга,
Нечун оқизарлар кўз ёшингни хун.

Амир ҳарамида тутқун қиз рақсин
Қизлархон қайғули этгандек ижро
Ўрмон саҳнасига сен — оқ раққоса
Биргина лаҳзага чиқдингмикан ё?!

Инжа ўхшатмалар кўпдир.

Лекин сен

Бу қора ўрмонда ёлқинсан мағрур!
Не сўз?!

Азалдан-да поклик, нафосат
Шундай шароитда яшашга мажбур.

1978

СЕНИ ЯХШИ КЎРАМАН

1

Сен оппоқ кўйлақда
 қорасоч —
Тушимда кўриндинг ёш пари
Ва бор-йўқ хотирот оламим
Чекинди руҳимдан ташқари.

Ким бўлдинг? Танимни осмондан
Қуёшга нур қилиб элатган!
Ким бўлдинг? Мудроқ бу танамда
Саноқсиз дарахтлар гуллатган!

Бу сенсан, муҳаббат, танидим,
Ўйлаган, кутганим, деганим.
Лекин сен, наҳотки, билмадинг,
Бу — бир туш, уйқуда эканим?

На орзу этолмай бир бўса,
Изҳорга на бир сўз узилмай,
Туш бирдан узилди...

Армонлар

Қолдилар қатлари бузилмай.

Лекин сен келишга ваъда бер,
Майлига, тушимда, бир замон —
Муҳаббат, мен сени кутаман,
Кутаман, уйғонмай ҳеч қачон!

2

Ўқий олмас бўлдим китоблар,
ҳарфлар кўзга аранг кўринар,

фақат сенинг чеҳранг кўринар,
сўзлар достонидан кетиб.

Чаман кезсам энди тинчим йўқ,
на капалак, на ранг кўринар,
фақат сенинг чеҳранг кўринар
гуллар бўстонида кетиб.

Оқшом кўзни юмсам ҳам шу ҳол,
кўкда ялт-юлт бир жанг кўринар,
фақат сенинг чеҳранг кўринар,
юлдуз осмонидан кетиб.

Муҳаббат деб келдим дунёга,
ошиққа ер-кўк танг кўринар,
фақат сенинг чеҳранг кўринар,
дунё ҳар ёнидан кетиб.

3

Тақдир, нега ишқнинг икки юлдузин
Бир қутлуғ айёмда этдингу бунёд,
Қуюн, чочинларга ташладинг бизни,
Тиниқ бир осмонда қўймадинг озод?!

Тақдир, нега бизни замондош айлаб,
Бир ҳаёт тузини кўргизиб баҳам,
Бир бор тўйдирмадинг лекин дийдорга,
Уни ҳам, мени ҳам этмадинг хуррам?!

Нега бир тупроқда бериб таваллуд,
Бу жаннат диёрда бор этиб бизни,
Ер ости, ер устин ганж этдинг,
лекин
Айтишга қўймадинг энг муҳим сўзни?!

Нега бу минг йиллик номдор шаҳар —
Бағри шарқу ғарбга очиқ бир макон,—
Тоғиб беролмади иккимиз учун,
Ё бир йўл, ҳеч қурса, битта ошиён!!

Чақин, камалаклар дарғаси, тақдир,
Қисматлар қомусин битганинг маҳал,
Аввал юракларга боқ, титраб турган,
Муҳаббат йўлларин равон эт аввал!

4

Кўп кезма дарахтзор боғлар ичинда,
Дарахтлар дил дўстинг бўлолмас сенинг.
Чорласанг келолмас, ёниб қучолмас,
Сен фақат менинг бўл,
меники,
менинг.

Кўп қолма жаранг сув булоқ бўйида,
Булоқ ҳам дил дўстинг бўлолмас сенинг.
Қайнашим чашмадан теран жойдандир,
Сен фақат менинг бўл,
меники,
менинг.

Кўп титма муҳаббат китобларини,
Китоблар дил дўстинг бўлолмас сенинг,
Бу ишқнинг тарихи менинг қалбимда,
Сен фақат менинг бўл,
меники,
менинг.

5

Турмушнинг йўриғи боис гоҳида
Кутганларинг қилмас саховат, карам.

Шундаям орзум ўзинг бўлгансан,
Қишдан яратганман ўзимга кўклам.

Бир кунлик насиба пойида қушлар
Ерга минг бор чумдук урсалар сарсон
Мен кутдим лабингдан бир тотишни зор,
Сўнг минг йил яшай деб масту беармон.

Кундуз — ҳамма нурдан кўзи тўқ чоғлар
Юлдузларни ҳеч ким олмас ёдига!
Сен сиёҳ сочингни ёй учқунлатиб,
Кундуз ҳам туш кўрган ошиқ отига...

Ким қандай кун кўрса кўрган замон бу,
Шоирнинг ҳолидан кулма, илтимос:
Хаёлдир ягона овунчи унинг,
Тириклик манбаи орзудир, холос.

6

Қуёш тонг олдида қизарган каби,
Гунчалар қисиниб юз ёрган каби
ийманиб келасан,
очилолмайсан:
«Анавилар бор-да, ўшалар...» дейсан.

Қўлингда Зухрадан гўё бир хат бор,
гўёки Лайлидан мерос қисмат бор,
минг йиллик ёзғутдан қутулолмайсан:
«Анавилар бор-да, ўшалар...» дейсан.

Азизим, юлдузлар фалакда бахтли,
инсон ўз қалбида —
юракда бахтли...
Сен сира ўзингни нурга солмайсан:
«Анавилар бор-да, ўшалар...» дейсан.

Гулим, «ўша»ларга ўчма-ўч очил,
сенинг учун бугун боғлар бўш, очил!
Уларни қўявер, улар қолмаслар,
чунки бизлар каби сева олмаслар!

7

Турналар учди,
Булутлар кўчди.
Оғочларнинг барглари
Ерлара тушди.
Ғамгин кўрдим сени бу кез-а,
Баҳорингни бермагил куза,
Табассум қил!

Нечун ой йўқдир,
Нурга жой йўқдир.
Ёшли кўзинг бор,
Жўшқин сой йўқдир.
Ғамгин кўрдим сени бу кез-а,
Ёш ярашмас бу чақмоқ кўза,
Табассум қил!

Жавобсиз сўзим,
Зор ўлди кўзим.
Дардинг надир, айт,
Жон тутай ўзим.
Ғамгин кўрдим сени бу кез-а,
Ғам тушмасин бу ширин сўза,
Табассум қил!

Қўзғолсин тоғлар,
Чайқалсин боғлар.
Қуёш юзиндан
Йўқолсин доғлар.
Ғамгин кўрдим сени бу кез-а,

Доғ ярашмас бу оппоқ юза,
Табассум қил!

8

Ногаҳон деразам чертилар.
Келган ким? Айни тонг не сазо!
...Ёзаман деб хатлар,

ёзмади.

Кимди у? Э, сенми, хуш сабо!

Сабожон, бор ўшал боғ томон,
Гулларни гапга сол таманно.
Келтиргил ифорли хабарлар,
Бор, содиқ сирдошим, хуш сабо.

У бармоқ текизиб жунжиккан
муз булоқ устида бўл пайдо.
Оппоқми сув ости тошлари,
сўзлаб бер, жон дўстим, хуш сабо.

Бор! Унинг дарчасин тўсгувчи
ичковак толни эг, сол гавго...
Оқ қоғоз ётарми сўрида,
ўсма-чи, қалам-чи, айт, сабо?

Фазони бўйлайди йўлдошлар,
Ер билан сўзлашар Ой, Зухро...
Шу яқин, сас етар бир жойдан
Менга ҳеч хабар йўқ, хат... сабо...

9

Соғиндим мен сени.

Кўргим келади,

Лекин айтолмайман ҳеч кимга буни.

Шаҳар гуж тош ўрмон. Бошимга тушган
қуёшга талпинган оғочнинг кунни.

Соғиндим. Кун-тунлар қатланди қалбда
Рангин ипаклари соғинчинг.

Агар

ёйсам йўллардаги симёғочларга
зорланиб етарди Самарқанд қадар.

Соғиндим, жаҳонда балки ҳеч бир тил
ҳижронни мукаммал ёзганмас ҳали.
Қадим ёзмалардек ул кунлар йитди,
бир сўзингни эслаш олам тасалли...

Дарахтман. Мен миллион япроғим билан
боқаман зор титраб сен келар кунга.
Соғиндим мен сени.

Кўргим келади,

Лекин айтолмайман буни ҳеч кимга.

10

Умр ўтар, вақт ўтар,
Хонлар ўтар, тахт ўтар,
Омад ўтар, бахт ўтар,
Лекин ҳеч қачон чиқмас ёдимдан.
Сенинг юришларинг, сенинг кулишларинг.

Баҳорда боғ на гўзал,
Қор тушса тоғ на гўзал,
Бу ёшлик чоғ на гўзал.
Лекин ҳеч қачон чиқмас ёдимдан
Сўзсиз қарашларинг, ҳолим сўрашларинг.

Ой чиқар гоҳ заҳоли,
Дўстлар кўпдир вафоли.
Ҳаёт шундан сафоли,

Лекин ҳеч қачон чиқмас ёдимдан
Сокин сўзлашларинг, пинҳон излашларинг.

Умр — йўл, қайрилиш кўп,
Учрашиш, айрилиш кўп,
Унутиш, айтилиш кўп,
Лекин ҳеч қачон чиқмас ёдимдан
Ўша кулишларинг, ўша келишларинг.

11

Мумкинми,

мен бугун кетар чоғингда
Эсдаликка бирон нарса сўрасам?
Бир илинж истайди юрагим сендан,
Фақат юпатмагил ва ичма қасам.

Энди учрашувлар бўлмас, биламан,
Бир кунда тўрт фасл эврилмас энди.
Гийбат қашқирлари, ҳасад итлари
Энди очдан ўлинг, кетинг, бас энди...

Мумкинми, мен сендан кетар чоғингда
Эсдаликка бирон нарса ўтинсам?
Ўзун қора сочинг кўздан узилди,
Хўпми, узун тунга ҳамдард тутинсам?

Бир ўхшамас қилиқ қилсам ногаҳон
Гир-гир ёш айланган ул кўзлар қани?
Қани
ул қиш, кузнинг заҳридан зада —
Орзу қушларимнинг осуд маскани?

Сенга не бердимки, бу соат яниб
Қалбимга бир овунч қилурман таъма?
Кетма деб айтишга ҳаққим йўқ ахир,
Хайр дейишга ҳам қўймас бир нима...

Чунки сергак, ёғду, хушвақт руҳ билан
Мен туйдим, биламан, сезасан сен ҳам:
Бизни учраштирди сирли бир Шодлик,
Энди айирмоқда англаб бўлмас Ғам...

Илинж шул:

кўр тақдир ажратса ҳамки,
Пинҳона қовушган икки туйғуни,
Менинг юрагимдан узолмас асло
Севдан ёдгор қолган нурли қайғуни...

12

Миллион жажжи фонус ёқди зарахтлар.
Камалак. Яшиллик. Ёмғир юз фоиз...
Имон келтиргайман аммо —
бу бёғлар
ёруғдир бизнинг-да севгимиз боис.

Ҳар оғоч, ҳар шохни уйғотди наврўз,
гул билан қитиқлаб карахт танини.
У сени кўрсатди менга.

Ва билдим
юрагим қаерда жойлашганини!

Оҳ, баҳор! Заминнинг сўз эркинлиги!
Майсалар куйлашар кўкка ўрлашиб.
Шу буюк қувончга жўр бўлдик биз ҳам
лабларим лабларинг билан бирлашиб.

Умр нима ўзи!

Имон келтирай,
ҳикмат бу, баҳордек қисқа ва аён:
Севги ила маъсуд онларни ўйла,
асил умр шулдир. Қолгани — ёлгон...

ДАЛА ШИЙПОНИДА УХЛАЁТГАН ГУДАККА

Дерларки, кишининг бош миясида
Ҳар доим бўларкан бир томир бедор,
Шу боисдан одам талай гаплардан
Ҳатто уйқусида бўлар хабардор.

Шу йил ёзда қайбир учрашув чоғи
Чамамда — Наманган, овлоқ шийпонда,
Ногоҳ кўзим тушди бола эмизиб,
Шеър тинглаб ўтирган ёш бир жувонга.

Бош солиб тингларди кекса деҳқонлар,
Ёшларга ҳам жуда мос эди сўзим.
Лекин ёнгинамда тинч ухлаб ётган
Шу гўдакда бўлди кетгунча кўзим.

Бир яшарми ўғлон, бошида дўппи,
Эғнида банорас кўк камзулчаси.
Оқ мраммар устига қўйилган гулдек
Она кўкрагида жажжи қўлчаси.

Мен шеъримда айтдим, тупроғимизнинг
Тарихида турфа тонглар отганин.
Талашу тортишлар задалаб, кўп вақт
Ҳақиқий бир эга кутиб ётганин.

Мен айтдим, исёнкор, ҳақ сўз шоирга
Қисмат гоҳ шафқатсиз ҳукм ёзганин.
Халқимнинг нодиму машрабларини
Ё майиб этганин, ёки осганин.

Мен айтдим арслонвор Ғафур Ғуломнинг
Давримизга солган гулдиросини.

Қуёшни олқишлаб, сўнг чақмоқ сўз-ла
Ёрита олганин булут остини!

Айтдим, бир эртақда тангри таолло
Ўлкамиздан олган жаннатга улги.
Беҳиштий мевалар, оби ҳаёт — сув,
Самовий мақомлар — бари минг йилги.

Мен айтдим, ер шари юмалоқ тамом,
Вақт ҳам ҳамма ерда бирдай югурик,
Аммо ё осмон паст, ё ери баланд,—
Хоразм тунида юлдузлар йирик.

Айтдим Бухорода қўзичоқларнинг
Териси ҳимралиб ёнса шуъладор,
Билингки, уларда ер остидаги
Беҳисоб конларнинг ҳоври — акси бор!

Самарқанддан айтдим, айтдим Тошкентдан,
Айтдим Абдулланинг шаҳри сабзасин.
Гўдак тинч ухларди.
Пахтазор ели
Неча бор кўмарди шоирнинг сасин.

Дерларки, кишининг бош миясида
Ҳар доим бўларкан бир томир бедор,
Ўша боис, одам талай гаплардан
Ҳатто уйқусида бўлар хабардор.

Мен шеър айтмоқдаман.
Олис шийпонда
Гўдак ухлаб ётар. Дала — беланчаги.
Илтижо қиламан, ўша бир сезгинг
Бедор бўлсин,

ухлаётган укам —

КЕҲАЖАГИМ.

1979

Айтмайман, тож-тахт деб ҳатто ўз элин
Қиличдан ўтказган не-не хонларни...

Кеча Европани ёндирган Гитлер
Ўзбек тупроғида отмаса-да ўқ,
Қўрғошиндан зилроқ қора хатлардан
Унда бағри бутун бир хонадон йўқ!

Эзгуликка бўлса ҳар ирим жоиз,
Ҳар тушни яхшига йўяр халқимиз.
Бир кўз харитада, бир кўз игнада,
Юрт сари довланиб турар қалбимиз!

Баландпарвоз сўзлар десанг де буни,
Қани Ўзбекистон?! Қадай чуқурроқ!
Юртга игна санчмоқ нечоғлик оғир,
Лекин қайтиб бориш истаги зўрроқ!

1979

КЛОД МОНЕ ЧИЗГАН МАНЗАРА

Асқад Мухторға

Қаер бу?!
Оқ-кулранг бұшлиқ.
Буг.
Туман.
Ё туз конларими?!
Балки юпқа қор?!
Ё оқор чапланган қуруқ холст, бұз?!.
Аниқ эмас. Лекин нималардир бор!

Бошқа залга ўтиб кетди җамроғлар.
Билгим келди бу лавҳ сирин, англагим.
Уриндиққа ботдим.
Ёнимга чўкди
Чет тилда гапирган яна аллаким.

Сукутда,
унутиб атроф-оламни,
Идрокнинг ёритиб қабатларини,
Аста илғай бордим оқ-кулранг сатҳдан
Ажиб манзаранинг жиҳатларини.

...Нафис тонг ипаги.
Титроқ симоб кўл.
Ой нурын ёпинган боғ тинч уйқуда.
Кўлда эса акси...
Бу гўзалликни
Бир не бузмаса деб қотдим қўрқувда.

Йўқ, йўқ!
Бу илоҳий ҳаё гўшасин
Рассом зап бекитган бериб ранг ўйин.
Бу шошқин одамлар, бу тезкор аср
Унга етиб бориши қийин!

1979, Нью-Йорк, Метрополитен-музей

ПЛАЙНЗ ШАҲРИНИНГ ТАЪРИФИ

Плайнз,

бу — президент туғилган шаҳар.

Мана, Жеймс Картер уйи.

Ёнида дўкон.

Бу дўконнинг нари ёғи —

сариқ чақага

Аёл-эркак ўз баданин сотувчи ошён.

Тараққиёт ўзгартолмас, демак, дунёни,

Мана, ҳамон ким хор яшар, кимдир шоҳона.

Бир томони улуғларга бешикдир унинг,

Бир томони эса ҳамон фоҳишахона.

1979, Жоржия.

БИРМА ЧОЛГУ АСБОБИ

Тимсоҳ танаси шаклида ясалган бу музыка
асбоби Нью-Йоркдаги Метрополитен—музейда
сақланади.

Бирмалик бир ошиқ
Минг йил муқаддам
Тутнинг ғўласини
Сайқаллаб кам-кам.
Зўр чолгу асбоби
Айлаб ихтиро,
Юрагини этмиш
Мусиқага жо.

Бу наво оламни
Забт этсин дебди,
Севгисиз қалбларга
Тафт етсин дебди,
Чалибди!
Нечалар
Бўптию шайдо,
Кўплар зиғирча ҳам
Қилмабди парво!

Ошиқ жаҳли чиқиб,
Ёниб ор этиб,
Бир чоғроқ тимсоҳни
Тутиб, қуритиб,
Бериб пардоз-андоз,
Тортса ипакни,
Воажаб, ажиб куй
Эзмиш юракни!

Шу совуқ махлуқни
Берди сас, тугён,

Бас, бефарқ туролмас
Бирорта инсон!
...Чалибди!
Нечалар
Лол қобди! Аммо
Кўплар ўша-ўша,
Мутлақ бепарво.

1979, Нью-Йорк. Метрополитен-музей.

ОҚ УЙДА ЖОН КЕННЕДИ ПОРТРЕТИ

Нега бошинг эгик, айт, Жон Кеннеди,
Оқ уйдаги расмий портретингда?!
Кулранг, одми костюм эгнингда, лекин
Кулранг соя ҳам бор кўзинг, бетингда.

Сал бошингни тикла, кўрасан, ана,
Линкольн, штатларни қурай деб бошдан,
Тургали олдинга қўйгану оёқ,
Шаҳди чиқолмайин қолган оқ тошдан.

У Жорж Вашингтон минорасига
Боқиб, умид кутиб қотгандай гўё,
Жорж-чи, хотираси бўйлаб лифт суриб,
Сайёҳларга бугун машғул, маҳлиё.

Президент Оқ уйда чоғи сизларда
Унга ҳар ким ҳар гап айтолар эркин,
Аммо бўшаса ё дунёдан ўтса,
Тегиш мумкин эмас...
Вош кўтар секин...

Ўлганларга ўзбек эҳтиёткор халқ,
Қайғурар тинчу шод бўлсин деб руҳи.
Бошингни эгган важ не экан сенинг,
Не эрур кўнглингнинг оғир андуҳи?

Бир вақт касалхона учун қурилган,
Хув, Пентагон қасри қилмоқдами ғаш?!
Умид ва соғлом руҳ ўрнига ундан
Чиқмоққа шай бугун ўлим ва оташ!

Нега тиклолмайсан бошинг, биламан:
Сал нарида машҳур Орлингтон бор!
Унда ўз қабрингни кўриб турибсан
Ва Мангу оловни, ёнган риёкор...

Ҳа, бош тиклаш оғир! Ахир у ерда
Уканг Роберт ҳам бор оқ хоч остида.
Ва икки гўдагинг...
Нечук фитна бу —
Улкан оиланинг тушган қасдига?!

Қандай бош тиклайсан, сени отганлар
Оқ уйдан кўриниб юрса қораси
Ва шундай давлатда президентни ҳам
Йўқ бўлса бир ўқдан сақлаш чораси!

Қандай бош тиклайсан, Ҳинди-хитойдан
Шунча қурбон билан қайтиб бесамар,
Негр Кингга пинҳон жанг эълон қилиб,
Осонгина қучса давлатинг зафар!

Қандай бош тиклайсан, Хиросимада
Ҳамон кезса ўша Улим амаки?!
Чили осмонини кўмса қурумга
Оқ уйда чўғланиб кетган тамаки?!

Қандай бош тиклайсан, уч юз йил бурун
Бошланган зўр қирғин этсаю давом,
Оқларинг ерлик халқ индеецларни
Қириб битирай деб турса батамом!

Оқ уйда ўттиз беш президент номдор,
Суратлардан боқар мағрур, хотиржам.
Сенинг бошинг эгик.
Тан олдингми ё
Улар тан олмаган гуноҳларни ҳам!

1979, Вашингтон

* * *

Нью-Йоркда менадан бир зот,—
Ўзиям сал меровми,
«Ўзбек қандай халқ? — деб қолди,
Тошкентинг, бу — Московми?»

— Наҳот, дедим, эсдан чиққан
Аму ва Сир дарёлар.
Инглизлар оз борганми
Авраб пахта, тиллолар!

Қитъангизни минг йил бурун
Бобом очган, биласиз...
Бугун нечук боримизни
Билмаганга оласиз?!

Азизим, мен бор тарихни
Чўтга солиб турмайман.
Шарт кесама. Хаёлингда
Оқ қасрлар қурмайман.

Кўп қирғинлар кўрган халқ у,
Ёмон кўрар урушни!
Сал бўш қолса, дарров бошлар
Уйми-қўрғон қуришни.

Кўп ёв босган, вайрон этган
Экин, тикин, қазувин,
Шаҳарлари, ёдгорларин,
Қатто тили, ёзувин.

Лекин ҳар гал ўнглонолди,
Учмай тарих қатидан.

Демак, ери асрар экан
Эл довруғин ёдида!

Киндик қони томган жойга
Ўзбек пайванд миллатдир.
Юртдан чиқса, бир кафт тупроқ
Олиши зўр ҳикматдир.

У — шоир халқ. Аранлардан
Дуо кетган дейдилар.
Ҳам шоҳи, ҳам гадосига
Асар теккан дейдилар.

Ҳатто гап бор: — Жаллоди ҳам
Кесар чоғи бошингни,
Байт айтаркан: «Қўлим енгил,
Оқизмасман ёшингни...»

Ишқилиб ўз шоирларин
Билади ва суяди.
Ҳатто ўғил-қизларига
Исмларин қўяди.

У бастакор — «Шашмақом» да
Бор-йўқ орзулари жо.
Биронта ҳам ҳарбий қўшиқ
Ёдлаган эмас аммо!

Мақон тутган жойини у
Боғ қилмаса, тинмайди.
Яқинидан сув ўтмаса,
Йўл тушмаса, кўнмайди.

Йигитлари сал керишса,
Бир вулқон куч йиғади.
Хотинлари, қўйиб берсанг,
Ун бешгача тугади!

Жуда ёмон кўради у
Ур-йиқитни, навбатни.
Буни ўйлаб чиққанларга
Ёғдиради лаънатни.

Унда, рости, андаккина
Танбаллик ҳам йўқ эмас:
Ейиш-ичиш, ош десангиз
У ҳеч қачон тўқ эмас!

Тўй-базмга улоқчи от —
Қаби бетинч, дуркун-да!
Умри бўйи йиққанини
Улашади бир кунда!

Сизнинг фермер пахта экса,
Икки тергач, ташлайди.
У — чаноққа қор тўлгунча
Далаларда қишлайди.

Баъзан дунё — сиёсатдан
Гап ҳам олиб қолар у!
Жаъми «оқ уй-кўк уй»ингни
Битта қопга солар у!

Америка десанг, бугун
Дунёнинг кўп жойида
Кўплар шошар — эсдан чиқиб
Миллат, ватан, қоида!

Америка чиндан зўр жой,
Лекин сал-пал қайтаман!
Энди сенга халқимнинг энг
Зўр хислатин айтаман!

Шу пайтгача ҳали ҳеч вақт;
Текшир олди-ортидан,—
Америка деб бирон ўзбек
Кечган эмас юртидан!

Ж А В О Б

Ёмонликка ўргатмайман болаларимни,
Мижозимга юртпарастлик, тарафкашлик ёт.
«Биз ўзбеклар ундай халқмиз, мундай халқмиз!» деб
Сўзларимга уламайман кибрдан қанот.

Юртимизни мафтун кезиб юрсак ҳар доим
Болаларим мени тинмай кўмар саволга.
Наманганда, дейлик, учрар Искандар қўрган,
Дарҳол таъриф беришим шарт фотиҳи золга.

Бухорода яхши маълум Арабон қалъа.
Хоразмда — Чингизтепа, булар жуда кўп.
Тарихдаги қони қотган яралар булар,
Булар юртга ҳуснбузар, кўзга тушган чўп.

Болаларга эрмак энди бу харобалар,
Уюм хокдир бир пайтдаги дабдабалари.
Тепаларни тепкилашиб ўйнар болалар
Ҳайвоёларга қўнган митти қўшлар сингари.

Минг бола ҳам бир бола-да! «Нега?», «Ким?»,
«Қандай?»

Каби бир хил саволларга асирдир улар:
Билиши шарт — дўст деб кимга айтилишини,
Билиши шарт — босқинчи деб кимга айтилар.

Сир эмасдир, тупроғимда истилолардан
Неча минг бор қайтарилган қиёмат, маҳшар,
Қақнус қушдек, парларидан оҳанг таралиб,
Ўз кулидан тиклангандир халқим ҳар сафар.

Мен шуларни босқинчи ё келгинди, десам,
Уйлайманки, миллатчи деб сўкмас бировлар.
Ёмонликка ўргатмайман болаларимни,
Ҳар бир юртни тинч қўйсинлар фотиҳлар, ёвлар.

1979

* * *

Қирқ биринчи хотинликка, Асилжон,
Сени келтирдилар Исфандиёрга.
Чидаб туrolмади ҳеч бир тирик жон
Гурландан то Хева сен қилган зорга.

Нега мунча йиғи — ўйна, кул, ахир,
Малика бўларсан улкан саройда!
Хонлар авлодига қонинг қўшилса,
Бир қўлинг юлдузда, бир қўлинг ойда!

Қовоғингни очгил энди, нозни қўй,
Хоннинг қучоғида кутсанг-чи тонгни!
«Қизинг бўй эгмаса, осаман!» деб у —
Гаровга келтирди, ана, отангни!

Шунда ҳам кўнмадинг!
Бахмал тўшаклар
Бўри кирган уйдек тўзди шом-саҳар.
Сен таслим бўлмадинг!
Лекин хон тинди
Ногоҳ қўйганингда ўртага ханжар!

Хон тинди.
Ва лекин мерос ғазаб, ўч
Увас солиб кирди унинг қонига:
Отанг қатл этилди!
Сен ҳам ташландинг
Хоннинг қайнаб турган дошқозонига!

Қачон бу воқеа эсимга тушса,
Кўзимга ёш келар, синглим Асилжон.

Нимани сен бунча ҳимоя этдинг,
Нима деб соб бўлдинг, ўн беш ёшли жон?!

Ҳали на муҳаббат ҳавосин туйиб,
На оқу қарони фарқ этган қалбинг
Қандай илоҳий куч измин бажарди,
Жон бериб,
нимани қутқариб қолдинг?!

Табиат ҳар гиёҳ, ҳар махлуқотнинг
Зотин пок сақлашга жо этган жавҳар
Ногоҳ кўтардим қалбингда исён,
Хондан шунинг учун қилдингми ҳазар?!

О, ўзбек қизлари! Мужассам иффат!
Мужассам муҳаббат! Мужассами ор!
Сизнинг кўксингизнинг нурли зарбидан
Менинг толеимга жон риштаси бор.

Кўз бойловчи тақдир нақш олма каби
Ногоҳ тиг дамида ўйнатса сизни,
Ёки асир этса тўймас қора тун,
Биламан, асрайсиз юлдузингизни.

Лекин шуни билинг, ҳиссиз маҳрамлар
Бугун ҳам қайдадир қиз излар хонга!
Кимдир оҳ урмоқда бахтин чангаллаб,
Кимдир ўт ёқмоқда яна қозонга...

1979

ХОРАЗМ РАҶСИ

Давра олинг, ўйноли,
«Лазги» чалинг, ўйноли,
Ларза солинг, ўйноли,
Ўйнаб қолинг, ўйноли!

Бу — навбаҳор, ўйноли,
Сайради тор, ўйноли.
Ўртада ёр, ўйноли,
Дил интизор, ўйноли!

Сабо бўлиб ўйноли,
Дарё бўлиб ўйноли,
Зиё бўлиб ўйноли,
Дунё тўлиб ўйноли!

Боқиб ҳар ён, ўйноли,
Қочсин ёмон, ўйноли,
Замон-замон, ўйноли,
Омон-омон, ўйноли!

УЧИНЧИ ДАРЁ

Отажон Худойшукуровга

Гоҳи мен Сирдарё сайлига борсам,
Кўнглимга келади қизиқ бир туйғу:
Гўё шу яқин бир жойдан ўтгандай
Сирдарёдан кўра каттароқ бир сув!

Шу ҳолга тушаман Хоразмда ҳам
Буюк Амударё бўйида туриб.
Гўё Жайҳундан ҳам баҳайбат наҳр
Яқингина жойда оқар ўкириб.

Бу нима?!
Кўринмас қандай оқим бу?!
Ерданми, кўкданми келар бу садо?!
Наҳот, тупроғимда, кўзга ташланмай,
Оқиб ётар улуг Учинчи дарё?!

Билмадим.
Мени кўп таъқиб этади
Шу сирли акс-садо, шу илоҳий ун!
Жуда юксак бўлар Руҳим шу кезлар,
Вужудим заминга жудаям яқин...

1979

ЁЗУВЛАР

Ёзувларнинг тарихи узун,
Тош асридан балки нарида,
Илк белгилар, илк хатлар учрар
Форларда, тоғ қирраларида.

Мен латину, ҳинду славян,
Не тур ёзув бўлса дунёда,
Ҳаммасини азиз тутаман,
Нурга чорлар куч бор имлода.

Бу борада ўзбеклар ҳақда
Олимларнинг қатъий сўзи бор:
Эрамиздан аввалги ўша,
Ўрхун хати аталган ёдгор.

Қайси элни ёв босиб лекин,
Бирданига ўзгарса хати,
Тарихига путур етаркан,
Кўп нарсанинг ўчаркан оти.

Ун уч аср бурун забт этди
Оташпараст элимни араб,
Ўт берилган обидалардан
Қуёш ёнди, ой куйди қараб...

Ун уч аср араб хатида
Ёзиб келсак ҳамки тескари.
Шу хатни расм этганлардан ҳам
Ўтиб кетдик жуда илгарӣ

Қуръондан бир сура билмаган
Жойларида бугун дунёнинг
Форобий ва Беруний таниш,
Китоби бор Ибн Синонинг!

Мен сўкмайман араб хатини,
У ҳам турсин тургунча жаҳон,
Лекин жоҳил кимсаларга у
Бир анъана қолдирди ёмон.

Бугун халқим, хати ўнгланиб,
Тик боқса-да келажак сари,
Гапни тўғри ёзолмас кўплар,
Кўплар ҳамон ёзар тескари!

1979

ОҚ КАПТАР

Оқ каптар, чинни каптар,
Учиб ўт гулаоримдан . . .
Шароф Рашидов

Мен турли халқларнинг тилин ўйласам,
Эсимга тушади «Лисон-уттайр»
Ҳали полапондек пайти Алишер
Қушлар ўлкасига қилгани сайр.

Мантиқ — даҳоликнинг битта рамзидир,
Тилларда не ҳикмат уқдийкин устоз?!
Ҳаёт фалсафасин табиат унга
Қушлар тили билан этдимикин роз?!

Агар бир сўз ўйин қилиб, қушларни
Одамлар хулқига қилсак дахлдор,
Кўрамиз, бир ҳикмат ташир ҳар бири,
Ҳар қушнинг муайян хизмат, ўрни бор.

Кўплар ўз айшига ўзи оввора,
Фақат товус асрар зеби орога,
Баъзи элатлар бор — лочинга машғул —
Ҳукмини ўтказмак учун саҳрога.

Не-не қасрларда иззатда, эрка,
Тўтилар беадад сурарлар даврон,
Шарқнинг хуш боғлари эса минг-минг йил
Булбулга бўлгандир суюк хос макон.

Каптар бор! У оппоқ парвоз! У орзу!
Қасру қафаслардан озод батамом!
Россия осмони тўладир унга,
Каптар ошёнидир унда ҳар бир том.

Қадим Симбирскда каптар учириб,
Эрк ва осмон ҳиссин туйган болалар,—
Бири «Потёмкин»да исён кўтарди,
Бири коинотда куйди нақ Икар.

Мен бугун жаҳоннинг қайси шаҳрида
Шу қушлар галасин кўрсамки агар,
Дарҳол Қизил майдон тушар эсимга:
Қўлимдан дон еган оппоқ каптарлар.

Аmmo афсус дейман, минг афсус, ҳамон
Не қутлуғ жойларда тўтини кўрсам.
Қонимни қўзғатар, эл ғамин билмай,
Товусдан кўз узмас «раҳбарча»лар ҳам!

Бу шеърим шиорга менгзади,

лекин

Бир сўзни ёқлайман ҳар он, муқаррар:
Гулзоринг тинч бўлсин, булбул, жонажон,
Қанотинг толмасин, суюк оқ каптар!

1979

* * *

Бир оз маъюс тортиб иқрор бўламан:
Баҳор келди дейиш шодлигу тугал,
Майин изтироб ҳам бор лекин бунда,
Баҳор, кимлигингни аён эт бу гал.

Бир боқсам, салласи қийшайиб тоғнинг,
Тили чиқиб қопди кам сув булоқнинг,
Юки оғирлашмиш шийдам булоқнинг,
Баҳор, кимлигингни аён эт бу гал.

Кукун ёпишгандай каҳрабо тошга,
Кўл бўйи тўлибди минг турли қушга,
Янгидан ўт кетган гўё қуёшга,
Баҳор, кимлигингни аён эт бу гал.

Изғирин ўрнини саболар олмиш,
Қарғалар ўрнини гўёлар олмиш,
Яланғочлик ўрнини хаёллар олмиш,
Баҳор, кимлигингни аён эт бу гал.

Яшиллик мен дея, ерданмас, ногоҳ
Гумбазга дарз солиб унибди гиёҳ,
Тарихни бузмасдан қил, қилсанг ислоҳ,
Баҳор, кимлигингни аён эт бу гал!

Гоҳо тонгингман деб, ёшлик чалғитар,
Сув бер, боғингман деб, даштлик чалғитар,
Юлдуз менда деб, тун — бўшлиқ чалғитар,
Баҳор, кимлигингни аён эт бу гал!

Баъзан, баъзан айнаб туришинг ёмон,
Ожиз, нимжонларни қиришинг ёмон,
Селни водийларга буришинг ёмон,
Баҳор, кимлигингни аён эт бу гал.

Биламан, фасл тез ёзга алмашар,
Гулларни кунлик ризқ-рўзга алмашар,
Бу демак, кўпини озга алмашар,
Баҳор, кимлигингни аён эт бу гал!

Аслида, хаёлдек ҳурдир табиат,
Аслида, биз билан бирдир табиат,
Аслида, сўнгсиз бир сирдир табиат,
Баҳор, кимлигингни аён эт бу гал.

Умримга сен чиндан дўст фасл бўлсанг,
Қуруқ умид эмас, туб, асл бўлсанг,
Бир лаҳзалик эмас, муттасил бўлсанг,
Баҳор, кимлигингни аён эт бу гал!

Қўлингни қўлимга чўз, илдиз отсин!
Қалбимга ул ишқли кўз илдиз отсин,
Ерда тинчлик, эзгу сўз илдиз отсин,
Баҳор, қудратингни аён эт бу гал!

1979

* * *

Қўшжонов домланинг уйида
Ўрик бор яхши нав, чайир тағ,
Авжи тик, савлатдор, кенг бағир,
Бир шохи сал ерга қайрилган.

Шу шохча ҳақида шеъримиз:
Баргидан кўп мева тугади.
Шундан у осмонга ўрламас,
Юклари заминга эгади.

Йўлакка солланган денг ўзи,
Кирганнинг нигоҳин қилар банд,
Болалар бир сакраб тўяди,
Қўл калта ёшлар ҳам баҳраманд.

Синмасин, ўзини тутсин деб,
Домламиз уни кўп ёқлаган.
Чўп ёстиқ қўйиб сўнг сим билан
Баландроқ бир шохга боғлаган!

Меҳрни туйди у — тез ўсди,
Куч инди шу нимжон шохчага.
Одамни кўтарар у бугун,
Кўрк қўшди бу кўркем боғчага.

Ҳа, бугун ул ўрик комил, чўнг,
Боқсанг кўз шукуҳга тўлади.
Энди ҳув тепага тортилган
Симларни қирқса ҳам бўлади!

1979

АМИР ОЛИМХОННИНГ СЎНГГИ ИЛТИМОСИ

Бухоро шавкатин саргардон ташлаб,
Афғонда қартайиб, кўр бўлган амир
Ўғилларин чорлаб:

«Жайҳун бўйига

Мени бир элтинглар...» — деди мунтазир.

Яна у айтдики: «Она дарёнинг
Сўнг бора туяйин шахтин, нафасин.
Эргаштириб келса зора тўлқинлар
Юртимдан бирон-бир нарсанинг сасин...»

Тарихда, —

бу чархи ўйинкор шоҳид —
Улоқ-талаш бўлган Бухоро — замин
Қабул этдимикан ҳижратда юрган
Сўнгги амирининг сўнгги истагин?!

Неча вақт айш суриб тахти олийда,
Айланганин кўрмай даврон шиддаткор,
Салтанат тизгинин шамолга ташлаб
Қочган зотнинг юртдан не таъмаси бор?

Кечикиб бўлса ҳам кўрмоқчими ё
Дарё қирғоғига жим эгиб бошни,
Тўлқинларнинг тарқоқ қобирғасидан
Халқнинг юрагини — улкан Қуёшни?!

Лекин

«Амир келди!» деса,
дарёдан

Чиқмасми кўк сари солиб оқ-фарёд,
Ҳарамлар, зиндонлар, таъқиблар хасми —
Ҳуқуқсиз, бебаҳра, тўзғинан авлод!

Халқим! Тилсиз бардош ҳам умид билан
Кимники кўтарсанг тахти аълога,
Ҳали кўзлари кўр бўлмасдан бурун
Тавобга олиб бор Амударёга!

1980

ТИЛСИЗ НАРСАЛАР

Олимлар айтарки, бир гулни узсанг,
Бошқалари эслаб қоларлар аниқ.
Лекин фош этолмас қотилни улар,
Тилсиз тўлғанарлар ғазабда, ёниб...

Эмиш бир ёғочни кессанг ўринсиз,
Бир кўлни қуритсанг, кўмсанг бир жарни.
Тили йўқ — бир нима деёлмас замин,
Лекин эслаб қолар ҳарки амални.

Олимлар, айтарки, табиат ўзи
Наботат, махлуқот дунёсин ғоят —
Эркин бир меъёрда бору йўқ этар,
Четдан зуғум этмак сўзсиз жиноят.
Бугун арра,

карбид,

аэро билан

Не ишлар қилмаймиз ерга озорлик!
Биз-ку огринмаймиз,

ер ҳам воҳ демас,

Лекин зил сукутда қолади борлиқ.

Оҳ, ёмон сукут бу!

Хазир бўл, одам!

Дилни алланенинг босар ваҳмаси:

Ҳимоятсиз кўриб хўрлаганларинг

Тилга кирмасайди бир кун ҳаммаси...

1980

3

ВЕТЕРАНЛАР

Мадёр акага ҳурмат билан

Тарихда энг қонли урушда энгиб,
Олов байроқларнинг қанотида шод,
Шуҳратга бурканиб қайтиб келдингиз,
Ветеран деб бугун ном олган авлод.

Кўкракда юлдузлар.

Юракда эса

Занг темир парчалар. Қўрғошин. Азоб.
Босқондан чиққандай — қорайган, қотма,
Чақноқ кўз, шамширсўз, Алпомишшитоб.

Қайтдингиз. Мушаклар шарори тиниб,
Атрофга боқдингиз баланд тиклаб бош
Ва оқ кўнглингизга солди тунд суврат
Хароб ётган диёр. Ҳувиллаган. Оч.

«Ким бор?..» Бўғзингизда портлади фарёд.
«Ким бор? Ким тиклайди ўлкани қайта?!»
Не сўз! Бу жангга ҳам яна ўзингиз
Сафарбар кирдингиз қўшиқлар айта...

Яна тер, яна қон...

Камсув ўзанда

Тағин гувиллади ҳаёт уммони!
Замон ҳам ўзгарди. Оламга келди
Бир авлод — янгича илғаб дунёни!

Авлодки, ўтмишга, келажакка ҳам
Гоҳ сенсираб боққан, гоҳи бепарво.
Ота обрўсидан гоҳ савлат ясаб,
Она берган пулга сурган кайф-сафо.

Буёғи — энди қалб, эътиқод жапғи,
Юрт маҳтал ёш, содиқ меросхўрларга!
Сиз шунча юксалтган байроқ тегсинми
Молпараст, шонпараст, нопок қўлларга?!

Гарчи, шунча ўқдан омон келдингиз,
Гарчи, ҳаёт ўзи фронт, биласиз,
Гарчи эски дардлар қийнайди,

лекин

Яна курашдасиз! Баланд келасиз!

Адолат шаҳрига ўтгувчи йўлнинг
Бир жойин босганин кўрсангиз чўплар,
Сиз дарҳол тўхтайсиз — созлайсиз обдон,
Четлаб ўтиб ётган бўлса ҳам кўплар.

Сизларга қўйилган ёдгорлар буюк
Юксакда, лол этар шаҳди-жадали!
Шуларга тенглаб мен ўз авлодимни,
Дейман: «Биз окопдан чиқмабмиз ҳали!»

1980

* * *

Қайси йил кўкламда — Жайхун бўйида —
Идрок этиб турсам атроф — оламни,
Оқ булут ичидан чиқди вазминлаб,
Бир тўп ҳорғин турна
кўзлаб воҳамни.

Навбахорнинг содиқ бу элчилари,
Ойдин умид рамзи,
қутлуғ бир туғён,—
Келарлар муқаддас бузилмас сафда,
Ўзгарган бўлса ҳам не даври даврон.

Балки аввал жаҳон — олис замондан
Улар кўкка учган қанотли хабар;
Балки бултургилар, балки бошқаси,—
Хуллас, пастладилар...
жой излаб магар...

Лекин Хоразмда бу дам ер танқис:
Йигирманчи аср — темир барона —
Яшил тўқайларнинг очган илдинин,
Жайхундан ҳам қолган фақат афсона...

Қани кумуш кўллар, дулдулли қирлар,
Ҳатто Увайс тоғи безовта, адо?!
Оқ қумлар қаерда, ер ибтидоси,
Даво гиёҳларга бой қадим дунё?!

Наҳот табиатнинг ўзидек кўҳна,
Боринги, ёввойи, қўрқинч бурчаги

«Аввал шундай эди...» дейишга ёхуд
Қолмаса ернинг ўз улуши каби?!

Бир пайтлар мазор ё вақф ерларга
Ҳеч ким теголмасди —

Ўлганлар хасми.

Ер ўзи шаҳд, суръат фарзанди, лекин
Унга фарзанд бизнинг боболар расми...

Бу, бугун инқилоб тез меҳр билан
Ҳар кафт ерга қайта жон берар чоғи
Туёқлар чақини кул этиб неча
Қайта уйғонмоқда бўлган тупроғи!

Ана! Зил айлана чизиб турналар
Пастларлар...

Тўкилар тупроққа парлар...

Инқилманг!!

Топурман кўзим тубидан

Сиз учун сафоли муқаддас ерлар...

Турналар!

Келинлар,

елкамга қўнинг!

Қўлларимга қўнинг,

бошим,

кўксимга...

Не тоғлардан ошган ҳўл қанотингиз
Тарс-тарс урилсинлар юзим-кўзимга

Қўнинг!

Ҳадик олманг!

Кўксим зарблари

Эрка беланчакдир — нажот палласи.

Янги манзилларга руҳ берсин сизга

Хоразмнинг кўҳна, ҳазин алласи.

**Ўзбеклар уй қурса, ҳар фарзандига
Албатта қолдирар атаб бир четин.
Эй, сиз, келажакнинг бунёдкорлари,
Турналарга озроқ жой ташлаб кетинг!**

1980

НИКОҲ КЕЧАСИДАГИ ЖОМСЎЗ

Камола ва Фирдавсга

Қўлда учқунланиб Самарқанднинг хуш,
Духоба ёнишли, ол мусалласи,
Қадимий шаҳарни тутиб келаркан
Ширу шакар лаҳжа ёр-ёр саси,

Толе мунажжими очган қўш юлдуз —
Менинг куёв укам ҳам келин синглим,
Нурли хонадонда сизларни кўриб,
Бир жом сўз айтишни тусади кўнглим.

Табиат инсоннинг жисму жонини
Бунёд этмиш Ер, Сув, Ўтдан, Ҳаводан,
Шу Тўрт белгидандир олам мизожи
Шулардан руҳ олиб ўтар дунёдан.

Бугун икки қалбада буюк тўрт белги
Жуфт бўлиб, қайтадан бирлашар чоғи
Севги ўзи ўқир сизларга никоҳ,
Бутун олам бўлар бахтнинг ясоғи.

Тилак шу: агарда вужудингизда
Олов кўп бўлса, бу ишқ бўлсин мангу.
Агар оби ҳаёт жўшса музаффар,
Фақат севинч ёшин аён этсин у!

Гарчи танингизда тупроқ юклироқ,
Фарзандларга ўтсин ер меҳри бўлиб.
Ҳаёл ҳаволанса, юлдузланса қон,
Парвоз этинг ҳалол, фазолар тўлиб,

Бу бир оддий истак! Ичайлик, дўстлар!
Бода таъсири бу — бир юрак сўзи:
Табиатнинг буюк инъомларини
Қадрласа басдир ёшларнинг ўзи!

1980, Самарқанд

ШОИРНИНГ УМРИ

Миртемирза

Шоир ким?

Гоҳида англамак мушкул.

Бир боқсанг камалак, бир боқсанг булут!
Бир боқсанг — юлдуз-у, бир боқсанг илдиз,
Бир жойда пайдо-ю, бир жойда унут.

Одамлар устида, жаҳонгирман деб.
Мустабид ҳокимлар тож кўтарганда
Эркин орзуларни кўкка солган — у,
Сабрли қулларни этиб шарманда.

Одамлар устида, адолатман деб,
Беомон қалққан дам қуръон, хоч, салиб.
Асрлар, тузумлар устидан масрур,
У янгроқ сўз билан ўтди юксалиб.

Одамлар устида, эркинликман деб,
Ёвлар занжирлардан қурганда осмон,
Қўли тили боғлиқ қолда ҳам унинг —
Қалби тепаверди халқим деб ҳамон.

Одамлар устида, эзгуликман деб,
Гоҳ таъма-юлғичлик ёзганда панжа,
Заминдан бир илинж кутган ҳам ўша,
Оналар қабрини тавоф этганча...

Одамлар устида — гўзалликман деб,
Минг ноз ила гоҳо рақс тушса ёлгон
Қўлидаги гулни асраган ҳам у,
Муҳаббатли юрак — покдир ҳар қачон!

У на малоикдир ва на пайгамбар,
Бир кишилик умри шу қадар нурли!
Бизнинг орамизга — порлаб яшашга
Уни ким юборган, шуниси сирли?!

1980

БИР ХОНТАХТА' ТАРИХИ

Қўқонлик машҳур уста Қодиржон Ҳайдаров менга ёнроқ дарахтидан нафис ўймакор хонтахта ясаб бердилар. Лекин уни Қўқондан Тошкентга олиб келиш кўч мушкул иш бўлди. Фарғоналик дўстларимиз хуноб денг: самолётга, поездга, машинага ўзини солиб юборишга кўз қиймайди... Йигирманчи аср техникаси гўё халқ санъатининг шу битта намунасини олиб кетишга ожадайд...

Симлар, кнопкалар асрида уста
Ўлмас нақшларнинг азобин тортиб,
Ишлар,
қотиб кетган қўллари бот-бот
Шакллардан чанг ва резгини артиб...

Оддий бир хонтахта. Кекса устанинг
Кўз нури, киприги ийган мўъжиза
Аталган жойига боролмай сарсон,
Дўстлар ҳам етказиб беролмай изза.

Оддий бир хонтахта. Балки оний ҳис,
Лаҳзалик ҳаяжон ёғдуси. Буюм.
Шу қадар куттирди мени,
ушланиб,
Келсаёқ нурларга тўлардай уйим.

Оддий бир хонтахта. Лекин хаёлда
Самарқанд, Бухоро, хивалар, котлар..
Ишлари, номлари не-не замонлар
Ёруғ кўрмай ўтган зўр истеъдодлар..

Агар бор тарихи, бор ижодини
Халқим бирданига этса намоён,
Қандай рангин байрам бўлар эди бу,
Қандай сиғдирарди бағрига жаҳон?!

Ишлар,
қотиб кетган қўллари бот бот
Шакллардан чанг ва резгини артиб,
Симлар, кнопкалар асри — усталар —
Улмас нақшларнинг азобин тортиб.

1980

Қ У Ш Л А Р

Иброҳим Гафуровга

Менинг юрагимда ранг-баранг қушлар,
Билмам, қачонлардир қурмиш ошиён.
Хаёлнинг талвосли парвози шундан,
Шундан кўксимдаги ғавғо, тўполон.

Қушларки, минг алвон тоифа, бозор,—
Бўлак ҳар бирининг туриш-турмуши.
Бирлари хонаки, бирлари қийғир,
Бирлари — осмонсиз зоопарк қуши.

Бирлари тўтидек, аллакимларни
Такрорлаб жонимдан этади зада.
Бирлари булбулдек, келмас ой-йиллаб,
Кўринмай сайрайди агар келса-да.

Бирлари — бедана, уришқоқ, питрак,
Енг ичидан боқиб рақиб кўзловчи.
Эҳтиётсиз, башанг қушларим ҳам бор,
Сезмаслар, пайт пойлар муғамбир овчи.

Бирлари қор тушди дегунча турмай,
Қуёшга яқинроқ жойга қочарлар.
Бирлари ўз қадрин билмас, бурди йўқ,
Ўзгалар тухмидан бола очарлар.

Аммо яна бошқа, безбет ва исқирт,
Ялқов бир тоифа қанотли дўстлар
Мени уялтириб кун кўрар доим,
Улкан тегирмонлар пинжини кўзлар...

Шунчалар ҳайдайман, қуваман нолон:
«Кетинг, бундай ҳаёт уят, масхара...»
Улар миқ этишмас, донли уловнинг
Чиқишин кутарлар шумшук, тасқара...

Кўкрак қафасимда ранг-баранг қушлар
Қачонлардир шундай қурмишлар ошиён.
Ҳисларимга осмон шундан тангу тор,
Қалбим — жаҳон ичра митти бир жаҳон.

Ва лекин ўзгача, рангпар, меҳнаткаш,
Қанотлари чайир камтар бир қуш бор:
Кўринмай яшар у ҳатто ўзимга,
Фасллар ўзгарса қилмас эътибор.

Қоронғи тунларда кўзим илиниб
Ва лекин уйқусиз тонглар оттирсам,
Ул қушнинг ўрнини бўм-бўш сезаман —
Ногаҳон бағримни пайпаслаб кўрсам.

Биламан, бу пайт у юксак-юксакда
Учади — жамулжам меҳр ва ёғду.
Юртимнинг улугвор дарёларидан,
Зумрад кенгликлардан ризқ топади у!

Соғиниб кутаман.
Қайтар у ҳорғин
Қадрдон уяга кундузми-тунда...
Асли, шу қуш боис, шу соғинч боис
Мен тирик юрибман Она заминда.

1980

ҲАМИД ОЛИМЖОН ҲАҚИДА ҚУШИҚ

Она Семурғ, қанотлари уфқи қамраб,
Ҳориб-толиб қайтиб келган чоғи ошёнга,
Кўзи тушди безовта, ғуж поллапонлару
Бир одамга ва ерпарчин ётган илонга.

Қушни кўриб полапонлар чувлаб қолишди:
«Бизни бу зот халос этди, етказма зиён...»
Семурғ аса кулар ҳорғин: «Қандоқ билмайин,
Бу — биз ҳақда эртак ёзган Ҳамид Олимжон!»

«Ҳамид,— давом этар Семурғ.— Етти фалакни
Қамраб-елиб ўтиб келдим емиш ахтариб.
Аммо бугун безовтадир, тунддир коинот,
Бирон рағбат топмадим кўп юлдузга бориб.

Барқиб-жўшиб сен мадҳ этган замин ҳам нотинч,
Бош кўтармиш унда бугун қора илонлар.
Кетганинг соз бу эртакдан — олис юлдуздан,
Юртингга бор, бошиндадир мушкул замонлар».

«Қандоқ?! — ҳайрон бўлар шоир.— Ахир ҳаётим
Айни парвоз фаслидадир, орзу — минг алвон.
Нур, адолат ва эзгулик мўлдир фалакда,
Шу уч нарса етса — ер ҳам яшнар фаровон».

«Ҳамид! — дейди Семурғ қатъий.— Қара, Испания!
Илонларнинг ангомида Гарсиа ҳалок!
Германияда Гёте, Гейне, руҳи оловда,
Маобитда ўлаётир Муса ёқа чок...»

«Наҳот, нечук?!— баттар ҳайрон ёнади шоир.
Шунча ишга жаҳон қандай қараб турибди?!»
Семурғ вазмин давом этар: «Чамамда аждар
Энди сенинг боғингга дум бураб турибди!

Қодирийлар, усмонларни зимдан билдирмай
Вўгган ўша қора илон — минг, тиш, минг тирноқ.
Қутқаргандинг бир вақт менинг жўжаларимни,
Муддаоим энди сени хавфдан қутқармоқ!»

«Тезроқ! Учдик!— чорлар Ҳамид.— Ерга элт мени!
Хаёлимга солдинг, эй қуш, ёмон бир қутқу...»
Семурғ: «Ҳамид,— дейди беҳол.— Жиндак сабр қил,
Неча фурсат учиб келдим беём, беуйқу...»

«Йўқ! Учасан!— Ҳамид қўймас.— Учасан, тамом!
Не тусасанг ҳаммасини этгум муҳайё.
Мол етмаса, жоним... Кетдик...»

Семурғ ноилож.

Тоғ кўчгандек гулдурсога тўлади само...

Елкасида шоир, учар Семурғ шиддаткор,
Лекин чарчар, титрар: «Ҳамид, ҳол йўқ учишга...»
«Чида, қайтма, халоскорим»,— қистайди шоир
Ва жисмидан парча узиб тутади қушга.

Қора бўшлик Семурғдан ҳам баттар ташна, оч,
Гир айлана қаҳқашонлар — совуқ исканжа.
Семурғ кучи етганчалик учиб боради,
Ҳамид борин бериб борар кучи етганча.

Ва ниҳоят ҳолдан тойиб жасур қуш, алп қуш,
Ҳамиддаям қалбдан ўзга қолмай ҳеч вақо,
Юрагини шарт суғуриб бераркан қушга...
Яна бир оз йўл очади буларга фазо.

Семурғ билди — бу шоирнинг сўнгги илнжи,
Лекин йўқ ҳам деялмади. Боқмади ортга.
Ва энг сўнгги хуруж билан, шахт билан

етди

Шоир шунча бесаранжом шошган хилқатга.

Қўнди. Ва юрт боғларини кўмди гулларга
Семурғ қушнинг қанотидан тўзиган парлар.
Чангалидан маҳв бўлиб илонлар қанча,
Нафасидан ҳаёт олмиш кўп сўлгин ерлар.

Қўнди. Ва юрт боғларини кўмди гулларга
Фарзандлари, суюклиси, дўстлар чиқса шод,
Бир қуш ётар баҳор янглиғ қоплаб ўлкани,
Елкасида эса жонсиз шоири, ҳайҳот...

Шеър тугади.

Давом ётар лекин оламда

Оқ ва яшил ғулғулалари баҳор айёми,
Бор бўлсинлар ерда доим фидойи жонлар,
Бор бўл, даврим, шулар ҳаётининг давоми!

1980

ДОРУЛФУНУН ҚАСИДАСИ¹

Самирқанд Давлат Университетининг эллик йиллигига

Дўстлар, СамДУ деган сўзнинг теран маъноси бор:
Чун Мароқанд ҳақда ҳар гапнинг қадим дунёси бор,

Бул заминнинг кечмиши Афросиёб бирлан буюк,
Толеинда ҳам Турон, ҳам Суғдиён имлоси бор.

Бул таворих саҳв ўлур, ёдланмаса оқсоқ Темур,
Бир қўлинда тиғ унинг, лек кўксида зиёси бор.

Чун бу мулкни пойидор этти Улуғбек шавкати,
То бугун эл ёдида юлдуз севар Мирзоси бор.

Чорлади устоз Абуллайс Мир Алишерни буён,
Бундаким назм аҳлининг Жомий каби пешвоси бор.

Тегди Бобир кўксига бунда Зарафшондин насим,
То бобо масканга мангу талпинур туғроси бор.

Ўтди шу тахлит бу ер тақдирининг йил-ойлар,
Боши узра чархининг кўп гирдибод савдоси бор.

Оқибат кашф этди кўк инқилобий бир қуёш,
Энди ҳар қисматда тонг, ҳар қалбада нур ифшоси бор.

Кулди ерлар, кулди эллар, қулди тиллар, минг шукр,
Бул табассум рамзида Ленин падар даҳоси бор.

¹ Қасида Б. Бойқобилев билан ҳамкорликда ёзилган. (авт.).

Сабза олди, олди шаҳд «сайқали рўйи замин»,
Навбаҳорнинг барқида дорилфунун пайдоси бор.

Кездилар бу боғ аро устоз Олимжон — нури пок,
Ёнида бузрук насаб Айний каби домлоси бор.

Шоир Уйғун, Миртемир, Асқад ал Мухтор, яна
Назмрўй Файзий, яна ширин забон Яҳёси бор!

Бундай Мўминзодалар номи хазон билмай яшар,
Ориф Икром ўғлининг мангу руҳ афзоси бор.

Бунда Ҳамдам Бердиёр, Жўра-ю, Ботир Вали,
Қосим ўғли Акбару, Маҳмуд Амин доноси бор!

Навқалам сардоридир Нуриддину Сайдуллалар,
Барчасига раҳнамо Воҳид Абдуллоси бор!

Кўп замонлар ўтса ҳам аҳли зако қолгай буюк,
Бул салафлар бошида ота Шароф сиймоси бор!

Дўстлар! Айёми тўй — устозлар айланди ёд,
Чун аларнинг беҳудуд оби ҳаёт дарёси бор!

Ешлар, сиз, бул наҳрдан айлангиз баҳр ихтиёр,
Чун ҳаётнинг гоҳ чаман, гоҳида саҳроси бор!

Забт этинг қўл етмаган, онг етмаган афлокни,
Ернинг ҳам қат-қат ниҳон саҳфайи тиллоси бор.

То бу кун фан машъали космосаро гоҳ сочса нур,
Гоҳ Қутбда — «Арктика» — музёрар ғаввоси бор!

Токи инсон қалбининг кашфи ҳеч вақт битмагай,
Бир юрак ичра неча кoinнот иншоси бор.

Сизни илм шамси кутар, ишқ юлдузи интиқ әрур,
Бошингизда ҳам муҳаббат, ҳам илм Зухроси бор.

Олим бўлинг, ошиғ бўлинг: әлсевар ўғлон бўлинг,
Ким ҳаёт Мажнунидир: албат унинг Лайлоси бор.

Дорилфунун комил бугун — даврон билан илдам
қадам,
Бу ватаннинг ҳар еринда дўсти бор, ошноси бор!

Дорилфунун, қутлуғ падар, шогирдларинг минг-минг
әрур,
Ушбу мадҳ узра Барот бирла Омон имзоси бор.

Соқие, сун бир қадаҳ! Ток зангига — шу ер ватан!
Бунда илм бор! Бунда ишқ бор! Боданинг аълоси бор!

1977

ТАРЖИМАЛАР

РУВОЙЛАР

* * *

Бир дўстим эл бўлди душманим билан,
Бас энди, дўст эмас у маним билан.
Заҳар аралашган шакар заҳардир,
Морга қўнган пашша тенг ганим билан.

* * *

Мен кимман, аён эт, эй олий самар,
Икки жаҳон аро этдинг дарбадар.
Бир замон эркимга қўй, яшай шодмон,
Йўқса, йиғлаб кетай маҳшарга қадар.

* * *

Хаёлим ер-кўкни кўришга етди,
Зеҳним қилни қирққа бўлишга етди.
Қалбимда порлаган минг қуёш нури
Фақат ер остига киришга етди.

ТЕНТАК ИШТОК

(Достондан парча)

•...Мўридан тутун чиқар,
Демакки, қайнар қозон!
Бунда тинчу тўқ ухлаб,
Йўлга чиқарман азон!»

Ақлингга қойил, Ишток,
Умр кетмапти шамолга!
Йўқса, бундай фикрлар
Келармиди хаёлга?!

Ҳа, шу қўрқинч, қоронғу,
Овлоқ, яйдоқ саҳрода
Бир хуторча кўринар —
Нураган ва афтода.

Уйларининг аҳволи
Бири биридан ёмон.
Гўё аллақачонлар
Унутилган қабристон.

Марҳум она қабрига
Келган етимлар мисол,
Уй қошида кўринар
Бирми-икки дол ниҳол.

Қай бир уста тиклаган
Бул ғаройиб иморат —
Елларда секин-аста
Бўлмоқда эди ғорат.

Шувоқлари тўқилган,
Кўчган рангу аъмоллар.
Барин олис-олисга
Олиб кетган шамоллар.

Хароб эшик қошида,
Тор кавакка тиқилиб,
Қаровсиз бир ит ётар
Дўст-душманга тенг ҳуриб.

Ҳовли ичра ғимирлаб
Кўринар бир батрак чол.
Қўлида теша, лекин
Бир иш қилмоғи маҳол.

Кенг дунёдан олисда —
Борлигидан қилиб ор,
Кун кўрар шу хилватда
Худо қарғаган хутор.

Яқин келиб қаради
Ишток бу хор масканга:
«Бунда мўғул босқини
Ухшар тугамаганга!

Майли Чингизхон бўлсин,
Майлига ёвқур Темур,—
Ичкарига лекин мен
Кириб кўраман бир қур!»

Кирди... Аммо йўқ эди
Бунда на ёв, на яғмо...
Фақат тўрда бир кампир
Имиллаб юрар танҳо.

Қўлда оташкураги —
Титар ўчоқ кулини.

Гап бошлади Иштоквой,
Асал қилиб тилини:

«Хайрли кеч, моможон,
Бормисиз соғ-саломат?
Бувимга бувидирсиз,
Меҳрибонсиз аломат!»

Бироқ кампир хотиржам
Бўлди унинг сўзини:
«Қани, бўлди! Жўнаб қол,
Чанг босмасин изингни!»

Саёқ-сандироқларга
Етоқ эмас бу ер, бил!»
Лекин у бўш келмади,
Жаврай кетди бийрон тил:

«О, бувимнинг бувиси,
О, меҳрибон онажон,
Эшигини из қоқмасдим...
Ташқарида зимистон...»

Ва лекин бу сафар ҳам
Етмай гапнинг сўнгига,
Жеркиди уни кампир
Боқмай орти-ўнгига.

Ишток ҳамон чекинмас:
«Еганмисан эсингни!
Бу уйда хўжайин ким,
Айт лўқ қилмай кўзингни!»

«Менман, — хириллар кимдир.
— Ким у — бемаҳал қўноқ?!»
Овози нақ сув ичра
Чалган каби қўнғироқ.

Уй ағаси эди у,
Сочи оппоқ, гүё қор.
Юзи ҳиссиз, чиройсиз —
Қиров каби йилтилар.

Турарди нақ мазорга
Қадалган бир қора хоч.
Боқиши, афт-ангори
Лаҳад каби совуқ, оч.

Кўнглиям гүё қабр
Сукутига чўмилган.
Ҳаёт, нафосат унда
Энг даставвал кўмилган.

Бориб, бобога бошин
Эгди Ишток шу замон.
Ҳурмат-тавозе сақлаб,
Истагин қилди аён.

«Пирим, ҳорғин йўлчимаи,
Дуч келган жой қўналгам,
Ҳозир, мана, аҳволим
Яхши эмас, ёмон ҳам...

Ҳалигина адирда —
Селда қолдим — шалаббо.
Бир оз қуришиб олсам,
Ёмон бўлмасди аммо.

Каминага, бо қиттак,
Қилсангизми саховат,
Меҳрингиз кўрпа бўлиб.
Ер бўларди кароват!»

«Қола қол!» — гудранди чол
Ва кетди — оғир карвон.

Жавоб қисқа бўлса ҳам
Иштоквойга кирди жон.

Шу ондаёқ печкага
Чиқиб, ястаниб олди.
Тахтга чиққан султондай
Гирдига назар солди.

«Иш деган мундоқ бўпти —
Билган эдим олдиндан!
Эҳтимол, ҳали замон
Ҳол сўрарлар қорнимдан?...»

Шундай, у ёқ бу ёқдан
Хаёл суриб ётди у.
Бекорга тентак деган
Лақабни олмаган-ку?

Олди-кочди, қўй-чиқди,
Бўлар-бўлмас, не гап бор —
Барин йиғар бошига,
Баридан унда бисёр.

У ёқтирар не билса,
Айтмоқликни ном-баном.
Кўп гапларни эшитди
Кампиршо ҳам бу оқшом.

Шунча лофни, эҳтимол,
Тортолмасди қирқ ашак.
Бир вақт қарғанди кампир:
«Келтирма тангримга шак!»

Ҳатто кулиб ҳам қўйди,
Тишсиз жағи чалишди.
Занг босган қулфларга
Гўё калит солишди...

Ва сўнг... гапнинг қисқаси,
Барча иш тушди йўлга:
Ўйлаганидек, уни
Чорладилар столга.

Иштаҳаси эди зўр,
Суздилар яна, яна...
Ўй суарди у: «Шукур,
Ёр бўлди Ҳаво Эна!

Аммо овқат устида
Нечун ҳамма гунг ва лол.
Чиқмасмикан бир нима,
Чолга ташласам савол?!»

«Пирим, шовла зўр бўпти,—
Гап бошлади Иштоквой,—
Лекин бир оз тузи паст,—
Сал, шошганлар, ҳойнаҳой.

Ошнинг — емишнинг тузи,
Майли, кўпми-оз бўлсин.
Лекин таом устида —
Суҳбатда туз соз бўлсин.

Нечун жимжитмиз ҳамма,
Еб қўйдикми тилни ё?
Ё дарчадан азроил
Бериб кетдими садо?!

Ахир сукунат ўзи —
Салкам ўлим, менимча,
Ваъз билмасангиз, отам,
Келинг, мен сўзлай пича.

Ҳам артистман, ҳам рассом.
Ҳам агроном, ҳам табиб.

Ҳам мунажжим, ҳам Ҷозп,
Ҳам тарихчи, ҳам адиб.

Дунёнинг тўрт тарафи
Беш Ҷўлдай менга аён.
Бир ёғи хароб унинг,
Бир ёғи дориломон...»

*Расул Ҳамзагов
(Догистон)*

САККИЗЛИКЛАР

Ҳали мутлақ зўр билимдон кўрмади жаҳон,
Кўп кўрган у лекин сохта донишмандларни.
Ушаларнинг важоҳатли обрўси ёмон,
Зимдан ушлаб, тергаб турар жаъми бандларни.

Суқрот ўтди. Пушкин ўтди. Илм беэга,
Олам чексиз. Ҳаёт ўзи буюк муаллим.
Тавба! Азал ҳикматлардан баъзан дунёда
Уша сохта билимдонлар беради таълим.

* * *

Гоҳ ғувлаб киради хонамга шамол,
Киради эшикми-тешикдан ўтиб.
Уйга худди шундай, қудурат, малол
Кўчадан кирадир этни жунжитиб.

Хонамиз меҳрдан, нурдан чароғон,
Қара, қаҳратон ҳам, қор ҳам йўқдир, бас.
Бу совуқ гап-сўзлар, маломат, гумон
Кўчадан киргандир... бизники эмас.

* * *

Бош чайқайди олим асабий,
Шоир хафа, ёзувчи тажанг.
Не бўлдийкин, йил сайин Каспий
Саёз тортиб кетмоқда, аттанг.

Ваҳм нечун, не ҳам бўларди
Кўҳна Каспий сал тоб ташласа.

Мен қўрқамап, инсонлар қалби
Саёзлашса, қурий бошласа...

* * *

Қайда кўрма, нолигани нолиган шоир,
Тушунмайди гўё ҳеч ким дарди, шеърини.
Қайда кўрма, қайнаналар куёвдан нолир,
Хотинига жуда-жуда кам деб меҳрини.

Ва ҳайдовчи зоти борми қайда дунёда,
Полицияни сўкар бари, ўч-ғашлиги кўп...
Ва билдимки одамларда фарқ йўқ знеда,
Фарқдан кўра, бир-бирига ўхшашлиги кўп.

* * *

Йигитлар бир жанжал бошласа,
Келар эди имдодга аёл:
Пойларига рўмол ташласа,
Қўлларидан тушарди қурол.

О, аёллар, оламда бугун
Қитғалар ҳарб бошлашса тажанг,
Эркакларнинг пойига беун
Кўз ёшдан ҳўл рўмолни ташланг.

Евгений Евтушенко
(РСФСР)

ҲАҚИҚАТ УЧУН УЧ МИНУТ

Куба миллий қаҳрамони Хосе Антонио Эчи́ва
рилья хотирасига бағишланади. Унинг яшрин
лақаби «Мансана» бўлиб, бу испан тилида «олма»
демакдир.

Кўзлари чашманинг сувидек тиниқ
Мансана отли бир йнгит бор эди.
Баланд болохона. Қаптарларга қўшни,
Гоҳ гитара чалар,
Гоҳ расм солар эди.

Жуда хуш кўрарди макка бодроғини,
Жони эди копток, болалар, қушлар.
Олов бўсаларни, қизларни севарди,
Жунбушга соларди жоду боқишлар.

Ҳали кетмаганди юзи кўзидан
Болаликнинг содда, маъсум чиройи,
Лекин риё, алдов кўргани зумда
Ёмон ўзгарарди ранги, авзойи.

Риё, алдов эса Кубада бу пайт
Кезарди сартапо эркин ширяланг,
Ҳатто президентнинг машинасида
Уша ястанганди эрка ва башанг.

Барча газеталар ҳар куни неча
Уша ёлгон билан тўларди холос.
Ушани карнайлар тонгдан шомгача
Рокн-ролл аралаш қиларди уввос.

* * *

Куни-тун тинмас туя,
Бўйнини ғажиди арқон.
Қуртлаб кетди яраси,
Елкалари қора қон...

Тинмайди шўрлик шундай,
Эгасида йўқ шафқат,
Ҳеч бўлмаса бирор он
Дам берса эди фақат.

Йўқ, хўжайин хаёли
Буткул бошқа бир ёқда...
Лекин... бу юк хўп оғир,
Йўл ҳам жуда йироқ-да...

1960

Ғ О З Л А Р

Кўк осмонда борасиз учиб
Қумда елар сояларингиз.
Ғозлар, дарё кўринмадими,
Айтинг, мунча йироқламанг тез.

Бу йил ҳатто ёмғир ёғмади..
Юксакдан бир боқинг, балки, бор?..
Сувдан дарак берсангиз, ғозлар,
Ноялар ёпиб берай ширин, бол...

Йўлларингиз юксак ва олис,
Яшолмайсиз сувсиз сизлар ҳам.
Яқин жойдан сув изланг, ғозлар,
Жуда йироқ кетманг бизлардан!

1960

ЯХШИЛИК

Бир ҳикмат бор — у кўзларнинг нуридир,
У ҳар кимнинг асли юрак қўридир,
Шу тангрига — қалбимизнинг тўридир,
Инсонларнинг паноҳидир яхшилик,
Оллоҳларнинг оллоҳидир яхшилик.

Қилган ишин ҳеч ким миннат қилмасин,
Яхшилик қил, майли, ҳеч ким билмасин,
Биттага юз олажаксан мевасин,
Тилла бошоқ салмоғидир яхшилик,
Эксанг — дала тўлмоғидир яхшилик.

У — юракнинг овозидир фидойи,
У — башарнинг жавоҳирлар саройи,
Бу дунёда бор ҳар кимнинг ўз жойи,
Халққа яхши фарзандликдир яхшилик,
Салом-алик — пайвандликдир яхшилик.

Менинг ҳамма дўстларимга таниш у,
Хуш нигоҳ у, кўзлардаги ёниш у,
Ҳаётнинг зўр лаззатидан қониш у,
Кинсиз бўлсин — қарз бўлмасин яхшилик,
Кўнгилларга дарз бўлмасин яхшилик.

Заҳар сочма, асал томиз тилингга,
Қўл узатдим, олгин уни қўлингга,
Чўз қўлингни ўз халқингга, элингга,
Қўл тортинмас, қўл туттишдир яхшилик,
Ўз-ўзингни унуттишдир яхшилик.

Бу ҳикматни сен ҳаммага етказгил,
Дилларидан ғуборларин кетказгил,
Ҳақ сўзларни ҳаққа хизмат етказгил,
Шундай қилсанг, қолар абад яхшилик,
Асрларда топар ҳурмат яхшилик.

Қалбан бойдир қўли калта бўлганлар,
Хасис бўлар қўли-қўнжи тўлганлар,
Қўлга боқар, тилга боқар қолганлар,
Оч қўлингни, кафтингдадир яхшилик,
Боқ, дилнингнинг тафтиндадир яхшилик.

Яхшиликнинг тарози йўқ, йўқ тоши,
Яхшилик қил, кетар шунда дил ғашн.
Еуюкликда йўқдир унинг ўхшаши,
Ўлчаб-кесиб, ямалмайди яхшилик,
Минг сарф этсанг, камаймайди яхшилик.

Саодатдан, саховатдан буюк, кенг,
Ер юзида одам билан ёши тенг,
Умр бўйи яхшиликнинг ғамин енг,
Инсон кетар — оти қолар яхшилик,
Кетганларни ёдга солар яхшилик.

ТОШКЕНТЛИК ШОИР ДЎСТЛАРИМГА

Диллар бир-бирова яқин ҳам ризо,
Ҳеч ким бу дўстликка раҳна солмагай.
Тошкентга оёғи етса Жўлмирза, —
Тонтирмас гулзорга тушган олмадай.

Мана, ўзим билган ҳар бир кўчага
Шамоллардай кирдим, айландим алҳол.
Қўнғироқ ҳам қилдим қанча гўшага:
«Бориб қолмадими бизнинг оқсоқол?!»

Кимдир: «Ойбек билан иккови тонгда
Союздан қайгадир кетдилар», деди.
Кимдир: «Қаватида Миртемир домла —
Пинҳон қаёққадир ўтдилар», деди.

Яшин Москвами, бир ёққа кетган...
Изларин йўқотиб энди оғамнинг
Лол турсам, чойхона ёқдан — бир четдан
Қаҳқаҳин эшитдим Ғафур Ғуломнинг.

Оғам ҳам шу ердан топилди қолди:
Чой совиб — аския қизганди чунон...
Асли, бу гапларга кўп йиллар бўлди, —
Лекин юрагимга интиқдир ҳамон.

Ана шундан буён олтин даврангиз
Мени ётсирамас — қучоғим очар.
То шундан ёр-дўстлик гуллари ҳаргиз
Кўнглим бўстонига ифорлар сочар.

Қўмсайман: анҳорнинг бўйида аста
Ёзги оқшомларда сиз билан юрсам.

Майли, Тошкент бўлсин, майли, Нукусда —
Шод бўлиб кетаман сизларни кўрсам.

Дўстларим, сизларсиз кўнглим хуш бўлмас,
Баримиз бир боғнинг булбулларимиз.
Дилда сиздан айри илҳом жўш урмас,
Иқболимиз бирдир, бирдир еримиз.

Давримнинг энг юксак минбарларидан
Зўр руҳ-ла сиз кўкрак кериб чиққан чоғ,
Ўзбекнинг шу мағрур, янгроқ шеърдан
Менинг ҳам кўксимда юксалади тоғ.

Зулфия созининг баланд овози
Янграб, борлигимни этганида ром.
Озод шарқ қизининг баркамол, нозик
Суврати кўнглимда порлайди шу он.

Буюк Навоидан шу кунгача то —
Яъни Абдуллалар назмин ўйласам,
Ўзбек шеърляти бўлиб бир дунё,
Руҳимга кўкламлар элтади шу дам.

Май тўлсин дейман мен қирроғи оша,
Соқийим, сиз тутган табаррук жомнинг.
Қулоғимдан эса ҳеч кетмас ўша —
Жаранг қаҳқаҳаси Ғафур Ғуломнинг.

1973, Тошкент

* * *

Ниҳоясиз бир дардми
Эзган?!
Ё кулфатми тушган
Бошига?!
Туни бўйи тўлганиб,
Нолон,
Денгиз
Мени
Чорлар қошига...
Саҳар чоғи
Сал тинчиди у.
Босинқираб,
Мудраб қолди бот...
Дейман,
Буюк зотлар ғам чекса,
Ёрдам қилмоқ
Қийиндир,
Ҳайҳот!

БАНОРАС КЕЧАСИ

Осмон ерга тушганди гўё.
Тун — қора қуш —
 қўзғалиб қолди
Ва шаҳарни
 ўзининг қора
Қанотлари остига олди.
Тинди қатнов,
 сўзлар,
 қадамлар.
Катта шаҳар шовқини тинди.
Хув Ганг узра
 илоҳий гуллар —
Нилуфарлар акси кўринди.
Уйғонишни унутган мисол
Шаҳар ухлар
 зулматга тутқун.
Маймунларнинг чийиллаши ҳам
Энди ўчган.
 Барин ютган тун...
Кўчаларда учмас ҳатто зоғ,
Ҳаёт йўқдай туюлар гўё.
На бир
 қушнинг сайроғи келмас,
На бир
 жонзот кўринмас асло.
Фақат... Ана,
 оппоқ бир қаср
Масхаралаб тунни —
 ярақлар.

Ҳаммасида салобат,
қудрат,
Ҳаммасида улкан кошона!
Будда,
Христ,
Адина,
Вишну,
Шива,
Рама...
Табаррук зотлар!
Наҳот етиб бормас уларга
Шунча нола,
шунча фарёдлар?!
Тун.
Бу жимжит шаҳарга боқиб,
Қалбимни бир алам тимдалар:
Худолар шу қадар кўп жойда
Чорасиз,
хор яшар
бандалар!

1957, Ҳиндистон

Юстинас Марцинкявичюс
(Литва)

МИНДАУГАС ИЗТИРОБИ

(Драматик достондан парча)

Миндаугас (Литва парчаларини йигмоқ бўлиб.)

Нима қилиб қўйдинглар-а?
Бутун умримни
сарфлагандим буни тиклаш, бирлаштиришга...
Уни чил-чил этдиларинг!
Энди қани ким,
ким мана бу парчаларни улай олади...
О, Ватаним!
Жондан азиз Литвам! Тупроғим...
Эй, тангрилар...
(Харита синиқларини бир-бирига жуфтлайди.)

Бир бўлаги йўқ-ку? Қаерда?
Қайга кетди...
Юрагимга босиб барини
қоним билан улаб... яна бутун қиламан...
Бирлаштирай...
Солномачи қаерда қолди?..

Қ о р а с о л н о м а ч и

Қирол, мана мен.

М и н д а у г а с

Сен, Қора солномачи... Йўқ...
Оқ... Оқ керак менга...
(Оқ солномачига.)
Эсингдами, қўлёмангдан кўп саҳфаларни
Учиришни буюргандим...
Барини тикла...

Қаватига сен мана бу гапларни ҳам ёз:
ўша букри Висмантасни мен ўлдирганмам...
Мен ўлдирдим овда икки акасини ҳам...
Яна шуни ёзки, менинг иродам билан
Валикайла, Викшис, Вижейкислар Литвадан
кетган, қувғин этилганлар...
Ёз, тезроқ ёзгин...
Лигейкисни, Вишлисни ҳам, Эдпвиласни ҳам
мен қатл этдим... қатл...
Юдекс жанг майдонида
яраланиб ҳалок бўлди. Уни ўша пайт
қутқаришим мумкин эди...
Қутқарганим йўқ...
Ёзяпсанми?..
Қўшиб қўйки, ҳеч кимга ҳеч вақт
меҳр қўйган эмасман мен, суйган эмасман,
зулм ўтказдим ўзимнинг энг яқинларимга...
Бу ишларнинг ҳаммасини мен шу Литвамнинг —
ватанимнинг йўлида қилдим.
Шундан бошқа ҳеч бир мақсад бўлмаган менда!
Мен тиғ бўлдим...
Ҳимоячи бўлдим...
Қул бўлдим...
Нима бўлсам Ватан учун бўлдим...
Умрим бўйи...
Битта севги, бир муҳаббат билан яшадим,
шу ўз она тупроғимни севдим дунёда,
ўйлайманки, келажак насл, олис авлодим
мени тушунади... Мени кечиради...
(Литва парчаларини бағрига босиб ўлади.)

КОММУНИСТЛАР, ОЛҒА!

Ҳарбий буйруқлар кўп,
Лекин урушда
Шундай сўз бўларки,
Уни командир
Ротани энг қийин жангга кўтарган
Лаҳзада, баъзида айтиши мумкин.

Ҳарбий устав менга ёд бўлиб кетган,
Ҳарбий анжомни ҳам
Кўтараман тик,
Бироқ уставларни мен шунча титиб
Учратмадим ҳамон ўша сўзларни!

Мана, йигирманчи —
Олов-сурон йил.
Перекоп.
Отларнинг елдек учиши.
Бузилган темир йўл. Ёнган вагонлар.
Бир ёқда терлама, тифу,
Бир ёқдан
Интервентлар отган сонсиз қабиҳ ўқ.

Сўнгги тиканли сим — сўнгги гов,
лекин
Туришга, ўтишга имкон йўқ
Уқдан.
Лекин худди шу пайт комиссар аста
Айтганди ҳалиги сўзни бир бора:
— Коммунистлар, олға! Олға, коммунистлар!
Ҳарбий буйруқлар кўп,

Лекин уставда
Ёзилмаган
Чақмоқ каби бир сўз бор.
У кўп устун
уруш қонунларидан,
Лекин уни айтиш ҳаққи-ҳуқуқи
Қурол таққан ҳар кимга ҳам берилган эмас.

Ғалабаларимизни бирин-кетин
дунё билди.
Минглаб тўғон қурдик асов дарёларга,
Қўриқ очдик,
лабларимиз қақраб,
қўлларимиз ёғочдек қотиб.
Бир куни Волховдами ё Днепрда
Тўғон ўлирилиб,
котловандаги
Қанча одам
сув остида қолди қиш туни!
Кўрилган тадбирлар фойда бермади.
Лекин бир нимадир қилиш
керак эди!
Ҳамма кўч-кўронга овора пайти
Ёш инженер чиқиб олдинга деди:
— Коммунистлар, олға!
Олға, Коммунистлар!
Кейинроқ,
Ёз тонги
Львов ёнида
Фашист бомбалари бехос портлади.
Заставалар кўмилганча қолди
тупроққа,
Кўк осмонни қора калхатлар қоплаб,
Кўз очирмай қўйди олов, гирдибод.
Брестдан Москвагача аҳвол шу эди.

Шарққа кетаётган аёлларнинг
кўзига

Тикка қарай олмай,
Ҳорғин ўтардилар жангчилар сафда.

Лекин бир пайт келди,
Сталинградда,
Родимцевнинг йигитлари
илма-тешик уйларда
Сўнги ўқларини тугатар экан,
Уша сўзни айтди командир яна:
— Коммунистлар, олға!
Олға, Коммунистлар!

Неча-неча
Фашист шаҳарлари пештоқларидан
Юлқиб олди манфур
байроқларини,
Келтириб Лениннинг пойига отдик,
Уша,
баҳор илк бор уйғонган майда!
Фахр ила
Музаффар дивизияларнинг
Ипак яловига лаб қўйиб бир зум,
Мавзолей ёнидан ўтдик,
бахтиёр,
Келажакни ўйлаб, бугунни ўйлаб!
Бугун Москвада, Ленин қошида
Қоровул алмашар,
аниқ, навбатли!
Осойишта кечар кун,
йиллар,
аср!

Лекин яна бир кун
тўфон қўзғалса,
Осойишта турмуш, осмон дарз кетса,

Тинч оқшомни ўқлар
 ғалвирдек титса,
Яна ўша бир сўз
 мағрур қасамдай
Янграши аниқдир нажоткор, мағрур:
— Коммунистлар, олға!
 Олға, коммунистлар!

МУНДАРИЖА

«Очиқ деразалар» китобидан (1970)

«Кимнидир ахтардим...»	7
Юракка	8
Коммунистнинг юраги	9
«Кўзларингни яширгил...»	10
Мезон	11
Шеърият	13
Юлдузлар	14
Чорлов	15
«Беланчақда ётар коинот...»	17
Вақт	18
«Одам бир кун...»	19
Афросиёб	20
«Гўдақ қадам босди...»	21
«Бошқалардек севишдик биз ҳам...»	22
«Мен илҳомни кўрдим...»	23
Бобир	24
«Агар кўҳна ернинг қайғу, кулгисин...»	25
Фируза	26
Имкон ҳақида	27
Шар	28
Дўстларим	29
«Шоҳизинда...»	30
«О, тун — сўлим денгиз...»	31
«Юлдузимиз бормиш иккимизнинг ҳам...»	32
Ирмоқ...	33
«Тун чўкди...»	34
Эшигингдан ўтаман...	35
Манзара	36

«Карвон қўнғироғи» китобидан (1973)

Болакай чизган қуёшлар	39
Ойбек	41
Она деган сўз	42
Тоғ	
«Қалбимдан сир ахтармагил сен...»	46
Қадимги оҳангларда	47
Шуълалардан ҳайратланиш	48
Бойқушлар	52
Инқилоб	53
Сени излайман	56
Олтин	58
Ёлмаган булутлар	59
Деворлар	60
«Тун чўкканда — кечқурун...»	62
«Хаёлимда яшар бир наргис...»	64
Масал	65
Хотира	66
«Тун қучоғи, турли нурлар...»	67
Эски ўчоқ	68
«Муножот» тоғи	69
Таёқлар	71
Карвонлар	72
Тўртликлар	78

«Қуёш соати» китобидан (1974)

«Ёнаётган дарахт» китобидан (1977)

Сирларим	103
Мен шеър ёзсам	105
Табиатнинг қизил китобига	106
Ёнаётган дарахт	108
Бир қадам олға	109
Салвадор Альендени йўқлаб	111

Бахшига	112
«Осмон соғинч каби поёнсиз, яшил...»	114
Бибиҳоним	115
Гўдак феълли дўстимга	117
Пахтамик хусусида нутқ	118
«Бугун ой ботганда...»	120
«Кўнглим менинг парвоз истайди...»	121
Энг узун кечада	122
Ғафур Ғулом хотираси	126
Огаҳий ғазалига мухаммаси мулоқот	127
«Кўзингда мунаввар дунёлар...»	130

«Ярадор чақмоқ» китобидан (1979)

Юртимдаги вазмин одамлар	133
«Киши кайфияти, руҳига қараб...»	135
Чарли Чаплинни эслаб	137
«Умр ўтган сайин...»	139
Китобга сўз боши излаб	140
«Меҳр кўзда эмас...»	142
Тақлид	143
Ҳазил	146
Баҳор арафаси	147
Қримда бетобланганим	148
Айрилиқ	150
Февраль	151
Ярадор чақмоқ ёки бир юлдуз тарихи	152
Янги йил жомсўзи	154
Икки қалъа	156
«Шалола» шеърят клубининг қатнашчисига	158
«Мен ишқимни айтолмасам...»	161
«Йиғладингу...»	162
Поездда	163
«Сен кетурсан, изингдан...»	164
Руҳнинг жажжи суратлари	165
«Нечун қуёш...»	165

«Мажнун толни...»	165
«Кўкрагимда ҳаволар...»	165
Саҳро	166
«Варрак ингранадн...»	166
«Осмон рангдош...»	166
Куз	166

«Ҳаққуш қичқириги» китобидан (1979)

Одамнинг ёши	169
Алла	173
Нуржон ботир	182
Руҳлар	187
Муаллақ тўрғай	189
Энг сўнгги хазина	193
Камалак афсонаси	197
Дунёнинг чегараси	204
Ҳотамтойнинг укаси	208
Аждар қудуқ	210
Ёр танлаш	216
Давроншоҳнинг суврати	220
Калта минор фарёди	226
Ўн учинчи эшик	229

Янги шеърлар

*Майни шарафлайлик	237
*Уруш йиллари кинохроникасини кўриб	238
*Тўй мақтови	240
*Учрашув	242
*«Қайдан келиб қолдинг...»	245
*Сени яхши кўраман	246
*Дала шийпонида ухлаётган гўдакка	255
*Плайнэликларнинг антиқа ирими	257
*Клод Моне чизган манзара	259

*Плайнз шаҳрининг таърифи	261
*Бирма чолғу асбоби	262
*Оқ уйда Жон Кеннеди портрети	264
*«Нью-Йоркда мендан бир зот...»	266
*Жавоб	269
*«Қирқ биринчи хотинликка, Асилжоп...»	271
*Туялар	273
*Хорзам рақси	274
*Учинчи дарё	275
*Езувчилар	276
*Оқ каптар	278
*«Бир оз маънос тортиб...»	280
*«Қўшжонов домланинг уйида...»	282
*Амир Олимхоннинг сўнги илтимоси	283
*Тилсиз нарсалар	285
*Ветеранлар	286
*«Қайси йил кўкдамда...»	288
*Никоҳ кечасидаги жомсўз	291
*Шоирнинг умри	293
*Бир хонтахта тарихи	295
*Қушлар	297
*Ҳамид Олимжон ҳақида қўшиқ	299
*Дорулфунун қасидаси	302

Таржималар

Рубойлар (Али Абу ибн Синодан)	301
Тентак Ишток (Шандор Петефидан)	308
Саккизликлар (Расул Ҳамзатовдан)	315
Ҳақиқат учун уч минут (Евгений Евтушенкодан)	317
«Куни-тун тинмас туя...» (Берди Кербобоевдан)	319
Ғозлар	320
Яхшилик (Сухроб Тоҳирдан)	321
Тошкентлик шоир дўстларимга (Ибройим Юсуповдан)	323

«Ниҳоясиз бир дардми...» (Людмила Татьянаиче- вадан)	325
Банорас Кечаси (Иосиф Нонешвилидан)	326
Мидаугас изтироби (Юстинас Марцинкявичюс- дан)	329
Коммунистлар, олға (Александр Межировдан)	331

***© Гафур Гулом номидаги Адабиёт ва санъат
нашриёти, 1981 й.**

На узбекском языке

ОМОН МАТЖОН (Матчанов)
Я ТЕБЯ ЛЮБЛЮ

С т и х и

Редактор Ш. Раҳмон
Рассом Г. Ашимова
Расмлар редактори А. Бобров
Техн. редактор Е. Потапова
Корректор М. Қудратова

ИБ № 1364

Босмахонага берилди 15.04.81. Босишга рухсат этилди 16.09.81. Р 00099
Формати 70×90^{1/32}, Босмахона қоғози № 1. Алабий гарнитура.
Юқори босма. Шартли босма л. 12,57+0,25 вкл Нашр л. 10,5+0,25 вкл
Тиражи 20000. Заказ № 474. Баҳоси 1 с. 30 т. Мелованный қоғози
баҳоси 1 с. 90. т. Гафур Гулом номидаги Адабиёт ва санъат наш-
риёти. 700129, Тошкент, Навоий кўчаси 30.

Ўзбекистон ССР Нашриётлар, полиграфия ва китоб савдоси ишлари
Давлат комитетининг Тошкент „Матбуот“ полиграфия ишлаб чиқариш
бирлашмасининг 1-босмахонаси, Тошкент, Ҳамза кўчаси, 21.

Матжон, Омон.

Сени яхши кўраман: Шеърлар.— Т.: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1981.— 344 б.

Таниқли шоир, Ўзбекистон Ленин комсомоли мукофоти-нинг лауреати Омон Матжоннинг «Сени яхши кўраман» деб номланган ушбу китобига «Очиқ деразалар» (1970), «Карвон қўнғироғи» (1973), «Қуёш соати» (1974), «Енаётган дарахт» (1977), «Ярадор чақмоқ» (1979), «Ҳаққуш қичқирғи» (1979) каби шеър-рий китобларидан энг яхши шеърлари сайлаб киритилди. Шунингдек, шоирнинг янги шеърлари, «Сени яхши кўраман» деб аталган муҳаббат мавзuidaги янги шеър-рий туркуми ва тар-жималаридан намуналар ҳам китобдан ўрин олган.

Матжон, О. Я тебя люблю: Стихи.

У32

**Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат
нашриёти 1981—82 йилларда қардош
ва хорижий халқлар шеърятидан қуйидаги
асарларни ўзбек тилида нашр этади :**

•ДУСТЛИК КУТУБХОНАСИ• СЕРИЯСИ

Рисул Ҳамзатов. Бир хонадон фарзандлари.

Евг. Евтушенко. Оқ қорлар.

Сергей Есенин. Лирика.

Имант Зиедонис. Бедор тош.

Мўмин Қаноат. Эътиқодим.

Вл. Маяковский. Оқ ва қора.

Олег Шестинский. Дўстларимга.

Жубан Мўлдағалиев. Дашт баҳори.

Александр Блок. Сайланма

В. Брюсов. Россияга.

Муса Жалил. Қўшиқларим.

Якуб Колас. Ҳамма нарса учун.

Янка Купала. Шеърлар.

Галактион Табидзе. Уйноқи гуллар

•XX АСР. ЖАҲОН ШЕЪРИЯТИ• СЕРИЯСИ

Назрул Ислом. Инсон.

Пабло Неруда. Ер фарзанди.

Нозим Ҳикмат. Инсон манзаралари.

Поляк шоирлари.

Француз шоирлари.